

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN HAKLARI ANABİLİM DALI

TÜRKİYE’DE GÜVENLİK SORUŞTURMASI UYGULAMALARI
VE BUNLARIN İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ: DEVLET MEMURU ALIMINDA
GÜVENLİK SORUŞTURMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERCAN ORHAN AYDIN

Öğrenci Numarası

091128116

Danışman Öğretim Üyesi:
Prof. Dr. İbrahim Ö. KABOĞLU

İstanbul, Mayıs 2013

**T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN HAKLARI ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE GÜVENLİK SORUŞTURMASI UYGULAMALARI
VE BUNLARIN İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ: DEVLET MEMURU ALIMINDA
GÜVENLİK SORUŞTURMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERCAN ORHAN AYDIN

Öğrenci Numarası

091128116

**Danışman Öğretim Üyesi:
Prof. Dr. İbrahim Ö. KABOĞLU**

İstanbul, Mayıs 2013

TEZ ONAY SAYFASI

TARİH: 27/05/2013

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Ercan Orhan AYDIN' a ait "TÜRKİYE'DE GÜVENLİK SORUŞTURMASI UYGULAMALARI VE BUNLARIN İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: DEVLET MEMURU ALIMINDA GÜVENLİK SORUŞTURMASI" başlıklı çalışma, jürimiz tarafından İnsan Hakları Anabilim Dalı İnsan Hakları Tezli Yüksek Lisans Programında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

.....
Prof. Dr. İoanna KUÇURADI
(Başkan)

.....
Prof. Dr. İbrahim Ö.KABOĞLU
(Üye)
(Danışman)

.....
Yrd. Doç. Dr. Özge Yücel DERİCİLER
(Üye)

ÖZET

Devlet, vatandaşlarını “bazı temel haklarını kullanmalarında mahsuru vardır ya da yoktur” şeklinde de ayrım tabi tutmaktadır. Bu bağlamda uzun yıllardan bu yana yasal dayanağı olmadığı için tartışılmaya devam edilen “güvenlik soruşturması uygulaması”, bugüne dek söz konusu olmayan birtakım yasal dayanaklara kavuşturulmuş olduğu halde, tartışılmaya ve pek çok davanın konusu olmaya devam etmektedir.

Vatandaşlarımızın ikamet ettikleri yerlerde haklarında soruşturma yapılması ya da evlerine kadar gelinip kontrol edilmesi, tedirgin edici uygulamalar olmak yanında, aynı zamanda Anayasa’ya ve insan haklarına da aykırı uygulamalar olarak nitelendirilmektedir. Zaten bu nedendir ki devlet memuru alımlarında ya da haricinde Devlet’in güvenlik soruşturması uygulamalarında bulunması, tamamıyla yasal dayanaklara sahip olmayan bir uygulama olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmada yer verilen anket uygulamasına katılan ve güvenlik soruşturması uygulaması dolayısıyla devlet memurluğuna atanamayan 283 vatandaşımız ile görüşülmüştür. Elde edilen bulgular ışığında da görülmektedir ki; demokratik bir yönetim anlayışının en önemli koşullarından olan “açıklık” ve “saydamlık” ilkeleri, Türkiye’de hala tam olarak yerleştirilebilmiş değildir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik Soruşturması, Sabıka Kaydı, İnsan Hakları, Anayasal Haklar, Kamu Hizmetlerine Girme Hakkı

ABSTRACT

Governments discriminate their citizens in terms of their use of basic rights. In this context, although the “security investigations” have now a legal basis that they never had before, they are still a matter of discussion.

Conducting a security investigation around, or in, citizen’s residence is not only bothersome, but it is also qualified as against the Constitution and human rights. This is the reason why the security investigations conducted by the state during an employment procedure are accepted as unlawful.

In this study, 283 persons who had undergone security investigation and had not been employed because of the results of these investigations were interviewed. It is concluded that the principles of openness and transparency, which are the most crucial prerequisites of democratic governance, have not taken root yet.

Key Words: Security Investigations, Criminal Records, Human Rights, Constitutional Rights, Public Rights.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR.....	ix
TABLO LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
SORUNSAK	1
ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
VARSAYIMLAR.....	5
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	4
VARSAYIMLAR.....	5
SINIRLAMALAR.....	5
TANIMLAR	6
1. BÖLÜM.....	8
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	8
1.1. DEVLET MEMURU VE GÜVENLİK SORUŞTURMASI İLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	8
1.1.1. DEVLET MEMURU KAVRAMI	8
1.1.2. GÜVENLİK SORUŞTURMASI KAVRAMI.....	14
1.1.3. GİZLİ DİNLEME	17
1.1.4. SABİKA KAYDI ARAŞTIRMASI.....	18
1.1.5. FİŞLEME	19
1.1.6. MAHALLİNDE ARAŞTIRMA	22
1.1.7. GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASI.....	22
1.2.GÜVENLİK SORUŞTURMASININ KAPSAMI VE GÜVENLİK SORUŞTURMASINDA ARAŞTIRILACAK HUSUSLAR.....	24
1.1.1. HAKKINDA GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASI YAPILACAK PERSONEL	28

1.1.2. GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASINDA İZLENECEK YÖNTEMLER	29
1.3. GÜVENLİK SORUŞTURMASI YAPMAYA YETKİLİ MAKAMLAR	31
1.3.1. EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ VE MAHALLİ MÜLKİ İDARE AMİRLİKLERİ.....	31
1.3.2. MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI MÜSTEŞARLIĞI	32
1.4. GÜVENLİK SORUŞTURMASININ UYGULANDIĞI ALANLAR	33
2. BÖLÜM.....	35
GÜVENLİK SORUŞTURMASININ YASAL DAYANAĞI SORUNU VE İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	35
2.1. GÜVENLİK SORUŞTURMASININ YASAL DAYANAĞI SORUNU	35
2.1.1. MEVZUAT	35
2.1.2. YASAL DAYANAK TARTIŞMASI VE 26.10.1994 TARİHLİ GÜVENLİK SORUŞTURMASI KANUNU	37
2.2. GÜVENLİK SORUŞTURMASINA İLİŞKİN YARGI KARARLARI	41
2.2.1. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI.....	41
2.2.2. DANIŞTAY KARARLARI	43
2.3. MEVZUAT İLE UYGULAMA ARASINDAKİ ÇELİŞKİLER.....	45
2.4. UYGULAMADAN KAYNAKLANAN SORUNLAR.....	46
2.5. GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	49
2.5.1. HAKLARIN DÜZENLENMESİNDE 1982 ANAYASASI SİSTEMİ VE GÜVENLİK SORUŞTURMASININ ANAYASALLIĞI SORUNU.....	56
2.5.2. TBMM İNSAN HAKLARI RAPORU DOĞRULTUSUNDA GÜVENLİK SORUŞTURMASI.....	61
2.5.4. ULUSLARARASI DÜZENLEMELER ÇERÇEVESİNDE GÜVENLİK SORUŞTURMASI.....	63
3. BÖLÜM.....	64
YÖNTEM.....	64
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ	64
3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	64
3.3. EVREN VE ÖRNEKLEM	65
3.4. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	65
3.5. VERİ TOPLAMA ARACI	66

3.6. VERİ ANALİZİ.....	67
3.6.1. GÜVENİRLİK ANALİZİ.....	67
3.6.2. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER	68
3.6.3. ANKET SORULARINA İLİŞKİN BETİMLEYİCİ İSTATİSTİKLER	70
3.6.4. HİPOTEZ TESTLERİ.....	75
3.7. SORULARIN GRAFİK YARDIMIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	81
SONUÇ.....	99
KAYNAKLAR	105
EKLER.....	109
ANKET FORMU	109
GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASI YÖNETMELİĞİ	115
GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASI FORMU	126
ÖZGEÇMİŞ.....	129

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BM: Birleşmiş Milletler

CMUK: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu

DMK: Devlet Memurları Kanunu

DYP: Doğru Yol Partisi

EC: European Council

EGM: Emniyet Genel Müdürlüğü

KİHBİ: İçişleri Bakanlığı Kaçakçılık İstihbarat Harekât ve Bilgi Toplama Daire Başkanlığı

LSD Testi: Test of Least Significant Difference

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MİT: Milli İstihbarat Teşkilatı

NATO: North Atlantic Treaty Organization

PSVK: Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu

SHP: Sosyal Demokrat Halkçı Parti

SPSS: Statistical Package for Social Sciences

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

T.C. :Türkiye Cumhuriyeti

TCK: Türk Ceza Kanunu

TODAİE: Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

TABLO LİSTESİ

Tablo 3. 1. Güvenirlik ve Geçerlilik Analizleri	67
Tablo 3. 2. Güvenirlik Katsayısı	68
Tablo 3. 3. Demografik Özellikler	68
Tablo 3. 4. Betimleyici İstatistikler	70
Tablo 3. 5. Anket Soruları Puan Ortalamaları	74
Tablo 3. 6. H₁ Hipotezi	75
Tablo 3. 7. H₂Hipotezi.....	75
Tablo 3. 8. H₃ Hipotezi	76
Tablo 3. 9. H₄Hipotezi.....	76
Tablo 3.10. H₅ Hipotezi	77
Tablo 3.11. LSD Testi – 1	78
Tablo 3.12. H₆ Hipotezi	79
Tablo 3.13. H₇Hipotezi.....	80
Tablo 3.14.H₈Hipotezi.....	80
Tablo 3.15. 1. Soruya Yönelik Grafik.....	81
Tablo 3.16. 2. Soruya Yönelik Grafik.....	82

Tablo 3.17. 3. Soruya Yönelik Grafik.....	82
Tablo 3.18. 4. Soruya Yönelik Grafik.....	83
Tablo 3.19. 5. Soruya Yönelik Grafik.....	83
Tablo 3.20. 6. Soruya Yönelik Grafik.....	84
Tablo 3.21. 7. Soruya Yönelik Grafik.....	85
Tablo 3.22. 8. Soruya Yönelik Grafik.....	85
Tablo 3.23. 9. Soruya Yönelik Grafik.....	86
Tablo 3.24. 10. Soruya Yönelik Grafik.....	87
Tablo 3.25. 11. Soruya Yönelik Grafik.....	87
Tablo 3.26. 12. Soruya Yönelik Grafik.....	88
Tablo 3.27. 13. Soruya Yönelik Grafik.....	88
Tablo 3.28. 14. Soruya Yönelik Grafik.....	89
Tablo 3.29. 15. Soruya Yönelik Grafik.....	90
Tablo 3.30. 16. Soruya Yönelik Grafik.....	90
Tablo 3.31. 17. Soruya Yönelik Grafik.....	91
Tablo 3.32. 18. Soruya Yönelik Grafik.....	92
Tablo 3.33. 19. Soruya Yönelik Grafik.....	92

Tablo 3.34. 20. Soruya Yönelik Grafik.....	93
Tablo 3.35. 21. Soruya Yönelik Grafik.....	94
Tablo 3.36. 22. Soruya Yönelik Grafik.....	94
Tablo 3.37. 23. Soruya Yönelik Grafik.....	95
Tablo 3.38. 24. Soruya Yönelik Grafik.....	96
Tablo 3.39. 25. Soruya Yönelik Grafik.....	96
Tablo 3.40. 26. Soruya Yönelik Grafik.....	97
Tablo 3.41. 27. Soruya Yönelik Grafik.....	97
Tablo 3.42. 28. Soruya Yönelik Grafik.....	98

GİRİŞ

SORUNSAK

İnsan hakları, insanın insan olmaktan dolayı sahip olduğu haklardır. İnsan hakları köklü bir tarihe dayanmaktadır. İnsan hakları, insanoğlunun var olduğu günden itibaren gelişme içerisinde oldu. İnsan haklarının gelişmesiyle birlikte insanlar daha çok hak ve özgürlükler elde etmeye başladı.

Yakın tarihimize baktığımızda insan haklarını düzenleyen belgelere rastlamamız mümkündür. 1689 tarihli İngiliz Yurttaş Hakları Beyannamesi insan hakları konusunda bir ilerleme kaydetti. Daha sonra 18. yüzyılda 1776 yılında ABD’de meydana gelen devrim ile yayınlanan Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, 1789 Fransa’da meydana gelen Fransız İhtilali birçok hak ve özgürlüklerin sağlanmasına sebep oldu.

18. ve 19. yüzyılda ise insan hakları felsefi bir akım haline gelmeye başladı. 20. yüzyılda insan haklarını savunmak ve geliştirmeye gayret göstermek toplumsal bir hal aldı. Çoğu ülke birçok yasal düzenleme yaptı. Örneğin; grev hakkını, sendika kurma hakkını veren yasalar, çocukların çalışmasını düzenleyen ve yasaklayan yasalar, kadınlara seçme-seçilme hakkı veren yasalar düzenlendi.

20. yüzyılda insan haklarının gelişmesini sağlayan en büyük etkenler 1. ve 2. Dünya Savaşları oldu. 1. Dünya Savaşı’ndan sonra kurulan Milletler Cemiyeti’nin ana amacı dünya üzerindeki barışı korumaktı ama bunu tam olarak sağlayamadı ve 2. Dünya Savaşı çıktı. Savaştan sonra Birleşmiş Milletler (BM) kuruldu. BM 1948 yılında insan hak ve özgürlüklerini belirleyen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ni düzenledi. Bu beyanname, insan haklarının sağlam zeminler üzerine oturmasına katkı sağladı. Beyanname, yaşama, düşünce, din, toplanma, örgütlenme haklarından tutunda sosyal güvenlik, çalışma, eğitim alanlarına kadar birçok hakkı güvence altına almıştır. Bildirgenin imzalandığı tarih 10 Aralık her yıl “Dünya İnsan Hakları Günü” olarak kutlanır. 21. yüzyılda insan hakları gelişimini halen sürdürmektedir.

Türkiye, bu beyannameyi, kabul edildiği tarih 10 Aralık 1948 tarihinde imzalamıştır. Türkiye bu beyanname ile insan haklarına ve özgürlüklerine bütün dünyada olduğu gibi kendisinin de saygı göstereceğini bir nevi kabul etmiştir. Türkiye, insan haklarını geliştirmek insan haklarına saygılı bir devlet konumuna gelebilmek demokratikleşebilmek için yasal düzenlemeler yapmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi Madde 21/2 de “*Her şahıs memleketin kamu hizmetlerine eşitlikle girme hakkı vardır.*” denmektedir. Türkiye, kabul ettiği bu beyanname vatandaşlarının kamu hizmetlerine girme hakkını kullanırken ne kadar insan haklarına saygılı bir şekilde davranabilmektedir?

Ülkemizde kamu hizmetleri, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu’na (DMK) tabi çalışan memurlar ile ilgili yasalara tabi sözleşmeliler ve işçiler vasıtasıyla yürütülmektedir. Bu bağlamda “kamu hizmeti” olarak tanımlanan; Devletimizin güvenliğinden temizlik ve üretimine kadar her türlü hizmet, ücret karşılığında istihdam edilen personel aracılığıyla yürütülmektedir.

Çalışma kapsamında değerlendirilecek olan “güvenlik soruşturması” süreci de; ülkemizde yıllardan beri yapılan bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. “Güvenlik Soruşturması” ile bir kişi hakkında, bir kurum ya da makamın talebi üzerine, belirli bir amaçla kullanılmak üzere rapor düzenlenebilmekte ve ilgili makama iletilmektedir. Bu sürecin temelinde yer alan ana amaç ise; kişinin bir kamu hürriyetini kullanması ile ilgili olarak sakınca olup olmadığının belirlenebilmesidir. Bu sakıncanın söz konusu olup olmadığını belirlemek adına da devlet, kişiler hakkında bilgi toplama ve kullanma yetkisini elinde bulundurmaktadır.

Ancak belirtildiği üzere, uzun yıllardan bu yana devlet tarafından koordine edilen ve sürdürülen bu soruşturma süreci, hiçbir zaman yasal bir dayanağa sahip olamamıştır. Hatta güvenlik soruşturması, insanların ciddi hak ve özgürlüklerinin ihlaline neden olmuştur. Yıllarca, aslında gerekli ve zorunlu hukuki dayanaklardan yoksun olan yönetmelikler çerçevesinde düzenlenerek devam ettirilen güvenlik soruşturması çalışmaları, günümüzde de hala tartışma konusu olan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bununla birlikte, güvenlik soruşturmasının Türk Hukuk Sistemi içerisinde hangi şekillerde ya da hangi esaslar temel alınarak yasallaştırılacağı belirsizlik taşımaktadır. Asıl önemlisi ise, güvenlik soruşturmasının, Anayasa ile bağdaşabilirliği sorunudur ki, bu konu ile ilgili de sıkıntıların bertaraf edilememesi durumu söz konusudur.

Çünkü görülmektedir ki; varlığını tartışma konusu yapmamakla birlikte, yargı kararları da çoğunlukla güvenlik soruşturmaları aleyhinde oluşmaktadır ve güvenlik soruşturması aracılığıyla birtakım hakları ellerinden alınan ya da hakları hiç verilmeyen kişiler, idare mahkemelerine başvurarak sonuç elde edebilmektedirler. Bu durum, söz konusu kişi için olumlu bir sonuç olarak değerlendirilebilirken, devlet ve devletin işleyişlerinin birbiriyle çelişmesi adına, özde oldukça olumsuz bir durumu ifade etmektedir demek yanlış olmayacaktır.

Doktrinde, “idarenin ihlalcı etkinliği” olarak değerlendirilen güvenlik soruşturması kurumu, devletin diğer organlarına baskın çıkması ve kamu hukukuna baskı uygulaması şeklinde de ele alınabilmektedir. Bu genel saptama, ülkemizde de zaman zaman uç bir şekilde uygulanmaktadır.

İdare, doğası ve etkinliği gereği vatandaşlarıyla sık ve sıkı ilişkiler içerisinde bulunmak durumundadır. Bu bağlamda yönetsel eylem ve işlemlerin birçoğu, neticesinde bireysel sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu eylem ve işlemler, devlet eliyle yürütüldüğü için, genellikle gün yüzüne çıkma imkânına sahip olamazlar ve bu nedenle de, önleyici ve durdurucu kamuoyu tepkisine maruz kalmaları söz konusu olamaz.

Güvenlik soruşturması da, bu bağlamda değerlendirilebilecek ve ele alınabilecektir. Çünkü sonuçta güvenlik soruşturması da, tüm olumsuz niteliklerine rağmen, nicel büyüklüğü ya da nesneliliği ortaya konulamadığından, vatandaşın doğrudan tepkisine de maruz kalmamaktadır. Ancak yine de, idarenin önemli insan hak ve özgürlüklerini ihlal eden araçlarından biri olduğu kabul edilmektedir. İnsan hak ve özgürlükleri alanını daraltmayan bir güvenlik soruşturması kurumu ülkemizde de yasal olarak düzenlenmelidir.

Tüm bu belirlemelerin haricinde güvenlik soruşturması; yurt dışına çıkmadan, çalışmanın ana konusunu teşkil eden kamu görevine girmeye kadar pek çok alanda yaygın olarak kullanılmaktadır. Genel olarak gizli yürütüldüklerinden, dayanak olarak alınan belirlemelerin açıklanması zorunluluğu yoktur ya da en azından böyle düşünülmektedir. Çünkü kişi bu süreçten haberdar olmadığından, neticesinde hakkını arama yoluna gitmesi de mümkün olamamaktadır.

Ancak her şeye rağmen bilinmektedir ki, güvenlik soruşturması kurumu; yönetimin taraflı davranması, meşruiyet taşımaması ve dolayısıyla da varlığının tartışılması sorunlarını da beraberinde getirmesi bakımından, aslında sadece belirli insanlar için uygulanan güvenlik soruşturma sürecinden öte bir anlama ve öneme sahiptir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmada; “Türkiye’de Güvenlik Soruşturması Uygulamaları ve İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi: Devlet Memuru Alımında Güvenlik Soruşturması” genel başlığı doğrultusunda, güvenlik soruşturması uygulamasının ülkemizde yasal dayanaklardan yoksun olarak varlığını devam ettirdiği olgusu üzerinde değerlendirmelerde / belirlemelerde bulunulması ve çözüm önerileri sunulması amaçlanmaktadır.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Araştırmanın, Türk Hukuk Sistemi ve Anayasa ile örtüşmeyecek uygulamalar içermesine rağmen varlığını devam ettiren güvenlik soruşturması kurumuna dikkat çekmesi ve bu konuda bilgilendirme sağlaması bakımından belirlemeler içermesi adına önemli olması beklenmektedir.

VARSAYIMLAR

Araştırma aşağıdaki maddeler bağlamında ele alınabilir;

- 1) Türkiye’de Devlet Memuru alımlarında güvenlik soruşturması devreye girmektedir.
- 2) Türkiye’de Devlet Memuru alımlarında, farklı şekillerde / yöntemlerde güvenlik soruşturması uygulamasının devreye girmesi söz konusudur.
- 3) Türkiye’de Devlet Memuru alımlarında söz konusu olan güvenlik soruşturması uygulaması, insan haklarına aykırı bir durumdur.
- 4) Türkiye’de Devlet Memuru alımlarında söz konusu olan güvenlik soruşturması anayasal düzenlemelerle bağdaşmayan yapılanmalar içermektedir.
- 5) Türkiye’de Devlet Memuru alımlarında söz konusu olan güvenlik soruşturması uygulaması, yasal dayanaktan yoksundur.
- 6) Türkiye’de Devlet Memuru alımlarında söz konusu olan güvenlik soruşturması vatandaşların kamu hizmetlerine girme haklarından yoksun bırakılmalarına neden olmaktadır.
- 7) Türkiye’de Devlet Memuru alımlarında söz konusu olan güvenlik soruşturması Devlet’in tarafsız ve adil davranması ilkesine aykırıdır.

SINIRLAMALAR

Araştırma, 2011 Kasım ayı itibariyle kendisi ile görüşülmesini kabul eden ve güvenlik soruşturması kurumunun işletilmesi bakımından kamu haklarından yoksun bırakılmaya yönelik düşüncelerini paylaşan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile sınırlıdır.

TANIMLAR

Devlet Memuru: Mevcut kuruluş biçimine bakılmaksızın, devlet ve diğer kamu tüzel kişilerin genel idare esaslarına göre yürütülen aslî ve sürekli kamu hizmetlerini ifa ile görevlendirilenler, bu kanunun uygulanmasında memur sayılır (657 Sayılı DMK – Madde 4).

Güvenlik Soruşturması: İlgili kurumlardan gelen talep üzerine, yetkili makamlar tarafından kişi hakkında hazırlanan ve kişinin bazı temel haklarını kullanması konusunda sakınca olup olmadığına yönelik hazırlanan rapor olarak tanımlanabilmektedir. (Kara, 2005, s.5).

Sabıka Kaydı Araştırması: Yargılanan kişinin tekerrüre esas olacak bir suçunun bulunup bulunmadığının; hükmün tecil durumunun; kamu hizmetlerinden yararlanmak isteyen kişinin yasaklı olup olmadığı; yasal bir koşul varsa kamu görevine girmede mahkûmiyet durumunun saptanması için başvuru süreci ifade etmektedir. (Çiçek, 2007, s.42).

Fişleme: Güvenlik ve istihbaratla görevli kuruluşların, kendiliğinden bilgi toplayıp depolamaları olarak tanımlanabilmektedir. (Karahanoğulları, 1998, s.3).

Mahallinde Araştırma: Güvenlik soruşturmasında gerekli bilgiler, fişlerdeki (arşivlerdeki) kayıtlardan ve idari ajanın, hakkında bilgi istenilen kişinin yaşadığı çevrede yapacağı araştırmadan elde edilmektedir. (Karahanoğulları, 1998, s.5).

Arşiv Araştırması: Güvenlik soruşturması yapılırken; fişlerdeki (arşivlerdeki) kayıtlardan, adli sicilden ve idari ajanın, hakkında bilgi istenilen kişinin yaşamını sürdürdüğü çevrede yapacağı araştırmadan yararlanılmasını ifade etmektedir. (Yılmaz ve Kılavuz, 2002, s.19).

Anayasal Haklar: Temel hak ve hürriyetlerdir ve Anayasa tarafından tanınmış ve güvence altına alınmış, insan hakları içerisinde ve pozitif hukukta yer verilmiş kamu hürriyetlerini ifade etmektedir.

Kamu Hakları: İnsan haklarının devlet tarafından tanınmış ve pozitif hukuka girmiş olan bölümünü, yani Anayasa ve kanunlar tarafından düzenlenmiş, sınırları belirlenmiş ve böylece kişilerin onları pratik olarak kullanmalarına imkân tanınmış hakları ifade etmektedir.

İnsan Hakları: Irk, din, dil ayrımı gözetmeksizin tüm insanların yararlanabileceği haklardır ve bu haklardan yararlanmak bakımından vatandaş ve yabancı arasında fark yoktur.

1. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. DEVLET MEMURU VE GÜVENLİK SORUŞTURMASI İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1.1. DEVLET MEMURU KAVRAMI

Her alanda olduğu gibi, kamu hizmetlerinde de idari faaliyetleri yerine getirecek “gerçek kişiler”, yani “kamu personeli” sistemin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda; başta devlet olmak üzere, tüm kamu idarelerinin ve kurumlarının kendi iç bünyelerinde, bu teşkilatı ve teşkilatın çeşitli unsur ve vasıtalarını işletmek amacıyla, kamu hizmetlerini ifa eden birçok gerçek kişinin bulunması söz konusudur. Bu nedenle de çalışmada, “devlet memuru” kavramını da kapsamı bakımından, öncelikle “kamu personeli” kavramı üzerinde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

“Kamu personeli” kavramına, öncelikle 1982 Anayasası’nın, 1924 ve 1961 Anayasaları’na göre çok daha geniş düzenlemeler getirmesi söz konusudur. 1982 Anayasası, kamu görevlileri ile ilgili düzenlemelerini esas olarak, “Kamu Hizmeti Görevlileriyle İlgili Hükümler” başlığı altında; 128. ve 129. Maddeleri’nde getirmektedir. Bunun dışında, 1982 Anayasasının 33., 39., 40.,68., 71., 76., 121. ve 137. Maddeleri’nde de, kamu görevlilerine ilişkin çeşitli düzenlemelere rastlanmaktadır. Bu düzenlemelerin birçoğunun da, kamu görevlileri ile ilgili yasak ve sınırlamalara ilişkin olduğu görülmektedir.

1982 Anayasası, 1961 Anayasası’nın 117. Maddesi’nden farklı olarak, şu düzenlemeyi getirmiştir;

Madde 128:

Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir.

Üst kademe yöneticilerinin yetiştirilme usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir”.

1982 Anayasası'nın 128. Maddesi ile getirmiş olduğu bu düzenleme, doktrinde çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Bu konuda en sert eleştirilerden birini getiren Lütfi Duran'a göre;

“1982 Anayasası, “memur” kategorisini belirleyen “asli ve sürekli görev” kavramı içerisine, diğer kamu görevlilerini sokmak ve hatta kamu iktisadi teşebbüslerim “genel idare esasları” ve personelini de “asli ve sürekli görev” kapsamı içine almakla, “kamu ajanları” arasında büyük bir karışıklığa ve belirsizliğe yol açmış bulunmaktadır ve “genel idare esasları” ya da “özel yönetim usulleri” çerçevesinde yürütülen kamu hizmetlerinde çalışanlar arasında da bir fark kalmamıştır”. (Duran, 1986, s.18).

Prof. Dr. Sait Güran'a göre de; *“128. Madde'nin 1982 Anayasası'ndaki metni, birinci fıkradaki ilavelerle, 1961 Anayasası'nın 117. Maddesi'nden özde farklı ve yeni bir durum yaratmakla kalmamış; karmaşa ve problemi de beraberinde getirmiştir. Öğreti ve Yargı, bu gibi ikilemleri ve açmazları aşmak, metinlere kendi sistemi içerisinde işler anlamlar vermekle görevlidir”. (Güran, 1989, s.55).*

Prof. Dr. Tekin Akıllıoğlu ise; *“1982 Anayasası'nın 128. Maddesi'yle, kamu hizmetlerinin “memur” ya da “öteki kamu görevlileri” tarafında görülmesi kabul edilerek, öteden beri içinden çıkılamayan “memur nedir?” sorusunun yanı sıra,*

“öteki kamu görevlileri nedir” sorusuna da yol açılmış olduğu görüşündedir.” (Akıllıoğlu, 1988, s.171).

Bu doğrultuda “kamu görevlileri” ifadesi, geniş anlamda kullanıldığında; çeşitli kamu kuruluşlarında çalıştırılan ve hukuki durumları birbirinden farklı olan görevlilerinin kapsamına Cumhurbaşkanı’ndan, kamuya ait herhangi bir fabrikada işçi olarak çalışan kimseye kadar herkes girmektedir. 1982 Anayasası’nın 39., 40., 71. ve 137. Maddeleri’nde geçen; “kamu görev ve hizmetlerinde bulunanlar”, “resmi görevliler”, “kamu hizmetine girenler”, “kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse” deyimlerinin, geniş anlamda kamu görevlilerini ifade ettiğini söyleyebiliriz.

Sonuç itibarıyla; dar anlamda kamu görevlileri ifadesinin içerisine kimlerin girdiği; bu kavramın anlam ve kapsamı konularında doktrinde genel olarak bir görüş birliğinin olmadığı görülmektedir.

Ancak buna rağmen, kamu görevlisi kavramının anlam ve içeriğinin, 1982 Anayasası’nın 128/1.Maddesi çerçevesinde belirlenmiş olduğu söylenebilir. 1982 Anayasası’nın 128/1.Maddesi ; “ *Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.*” diyerek, genel idare esaslarına göre yürütülecek olan görevlerin memurlar ve diğer kamu görevlilerince yürütülmesi gerektiğini öngörmektedir.

Tüm bu belirlemelerin yanında, “devlet memuru” kavramının da sadece bizim ülkemizde değil; bütün ülkeler için geçerli, her zaman ve her yerde ya da her olayda kullanılabilir tam ve kesin bir tanımının yapılmadığı görülmektedir. Neticesinde her ülkenin kanun koyucusu, kendi ülkesindeki siyasi, ekonomik ve teknik gerekleri göz önünde tutarak devlet memurunu tarif etmekte ve böylece ortaya değişik devlet memuru tanımlamaları çıkabilmektedir. (Onar, 1966, s.187).

Türk Hukuk Sistemi’nde de, çeşitli “devlet memuru” tanımlarına rastlamak olasıdır ve konu ile ilgili olarak 1982 Anayasası, 657 Sayılı Devlet Memurları

Kanunu (DMK) ile 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK), kendi açılarından devlet memuru tanımları yapmışlardır.

Bu bağlamda da yine, 1982 Anayasası çerçevesinde ortaya konulmuş olan “devlet memuru” kavramından ne anlaşılması gerektiği konusu, doktrinde çeşitli tartışmalara neden olmuştur.

Örneğin Prof. Dr. Sait Güran’a göre; *“Her ne kadar; 128. Madde gerekçesinde “devlet memuru” kavramının tanımlanmasından kaçınıldığı belirtilmekte ise de; birinci fıkradaki satırlar, zaten devlet memurunun kabul görmüş tanımı olarak değerlendirilebilir. Ayrıca burada ifade edilen görevler, hem genel idare, yani “kamusal yönetim” usullerine göre yürütülen hem de asli ve sürekli nitelikte olduğundan ve tanım gereği öncelikle ve kaide olması adına memurlar tarafından yerine getirilmektedir”*. (Güran, 1989, s.199).

Prof. Dr. Lütfi Duran ise; 1982 Anayasası’nın 128. Maddesinde getirilmiş olan tanımlamaya daha değişik yaklaşmakta ve 1961 Anayasası ile 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu’ndakilerden çok farklı olan bu yeni hükmün, “devlet memuru” tanımını yapmaktan başka; “genel idare esasları” ile “özel yönetim usulü” esaslarını birbirine karıştırdığını ve dolayısıyla da, bir bakıma kamu kesiminde çalışanların tümünü, “kamu görevlisi” kapsamı içerisine almak istendiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda da, 1982 Anayasası Madde 128/1 ile Devlet Memurları Kanunu’nun 1. Maddesi’ndeki içerik ve sınırlarının saptanması, zaten çok güç olan “devlet memuru” kavramını genişletip, büsbütün belirsizleştirmiştir. (Duran, 1986, s.18).

Bir başka açıdan bakıldığında da; 128. Madde’ de, 1961 Anayasası’nın 11. Maddesi’nden farklı olarak, devlet memurları” ile birlikte, “diğer kamu görevlileri” ibaresinin kullanılması ile “devlet memuru” kavramının alanı daraltılmıştır denilebilir. Gerçekten de, 1961 Anayasası’nın 117. Maddesi’nin lafzına göre hareket edildiğinde *“devlet memuru” kavramına dâhil sayılması gereken, ama aslında yasalarla ondan farklı statülerde düzenlenmiş olan; hâkim ve savcılar ile üniversite akademik personeli gibi kamu görevlileri*”, 128. Madde’de “diğer kamu görevlileri” adı altında ayrılmakla, onların statüsünün yasa koyucu tarafından memurlardan farklı

olarak düzenlenebilmesi, uygulamanın ihtiyaçlarına da uygun bir biçimde meşrulaştırılmıştır.

Böylece 1982 Anayasası, “devlet memurları” ile memur sayılmayan diğer kamu görevlilerini birbirinden ayırarak, “devlet memuru” kavramını gerçek anlamına getirmiş olmaktadır.

657 Sayılı DMK'nın 4. Maddesi'nde de, “devlet memuru” kavramının tanımı yapılmaktadır. Tanım, şu şekilde ifade edilmektedir;

“Mevcut kuruluş biçimine bakılmaksızın, devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinca genel idare esaslarına göre yürütülen asli ve sürekli kamu hizmetlerini ifa ile görevlendirilenler, bu kanunun uygulanmasında memur sayılır”.

Devlet Memurları Kanunu'nun 4. maddesi kamu istihdam şekillerini belirlemektedir. Bu maddede, dört istihdam şekli öngörülmektedir. Bunlar; memur, sözleşmeli personel, geçici personel ve işçidir. 4. madde, memuru; *“Mevcut kuruluş biçimine bakılmaksızın devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerinca genel idare esaslarına göre yürütülen asli ve sürekli kamu hizmetlerini ifa ile görevlendirilenler bu Kanunun uygulanmasında memur sayılır.”* şeklinde tarif etmektedir. Bu tanımlamaya göre, bir kişinin memur sayılabilmesi için 657 sayılı Kanunun 1. maddesinde sayılan (genel ve katma bütçeli kurumlar, il özel idareleri, belediyeler, il özel idareleri ve belediyelerin kurdukları birlikler ile bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlar, kanunlarla kurulan fonlar, kefalet sandıkları ve beden terbiyesi bölge müdürlükleri) kurumlardan aylık almak suretiyle asli ve sürekli olarak görev yapması ve atama ile göreve getirilmiş olması gerekir. Böylece, bu tanımlamaya göre memur; kamu hizmetlerini yürüten genel kamu hizmet personelinin bir bölümünü teşkil eder. (Pınar, 2000, s.96)

01.03.1926'da kabul edilen ve İtalyan ceza hukukunu benimseyen 765 sayılı Türk Ceza Kanunu memuru 279. maddesinde açıklamıştır. Bu maddeye göre;

“Ceza Kanunu'nun tatbikatında;

1 - Devamlı veya muvakkat surette teşriî, idarî veya adlî bir amme vazifesi gören Devlet veya diğer her türlü amme müesseseleri memur, müstahdemleri;

2 - Devamlı veya muvakkat, ücretsiz veya ücretli, ihtiyari veya mecburi olarak teşriî, idarî veya adlî bir amme vazifesi gören diğer kimseler memur sayılır”.

765 sayılı Kanunun 279. maddesi bu Kanunun uygulanmasında kamu görevi ve kamu hizmeti ayrımından bahsetmiş, kamu hizmeti görenleri kamu hizmeti görmekle muvazzaf olanlar olarak nitelendirmiştir. (Gözübüyük, 1976, s.379).

765 sayılı Kanunun ayrıntılarına çok fazla inilmeyecektir. Çünkü 80 yıldır Türk hukuk yapısı içinde yer alan bu Kanun 5237 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır. 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 6. maddesinin 1. fıkrasının c bendinde kamu görevlisi tanımı yapılmış, eski Kanuna göre daha anlaşılır bir ifadeye yer verilmiştir. Bu maddeye göre “*kamu görevlisi kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişidir.*” denilmiştir. Bu maddenin gerekçesinde;

“765 sayılı Türk Ceza Kanunundaki memur tanımının doğurduğu sakıncaları aynen devam ettirecek nitelikte olan tanım tasarı metninden çıkarılarak memur kavramını da kapsayan kamu görevlisi tanımına yer verilmiştir. Yapılan yeni tanıma göre, kişinin kamu görevlisi sayılması için aranacak yegâne ölçüt, gördüğü işin bir kamusal faaliyet olmasıdır.

Bilindiği üzere kamusal faaliyet, anayasa ve Kanunlarda belirlenmiş olan usullere göre verilmiş olan bir siyasal kararla, bir hizmetin kamu adına yürütülmesidir. Bu faaliyetin yürütülmesine katılan kişilerin maaş, ücret veya sair bir maddi karşılık alıp almamalarının, bu işi sürekli süreli veya geçici olarak yapmalarının bir önemi bulunmamaktadır. Bu bakımdan örneğin mesleklerinin icrası bağlamında avukat veya noterin kamu görevlisi olduğu hususunda bir tereddüt bulunmamaktadır. Keza kişi bilirkişilik tercümanlık ve tanıklık faaliyetinin icrası kapsamında bir kamu görevlisidirler. Bu bakımdan örneğin bir suç vakasına

müdahil olan, bir tutuklu veya hükümlünün naklini gerçekleştiren jandarma subay ve erleri de kamu görevlisidirler.” denilmektedir.

<http://trg.docdat.com/docs/546/index-1238.html#105286> (3 Mayıs 2013).

Kanunun gerekçesinden anlaşılacağı üzere, bir kişinin kamu görevlisi sayılması, o kişinin kamusal faaliyet yapması şartına bağlanmıştır. Kamusal faaliyet; sınırlarını yasaların belirlediği devlete ait iktidar ve yetkilerin kullanılması suretiyle gerçekleştirilen faaliyetlerdir. Bir kişinin bir kamusal faaliyeti gerçekleştirirken atama seçilme veya herhangi bir surette bu işi yapıyor olması önemli değildir.

5237 sayılı Kanunda karşımıza çıkan en büyük sorun, kamusal faaliyetin kapsamının ne olacağıdır. Kamusal faaliyet, eski kanundaki kamu görevi kavramı yerine mi geçecek yoksa daha geniş anlamlar içeren kamu görevi kavramını da içine alan yeni bir kavram mı oluşturacaktır? Bu soruların yanıtları Yargıtay içtihatları ve doktrinde aranacaktır. Yalnız, bir işin kamusal faaliyet olup olmadığının objektif bir kriteri bulunmamaktadır. Burada, her olayın ayrı ayrı ele alınıp kamusal faaliyet olup olmadığı değerlendirilmelidir. Bu kavram aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir.

Yeni Ceza Kanununun memur tanımlaması çok geniş bir çerçeveyi içine almaktadır. Kanun metninde, kamusal faaliyet ölçüsü konmuş ve kamusal faaliyet yapanlar Ceza Kanununun uygulanmasında kamu görevlisi sayılmıştır. Kanımızca, kamusal faaliyet ölçüsü çok geniş bir kavramdır. Burada bir sınırlama getirilmemiş olması, kamu görevlisi kavramının özel kişiler anlamında da yaygın olarak kullanılabileceğini göstermektedir.

1.1.2. GÜVENLİK SORUŞTURMASI KAVRAMI

Türk Kamu Personel Rejimi’nde, memur olabilmek için 657 Sayılı DMK’da belirtilmiş olan genel ve özel şartları taşımak gerekmektedir. Memuriyete alınmada; Kurumların kendi kanun ya da özel mevzuatında belirtilmiş olan özel şartlar yanında vatandaşlık, eğitim, yaş, askerlik, sağlık koşulları gibi kamu haklarından yasaklı olmamak, belli sürenin üstünde hapis cezası almamış olmak ve yine bazı suçlardan dolayı ise hükümlü olmamak şeklindeki genel şartları taşımak gerekmektedir. Bu şartları taşımayanların memur olması mümkün olmadığı gibi, memuriyet sırasında bu

koşullardan herhangi birinin kaybedilmesi durumunda da memuriyete son verilmektedir. (Karaarslan, 2009, s.96).

Bu bağlamda Türk Hukuk Sistemi'nde ceza mahkûmiyeti sonucu, bir anlamda "memur olma ehliyeti" kaybedilebilmektedir. Özellikle Devlet Memurları Kanunu'nun 48/A – 5. alt bendinde sayılan suçlardan dolayı verilen her türlü mahkûmiyet, memur olma ehliyetini ortadan kaldırmaktadır. Bu ehliyetsizlik durumlarını af ve tecil gibi müesseseler bile ortadan kaldıramamaktadır.

Bu durum, aynı zamanda hükümlünün infaz sonrası topluma dönüşünü zorlaştırmakta ve sınırlandırmaktadır. Memuriyetten yasaklılık, memuriyetin seçim ya da tayin yolu ile elde edilmesi ehliyetinin veya daha önceden kazanılmış bir memuriyetin kaybını ifade etmektedir. Bu nedenle ceza mahkûmiyetinin sonucu meydana gelen yasaklılık halleri, bireyler için ağır sonuçlar doğurmaktadır denilebilir.

Bu çerçevede, önceki anlatımlarda da yer verildiği üzere, Devlet memuru olabilmek için, devlet memurluğuna alınmada bir kısım genel ve özel şartlar aranmaktadır. (657 Sayılı DMK – Madde 48). Bu şartların, memuriyete girişte olması yanında, memuriyet süresince de muhafaza edilmesi, yani şartların taşınması gerekmektedir. (657 Sayılı DMK – Madde 98).

Devlet memurluğuna alınmada aranan ve 657 Sayılı DMK 48/A bendi ile düzenlenen genel şartlardan "Kamu haklarından mahrum bulunmamak" (657 Sayılı DMK – Madde 48/A – 4) ve yine aynı bentte düzenlenen "*Türk Ceza Kanunu'nun 53 üncü Maddesi'nde belirtilen süreler geçmiş olsa bile; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa bile devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, milli savunmaya karşı suçlar, devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık suçlarından mahkûm olmamak*" (23.01.2008 Tarih ve 5728/317. Madde ile değişik Madde 48/A – 5)

gerekmektedir. Dolayısıyla kamu haklarından yasaklı olanlar ya da 5. alt bentte sayılan şartları taşımayanlar memur olamazlar.

Tüm bu belirlemelerin yapılabilmesi adına da ülkemizde, güvenlik soruşturması kurumunun devreye girmesi söz konusudur. Aşağıda yer verilen anlatımlarda, söz konusu kurumun tanımlanması ve işleyişi üzerinde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

“Güvenlik soruşturması” kavramı; ilgili kurumlardan gelen talep üzerine, yetkili makamlar tarafından kişi hakkında hazırlanan ve kişinin bazı temel haklarını kullanması konusunda sakınca olup olmadığına yönelik hazırlanan rapor olarak tanımlanabilmektedir. Bu temel haklar arasında, kamu hizmetine girme ve seyahat etme hakları da yer almaktadır. (Kara, 2005, s.3).

“Güvenlik soruşturması” kavramı, özellikle günümüz itibariyle çok tartışmalı bir durum olarak kaşımıza çıkmaktadır. Bu tartışmanın temel nedeni de, konunun büyük ölçüde anayasal kurullarla çelişkili olduğu ve yasal dayanağının bulunmaması iddialarından kaynaklanmaktadır denilebilir.

Hâlihazırda yürürlükte bulunan 4045 Sayılı “Güvenlik Soruşturması, Bazı Nedenlerle Görevlerine Son Verilen Kamu Personeli ile Kamu Görevine Alınmayanların Haklarının Geri Verilmesine ve 1402 Numaralı Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun’ un (03.11.1994 Tarih ve 22100 Sayılı Resmi Gazete) yürürlüğe girmesinden dört yıl önce, 08.03.1990 Tarih ve 90/245 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile “Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği” (13.04.1990 Tarih ve 20491 Sayılı Resmi Gazete) çıkarılmıştır.

Fakat bu Yönetmelik, herhangi bir kanuna dayandırılmamış; Yönetmelikte “dayandığı kanun” hanesi boş bırakılmıştır. 26.10.1994 tarihinde halen yürürlükte olan 4045 Sayılı Kanun ve bu Kanun’a dayanılarak 14.02.2000 Tarih ve 2000/284 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile “Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliği” (12.04.2000 Tarih ve 24018 Sayılı Resmi Gazete) yayınlanmıştır.

1.1.3. GİZLİ DİNLEME

Öte yandan “gizli dinleme” de, Ülkemizde güvenlik soruşturması kapsamında yapılan uygulamalardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede “gizli dinleme”; telefon hattı üzerindeki sesleri gizlice dinlemeyi ve ses haricindeki çağrı tanımlama bilgilerini ele geçirmeyi kapsamaktadır.

Gizli dinleme; kişilerin özel hayatları kapsamındaki bilgilere izinsiz erişerek onların “özel hayat” haklarını ihlal eden bir durumdur. Özel hayat hakkı ya da mahremiyet hakkı olarak isimlendirilen ve gizli dinleme ile ihlal edilen bu hak, gerek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi milletlerarası belgelerde ve gerekse de hemen hemen tüm ülkelerin anayasalarında, temel haklar kategorisine konulmuştur.

Esasen gizli dinlemenin bir anayasal hak ihlali olduğu; dolaylı olarak, 1950 Avrupa Temel Özgürlüklerin ve İnsan Haklarının Korunması Sözleşmesi’nin 8 inci Maddesi’nde; Amerikan Anayasası’nın ek 4 üncü Maddesi’ne istinaden, Amerikan Yüce Mahkemesinin 1967’de Berger ve Katz Davaları’nda verdiği kararlarda; Kanada Anayasası’nın 8 inci Maddesi’ne istinaden Kanada Yüce Mahkemesi’nin 1984’de Hunter Davası’nda verdiği kararda; İngiliz Dışişleri Bakanı’nın 1663 yılında yayımladığı bir emirde, Alman Anayasası’nın 10 uncu Maddesi’nin ilk fıkrasında; Fransız Yüce Mahkemesi’nin 1994’de verdiği bir kararda; İsrail Anayasası’nın 7 inci Maddesi’nde; Türk Anayasamızın 22 inci Maddesi’nde; açıkça belirtilmektedir. (Özdoğan, 2004, s.1).

Öte yandan gizli dinleme, nitelikli bazı suçların önlenmesinde ve soruşturulmasında kullanılan çok yaygın bir yöntemdir. Ancak devlet bu yöntemi kullanırken, emniyet ve asayiş sağlama adına vatandaşının mahremiyet hakkını koruma görevini asla ihmal etmemelidir. Ancak ülkemizde gizli dinleme neticesinde elde edilen bir takım kişiye ait özel bilgiler imha edilmesi gerekirken; tam aksine kişiler hakkında kanaat oluşturup güvenlik soruşturmasına dahil edilmektedir.

1.1.4. SABIKA KAYDI ARAŞTIRMASI

Kişilerin bazı haklarını kullanabilmeleri için bir engelin bulunup bulunmadığını belirlemek adına istenilen “sabıka kaydı”; vatandaşlar tarafından “iyi hal kâğıdı” ya da “temiz kâğıdı” olarak da nitelendirilebilmektedir. Bu bağlamda sabıka kayıtları; adli sicil bürosunda her hükümlü için ayrı ayrı tutulan ve kişinin geçmiş mahkûmiyetleri ve cezasının infazı ile ilgili bilgileri içeren kayıtlar olarak tanımlanabilmektedir ve sabıka kaydının içeriğini, Ceza Mahkemesi Hükümleri oluşturmaktadır. (Karahanoğulları, 1998, s.160).

Sabık kaydı araştırmasına; yargılanan kişinin tekerrüre esas olacak bir suçunun bulunup bulunmadığının; hükmün tecil durumunun; kamu hizmetlerinden yararlanmak isteyen kişinin yasaklı olup olmadığının; yasal bir koşul varsa kamu görevine girmede mahkûmiyet durumunun saptanması için başvurulmaktadır ve sabıka kaydı araştırması, ancak yasal bir zorunluluk varsa yapılabilen ve istisnai olarak uygulanmaktadır (Çiçek, 2007, s.42).

Metin Şekercioğlu'na (1974) göre; *“12 Mart Rejimi'nden sonra sıkıyönetim komutanlarının emirleri, yasalara aykırı bir takım genelgeler ve bazı bürokratların kendilerini sağlama alma çabaları yüzünden sabıka kaydı getirme işlemleri yaygınlaşmış, gece ortaokulu ve lisesine kaydolmak isteyenlerden üniversite giriş sınavını kazananlara, resmi ve hatta özel kurumlara işçi olarak girmek isteyenlere ya da pasaport talebinde bulunanlara kadar genişlemiştir”*.

Onur Karahanoğulları'na (1998, s.161) göre ise; *“Bu işlemin yasal gereklilik olmayan alanlara kadar genişletilmesi ise, özel hayatın gizliliği ve kanuni idare ilkelerine aykırı bir durumdur. Konuların özelliğinden doğan birtakım istisnalar dışında, kişinin cezasını çektiği davranışının yaşamının çeşitli alanlarında önüne engel olarak çıkarılması ya da sürekli gündemde tutulması, kanuni cezadan apayrı ve yeni bir cezalandırmadır”*.

Yasalarla getirilecek istisnalar da bu sakıncayı doğurmayacak ve özel hayatın gizliliğini zedelemeyecek nitelikte olmalıdır. Halen uygulanmakta olan sabıka kaydı araştırması da, bir anlamda bu zorunluluğu devam ettirmektedir. Güvenlik

Soruşturması Kanunu'nda, sabıka kaydı araştırmasından söz edilmemekle birlikte; Kanun, esas itibariyle yönetmeliğe göndermede bulunmaktadır. (Karahanoğulları, 1998, s.162).

Güvenlik soruşturması ile karşılaştırıldığında, sabıka kaydı araştırması daha nesnel bir içerik taşımaktadır demek yanlış olmayacaktır. Çünkü bir anlamda sabıka kaydının hammaddesi ve ölçüsü, mahkemelerce verilmiş hükümlülük kararının bulunup bulunmadığının araştırılmasından ibarettir. Bu inceleme, normalde adliye sicillerine bakılarak yapılmaktadır. Fişleme ve güvenlik soruşturması ise; bunları da içeren, ama aynı zamanda çok aşan ve esas olarak adliye kayıtları dışındaki alana yayılan işlemleri ifade etmektedir. Bu bağlamda güvenlik soruşturması, hükümlülüğün saptanması dışında bir amaca ya da “sakıncalılığın” saptanması amacına hizmet etmektedir. (Tanör,1991, s.43).

1.1.5. FİŞLEME

‘Fişleme’; güvenlik ve istihbaratla görevli kuruluşların, kendiliğinden bilgi toplayıp depolamaları olarak tanımlanabilmektedir ve MİT ve polis raporları, yani bir anlamda “fişler”, güvenlik soruşturması yapılırken başvuru alan bilgi kaynakları arasında yer almaktadır. (Dinç, 1987, s.110).

Milli İstihbarat Teşkilatı için bu tür bir faaliyet, devletin güvenliği ve istihbaratına ilişkin işleri görme görevi içinde değerlendirilmektedir. Polisin ise; Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nda (PVSK, m.5) yer alan yetkileri bağlamında, sınırlı durumlarda parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi bulunmaktadır. Ayrıca, Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği'nde de; sakıncalı durumu tespit edilenlerin tahkikat evrakı dosya açılmak üzere Emniyet Genel Müdürlüğü'ne gönderileceği düzenlenmiştir.

4178 Sayılı İl İdaresi Kanunu, 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu, Mülga 1776 Sayılı Kuvvetli Tayin Kanunu, Mülga 2528 Sayılı Er Kazanından İlaş Edileceklere İlişkin Kanun, 6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun ve 1774 Sayılı Kimlik Bildirme Kanunu çerçevesinde de; genel kolluk kuvvetleri tarafından kişi adına veriler toplanması düzenlenmiş ve her türlü

özel ve resmi konaklama tesislerine de kişiler hakkında bilgi toplama, bunları kayıtlara geçirme ve genel kolluk kuvvetlerine bilgi aktarma zorunluluğu getirilmiştir.

Aslında “bilgi toplama” kavramı ve süreci; güvenlik ve istihbarat genel kavramları içerisinde yer aldığından, bu görevleri yerine getiren kurumlar için bu işlemler, olağan ve hukuki faaliyetler arasında sayılabilmektedir ve suç kovuşturmasında yararlanılacak bilgileri toplamak, kolluk örgütünün olağan görevleri arasında yer almaktadır. Suç işleme alışkanlığı edinenlerin çevre ilişkilerinin saptanması, uyguladıkları yöntemlerin ve kullandıkları araç ve gereçlerin bilinmesi, kimliği belirlenemeyen sanıkların yakalanmasında önemli yararlar sağlayacaktır ve bu sayede suç odakları, sürekli gözetim altında bulundurulabilecektir.

Ancak yine de bilinmelidir ki; ön soruşturmayı yönlendiren bu tür bilgi birikimlerinin, yeni olayların çözümünde, geçerli kanıtlarla doğrulanmadığı sürece hukuksal bir değeri bulunmamaktadır. Zaten bu aşamada edinilen / erişilen bulgular yeterli olsaydı, sadece bu bulgularla bile, kuşku edilen kişiler mahkeme önüne çıkarılıp yargılanmaları sağlanabilirdi. Bu nedenledir ki, olağan güvenlik örgütlerinin gelecekte yararlanmak amacıyla derlediği yargısal kesinlik taşımayan bilgiler, bu kuruluşlar yönünden “meslek sırrı” niteliğindedir ve salt suç kovuşturmasında yararlanılacak olan bu bilgiler, kişilik değerlendirmelerine dayanak yapılmak amacıyla, özel girişimcilere ve hatta devlet kuruluşlarına bile iletilmemelidir. (Dinç, 1987, s.111).

Konu ile ilgili olarak Anayasa Mahkemesi, 1986 yılında PSVK’ na 1985 değişikliğiyle eklenen, polisin parmak izi ve fotoğraflarını alabilecek kişilerin kapsamına “genel ahlak ve edep kurallarına aykırı olarak utanç verici ve toplum düzeni bakımından tasvip edilmeyen tavır ve davranışta bulunanları” da ekleyen Ek – F bendi hükmünü iptal etmiştir.

Anayasa Mahkemesi’nin Kararı’na göre; “Sözü edilen Madde’nin (Madde – 5) ilk dört bendinde, bireyin parmak izinin alınması ve fotoğrafının çekilmesi, genellikle adli ve idari işlemlerin ferî sayılabilecek bir işlem niteliği taşıdığı halde; iptali

istenen F bendi Hükmü'ne göre; polisin ya da siyasi iktidarların ahlak anlayışına bağlı olarak, suç teşkil etmeyen ve hoşgörü ile karşılanabilecek kimi eylemlerin failleri de, genel ahlak ve edep kurallarına aykırı olarak utanç verici ve toplum düzeni bakımından, tasvip edilmeyen tavır ve davranışlar içerisinde buldukları gerekçesiyle; genel kadınlar, eşcinseller, fuhuşla meluf olanlarla aynı kategoride mütalaa edilerek, parmak izleri ve fotoğrafları alınabilecektir.” (Anayasa Mahkemesi Kararları, 2002, sayı:22, s.362).

Görülmektedir ki, Anayasa Mahkemesi bu noktadan hareketle, düzenlemeyi kişi hürriyeti ve güvenliği kuralına ve anayasal hakların özüne dokunamama ilkesine aykırılıktan iptal etmiştir.

Danıştay da, kişiler hakkında fiş düzenlenmesini dava konusu olabilecek nitelikte bir idari işlem saymamaktadır. Danıştay 10. Dairesi 1990 Tarih ve 4530 Sayılı Kararı'yla; beraat ve takipsizlik kararlarına dayanılarak oluşturulan fişi, hukuk devletine aykırı olduğu gerekçesiyle iptal eden Kayseri İdare Mahkemesi'nin Kararı'nı bozmuş ve gerekçede şu ifadelere yer vermiştir;

“ Emniyet makamlarınca haklarında adli kovuşturma açılanlar hakkında adli soruşturmanın sonucunu kaydetmek suretiyle, istihbari bilgi toplanması ve bunların arşivlenip güvenlik fişleri düzenlenmesi doğaldır ve görevleri gereğidir. İdari mercilerin haklarında işlem tesis ettikleri kişilerin güvenlik fişlerini isteterek takdir yetkilerini kullanmaları, ancak takdir yetkisinin kamu yararı ve hizmet gerekleri yönünden hukuk için uygun kullanılmasına bağlıdır. Güvenlik fişleri, kesin ve yürütülmesi zorunlu işlemlerden değildir” (Danıştay 10. Ceza Dairesi, E.1990/4530,K.1992/3596).

<http://www.kararara.com/danistay/dnsty13/dnstyk12602.html>, (3 Mayıs 2013)

1.1.6. MAHALLİNDE ARAŞTIRMA

Güvenlik soruşturmasında gerekli bilgiler, fişlerdeki (arşivlerdeki) kayıtlardan ve idari ajanın, hakkında bilgi istenilen kişinin yaşadığı çevrede yapacağı araştırmadan elde edilmektedir. Yönetmelik bu süreçten, “mevcut kayıtlar” ya da “mahallinde araştırma” şeklinde söz etmektedir. (Karahanoğulları, 1998, s.165).

Mahallinde araştırma, MİT ya da polis görevlisinin duyularının rapora dönüştürülmesinden oluşmaktadır. Duyuların elde edildiği kaynaklar ise; genellikle komşular, apartman kapıcısı / site görevlisi, mahallenin bakkalı, muhtarlar, işyeri arkadaşları, kahvehaneler vb. olabilmektedir. Bu tip soruşturmalarda; soruşturmayı yapan görevlilerin siyasal eğilimleri, ahlaki yapılanmaları, iktidarın görevliler üzerindeki etkileri, amire yaranma düşünceleri, soruları yanıtlayan kişilerin tutumları, gizliliğin verdiği sorumsuzluk, ciddiyetsizlik ve rahatlık gibi nedenlerle, oluşturulan raporların nesnellikten uzak olma olasılığı yüksektir. (Dinç, 1987, s.110).

1.1.7. GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASI

Güvenlik soruşturması yapılırken; fişlerdeki (arşivlerdeki) kayıtlardan, adli sicilden ve idari ajanın, hakkında bilgi istenilen kişinin yaşamını sürdürdüğü çevrede yapacağı araştırmadan yararlanılmaktadır. Bu çerçevede güvenlik soruşturması genel bir uygulamadır ve kapsamına, değişik anayasal haklar girebilmektedir. Ancak, bu değişken kapsamına karşın güvenlik soruşturmasının yaygınlık kazandığı alan daha çok, genel anlamda kamu görevlileri, özel anlamda ise devlet memurlarıdır (Yılmaz ve Kılavuz, 2002, s.22).

Kamu görevine girebilme, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için anayasal bir haktır. Buna rağmen, göreve ilişkin tüm koşulları tamamlayıp hakkını kullanmak isteyen kişiler, sakıncalı olup olmadıklarının saptanması için güvenlik soruşturmasından geçirilmekte ve sakıncalı olarak değerlendirilen kişiler, haklarını kullanmaktan mahrum edilmektedir.

Bu uygulama, 1994 yılına kadar genelgelere ve kanuni dayanağı olmayan yönetmeliklere dayanmıştır. “Demokratikleşme Paketi” kapsamında çıkartılan

“Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği” ile hemen hemen tüm kamu görevleri için sakıncalı olmama, göreve girebilme ve görevde kalabilme koşulu olarak düzenlenmiştir. (Karahanoğulları, 1998, s.165).

Bu Yönetmelik kapsamında “arşiv araştırması” ve “güvenlik soruşturması” kavramları, aşağıda verildiği gibi ifade edilmiştir.

Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği Madde 4/f;

“Arşiv Araştırması: Kişinin; kolluk kuvvetleri tarafından halen aranıp aranmadığının, kolluk kuvvetleri ve istihbarat ünitelerinde ilişiği ile adli sicil kaydının ve hakkında herhangi bir tahdit olup olmadığının mevcut kayıtlardan saptanmasını ifade eder”.

Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği Madde 4/g;

“Güvenlik Soruşturması: Kişinin; kolluk kuvvetleri tarafından halen aranıp aranmadığının, kolluk kuvvetleri ve istihbarat ünitelerinde ilişiği ile adli sicil kaydının ve hakkında herhangi bir tahdit olup olmadığının, yıkıcı ve bölücü faaliyetlerde bulunup bulunmadığının, ahlaki durumunun, yabancılar ile ilgisinin ve sır saklama yeteneğinin mevcut kayıtlardan ve yerinden araştırmak suretiyle saptanması ve değerlendirilmesini ifade eder”.

Görüldüğü gibi güvenlik soruşturması, arşiv araştırmasındaki hususları kapsamaktadır. Ayrıca ondan farklı olarak başka hususları da içermektedir. Ahlaki durumu ve sır saklama yeteneği gibi hususlar yerinden araştırılırken, kişinin ikamet ettiği yerde ve hatta nüfusa kayıtlı olduğu yerde soruşturma yapılmaktadır.

Ayrıca Yönetmelikte yer alan arşiv araştırması tanımında, araştırılacak hususların saptanmasından bahsedilmektedir. Diğer taraftan güvenlik soruşturması uygulamasında ise, hususların saptanmasından ve ayrıca değerlendirilmesinden söz edilmektedir.

Güvenlik soruşturmasına konu olan hususların, idarenin isteğine bağlı olarak “sakıncalı” bulunup bulunmayacağını da yönetmelik baştan kabul etmiş görülmektedir. Bu bakış açısıyla aslında, insanların temel haklarını kullanmaları konusunda kimi zaman engel teşkil eden güvenlik soruşturması uygulamasının, kişileri “sakıncalı” olarak damgalarken daha nesnel ölçütlerden yararlanması gerekmektedir demek yanlış olmayacaktır.

1.2. GÜVENLİK SORUŞTURMASININ KAPSAMI VE GÜVENLİK SORUŞTURMASINDA ARAŞTIRILACAK HUSUSLAR

Güvenlik soruşturması, vatandaşları “sakıncalı – sakıncasız” olarak ayırma tabii tutmanın aracı olarak da nitelendirilebilmektedir. Kişilerin bazı haklarını kullanmalarında, örneğin yurt dışına çıkmak için pasaport alma taleplerinde güvenlik soruşturmasına tabi tutulmaları gerekmektedir. 26.10.1994 Tarih ve ‘4045 Sayılı Güvenlik Soruşturması, Bazı Nedenlerle Görevlerine Son Verilen Kamu Personeli İle Kamu Görevine Alınmayanların Haklarının Geri Verilmesine ve 1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun’a dayanan, 14.02.2000 Tarih ve 2000/284 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yayımlanan Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliği’nde uygulamanın kapsamı belirtilmiştir.

DYP – SHP Ortak Hükümeti’nin oluşumunu düzenleyen 19 Kasım 1991 Tarihli Protokol’de; güvenlik soruşturmasının istisnai durumlar dışında kaldırılacağı ve 12 Eylül Dönemi’nde çeşitli mağduriyetlere uğramış kişi, kuruluş ve örgütlerin mağduriyetlerinin hızla giderileceği belirtilmiştir. “Demokratikleşme Paketi” diye adlandırılan bu uygulama ile güvenlik soruşturmasının kapsamının daraltılması amacıyla 4045 Sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. (Karahanoğulları, 1998, s.160).

4045 Sayılı Kanun’un 1. Maddesi’ne göre; *“Güvenlik soruşturması ve Arşiv Araştırması; kamu kurum ve kuruluşlarında, yetkili olmayan kişilerin bilgi sahibi olmaları halinde devlet güvenliğinin, ulusal varlığın ve bütünlüğün, iç ve dış menfaatlerin zarar görebileceği veya tehlikeye düşebileceği bilgi ve belgelerin bulunduğu gizlilik dereceli birimler ile askeri, emniyet ve istihbarat teşkilatlarında*

çalıştırılacak kamu personeli ve ceza infaz kurumları ve tutuk evlerinde çalışacak personel hakkında yapılır”.

Kanun ile kapsamı bu şekilde sınırlandırılan güvenlik soruşturmasında, “Güvenlik” ve “gizlilik” esas olduğuna göre, uygulamada kimler için güvenlik soruşturması yapıldığının saptanması zor olmaktadır.

Güvenlik soruşturmasında araştırılacak hususların neler olduğu ise, Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliğinin 11. Maddesinde belirtilmiştir;

a) Kimlik kontrolü, kimlik kayıtlarının doğruluk derecesi, uyrukluğu, geçmişte yabancı bir devletin uyrukluğuna girip girmediği,

b) Kolluk kuvvetleri tarafından halen aranıp aranmadığı, kolluk kuvvetlerinin ve istihbarat ünitelerinin arşivlerinde bilgiler bulunup bulunmadığı, adli sicil kaydının ve hakkında bir tahdidin olup olmadığı,

c) Yıkıcı faaliyetlerde bulunup bulunmadığı ve 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanuna ve Atatürk ilke ve inkılaplarına aykırı davranıp davranmadığı,

d) Şeref ve haysiyetini ihlal edecek ve görevine yansıyacak şekilde kumara, uyuşturucuya, içkiye, paraya ve aşırı bir şekilde menfaatine düşkün olup olmadığı, ahlak ve adaba aykırı davranıp davranmadığı,

e) Yabancılarla, özellikle hasım ve hasım olması muhtemel Devlet mensupları ve temsilcileriyle ilgi derecesinin iç yüzü ve nedeni,

f) Sır saklama yeteneğinin olup olmadığı, araştırılır.

Görüldüğü üzere araştırılacak konuların çoğu, kişilik değerlendirmesi ve düşünce özgürlüğü alanına giren hususlardır. Araştırmanın amacı ‘SUÇLU’ yu değeril, ‘SAKINCALI’ yı tespit etmeye çalışmaktan öte değerildir.

Farklı kanun, yönetmelik ve genelgelerden saptanabilen uygulamalara da, aşağıda belirtildiği gibi yer vermek mümkündür. (Kara, 2005, s.5);

1. *“Türk Silahlı Kuvvetleri’nde, Emniyet ve İstihbarat Teşkilatları’nda, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutuk Evleri’nde çalışacak personel ve ayrıca Subay ve Astsubay Okulları öğrencileri hakkında güvenlik soruşturması yapılmaktadır.*

2. *Bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşlarının gizlilik dereceli birim ve kısımlarında çalıştırılacak personel ile bu kurum ve kuruluşların yurt dışı teşkilatlarında sürekli görevlendirilecek bütün personel hakkında yapılmaktadır”.*

3. *“Kamu Kurum ve Kuruluşları’nın Daimi Kadrolarına İlk Defa İşçi Olarak Alınacaklar Hakkında Sınav Yönetmeliği’nde, sınava alınacak işçilerde aranacak şartlar arasında, “kuruluşunca hakkında güvenlik soruşturması yapılmış olmak” vardır. Sonucun olumsuz olması halinde, yerine yedek adaylar çağırılmaktadır.*

4. *2495 Sayılı “Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun”a göre; özel güvenlik teşkilatına alınması ilgili kuruluşça istenen personel hakkında, Emniyet Müdürlüğü’nce güvenlik soruşturması yapılarak göreve alınması uygun görülmüştür.*

5. *Hava İkmal Bakım Merkezi Komutanlığı’nda çalışan işçiler hakkında, tekrarlanan aralıklar ile güvenlik soruşturması yapılmaktadır. İşçiler hakkında, nüfusa kayıtlı oldukları köylerin muhtarlıklarından da bilgi edinilmektedir.*

6. *İstanbul’da gerçekleştirilen NATO Zirvesi kapsamında, konuklara verilen yemek davetinde çalışacak görevliler hakkında da güvenlik soruşturması yapılmıştır”.*

Güvenlik soruşturmasının yapıldığı bazı alanlar ise, işe girme ile ilgili olmayıp, başka temel hakların kullanılması ile ilgilidir. (Kara, 2005, s.5).

7. *5682 Sayılı Pasaport Kanunu’na göre; “..... Memlekette ayrılmalarında genel güvenlik bakımından sakınca bulunduğu İçişleri Bakanlığı’nce tespit edilenlere*

.....pasaport verilmez”. Bu doğrultuda görülmektedir ki; vatandaşların seyahat etme haklarını kullanmaları da, güvenlik soruşturmalarının olumlu olmasına bağlanmıştır.

8. *Üniversitelerin 4 yıllık meslek yüksek okulunda eğitim görmek isteyen öğrenciler hakkında, yeterli puanı alsalar dahi, güvenlik soruşturması yapılması gerekmektedir.*

9. *Astsubay ve subay eşleri, kimi zaman güvenlik soruşturmasından geçmektedir.*

Bazı özel sektör kuruluşları da, kimi görevler için güvenlik soruşturması öngörmektedir. (Kara, 2005, s.6);

10. *“Örneğin; Coşkunlar Havai Fişek Oyuncak Kimya Sanayi ve Ticaret Limitet Şirketi, işe alınacak kişiler için güvenlik soruşturmasının yapılmasını gerekli görmüştür. Ancak güvenlik soruşturmasının kim tarafından yapılacağı belli değildir.*

11. *Bazı firmalarda da, özellikle güvenlik hizmetlerinde ve yüksek gizlilik dolayısıyla güvenilirlik gerektiren işlerde çalışmak üzere başvuran adaylar için güvenlik soruşturması yaptırılacağı öngörülmüştür”.*

Güvenlik Soruşturması en çok, kamu görevine girmek isteyenler ve kamu görevindekiler için yapılıyor olsa da; Kamu görevi olmayan alanlarda da güvenlik soruşturması yapıldığı görülmektedir. (Karahanoğulları, 1998, s.167)

Bunları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;

1- *Havaalanında görev yapacak gazeteciler, özel dersane öğretmenleri, dağcı rehberleri. (Örneğin,1986 yılında dağcı rehberlerden E.K hakkındaki rapor ‘1980 yılı itibarıyla sol tandanslı İ.Ö ile irtibatlı ’ şeklinde olup, E.K’ nin çalışma izni iptal edilmiştir).*

2- *Öğrenim maksadıyla yabancı memleketlere gitmek isteyen öğrenciler,*

3- *Polislik, subaylık gibi bazı kamu personelinin eş olarak seçtikleri kişiler,*

4- Spor Toto ve Tekel Bayilikleri için ruhsat işlemlerinde,

5- Av tüfeği istemlerinde,

6- Subay ve Astsubay okulları giriş sınavı kazanılsa bile güvenlik soruşturması olumsuz çıkarsa okulla ilişik kesilmektedir. (Silahlı Kuvvetler Astsubay Hazırlama Yönetmeliği m.3,15,43).

1.2.1. HAKKINDA GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASI YAPILACAK PERSONEL

Önceki anlatımlarda da yer verildiği üzere, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması; gizlilik dereceli birim ve kısımlar ile askeri, emniyet, istihbarat teşkilatlarında ve ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalıştırılacak personel hakkında yapılmaktadır.

Emniyet Genel Müdürlüğü ve mahalli mülki idare amirlikleri, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını; bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarının gizlilik dereceli birim ve kısımları ile yurtdışı teşkilatında ve askeri, emniyet, istihbarat teşkilatlarında ve ceza infaz kurumu ve tutukevlerinde çalıştırılacak personel hakkında yapmaktadır. (Kaya, 2005, s.33).

Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı; Emniyet Genel Müdürlüğü ve mahalli mülki idare amirliklerinin görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla güvenlik soruşturmasını Milli İstihbarat Teşkilatı'nda, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kadro ve kuruluşlarında çalışacak personel ile bakanlıklar ve kamu kurum ve kuruluşlarının gizlilik dereceli birim ve kısımlarının hiyerarşik olarak bağlı bulunduğu üst kademe yöneticilerinden müsteşar, genel müdür, vali, büyükelçi ve müstakil birim amirleri ile bunların yardımcıları ve ayrıca yurtdışı teşkilatında sürekli görevlendirilecek bütün personel hakkında, arşiv araştırmasını ise, sadece gizlilik dereceli birim ve kısımlarda görev alacaklar ile bunların bu fıkrada sayılanlar dışında kalan yöneticileri ve ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalışacak personel hakkında yapılmaktadır. Ayrıca, müşterek kararname ile atanacak personelden hakkında

güvenlik soruşturması yapılmamış olanlar için, Başbakanlık tarafından arşiv araştırması yaptırılmaktadır. Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı ile Emniyet Genel Müdürlüğü'nün birbirlerinin personeli hakkında yapacakları güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının esas ve usulleri ile bu Yönetmeliğin uygulanmasında kullanılacak bilgi ve belgelerin karşılıklı değişimi Başbakanın onayıyla yürürlüğe konulacak esaslar ile düzenlenir.

1.2.2. GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASINDA İZLENECEK YÖNTEMLER

Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği kapsamına giren bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarınca yaptırılacak güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasında, aşağıdaki yöntemlerin izlenmesi söz konusudur;

a) “Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması formundaki sorular, nüfus kayıtlarında yapılan tashih ve değişiklikler belirtilmek ve isimler açıkça yazılmak suretiyle cevaplandırılır ve nüfus cüzdanı örneği noksansız olarak doldurularak, istek yazısı ekinde soruşturmayı yapan makama bildirilir.

b) Hakkında güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılması istenilen kişiler için; kurum ve kuruluşunca Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nden sağlanan adli sicil kaydıyla, “Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Formu”nun bir örneği (Ek – 1’de verilmiştir), kişinin nüfusa kayıtlı olduğu il valiliğine, bir örneği ikamet ettiği il valiliğine, bir örneği Emniyet Genel Müdürlüğüne, bir örneği de ilgisine göre Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı'na gönderilir. Bir örneği de, istekte bulunan kurum ve kuruluşun dosyasında saklanır.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nce yaptırılacak arşiv araştırmalarında, forma adli sicil kaydının eklenmesi zorunlu değildir. (İçişleri Bakanlığı'nın 2005/12 Sayılı Genelgesi'ne göre; Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması işlemleri, yalnızca şahısların halen ikamet ettiği İl Valiliği tarafından yerine getirilecektir).

c) Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılması isteminin ilgili makama ulaşmasından itibaren; arşiv araştırması sonuçları en geç 30 gün, güvenlik

soruşturması sonuçları en geç 60 gün içinde cevaplandırılır. Soruşturma ve araştırma sonucunu içeren bilgi ve belgeler, ilgilinin güvenlik makamlarındaki dosyasında asgari gizlilik derecesinde saklanır.

d) Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını isteyen makama, kişi hakkında karar vermeye yeterli bilgiler aktarılır.

e) Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının nasıl ve ne şekilde yapılacağı, soruşturma ve araştırma yapmaya yetkili makamların görev talimatları ile belirlenir.

f) Mahalli mülki idare amirliklerince yapılmış olan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasında, olumsuz durumu saptananların evrakının bir örneği dosya açılmak üzere Emniyet Genel Müdürlüğü'ne gönderilir.

g) Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasında olumsuz durumu saptananlar ile ilgili bilgiler Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından karşılıklı olarak birbirlerine aktarılır.

h) Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı'nca yapılacak güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması istemleri, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin istemleri hariç, doğrudan Başbakanlığa iletilir.

29.05.2000 Tarih 00117 Sayılı Genelge'nin 3., 7. ve 8. Maddeleri, Yönetmeliğin 12/a – b Maddeleri hükümlerine ek olarak, bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarınca yaptırılacak güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması taleplerinde aşağıda verilen hususları da içermektedir ;

a) *Her şahıs için ayrı bir talep yazısı gönderilmesi;*

b) *Talep yazısında 2000/284 Sayılı Yönetmeliğin ilgi tutulması;*

c) *Personelin gizlilik derecesinde çalıştırılacağıının bildirilmesi;*

d) *Talep yazısında dağıtım çizelgesinin bulunması;*

- e) *İsimlerin, kısaltma yapılmaksızın açık şekilde yazılması;*
- f) *Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü veya İllerdeki Cumhuriyet Başsavcılığı'nda bulunan bilgi işlem merkezlerinden temin edilen adli sicil belgelerinin yeni tarihli olması;*
- g) *Yönetmeliğin ekinde yer alan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması formunun buna uygun hazırlanarak gönderilmesi ve bu formların daktilo ile doldurulması hususlarına dikkat edilmesi;*
- h) *Kamu kurum ve kuruluşlarının taşra teşkilatları, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması taleplerini Genel Müdürlükleri veya atamaya yetkili amirlerin Mülki Amir olması durumunda Mülki Amirlikleri kanalıyla yapılması;*
- i) *Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının her evresinde kesinlikle gizliliğe uyulması, evrakların gizli damgası ile korunması, soruşturma ve araştırma evre ve sonucu bilmesi gerekenlerden başkasına açıklanmaması ve çoğaltma yapılmaması gerekmektedir”.*

1.3. GÜVENLİK SORUŞTURMASI YAPMAYA YETKİLİ MAKAMLAR

1.3.1. EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ VE MAHALLİ MÜLKİ İDARE AMİRLİKLERİ

Bu makamlar; bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşlarının gizlilik dereceli birimleri ile yurtdışı teşkilatında ve askeri, emniyet ve istihbarat teşkilatlarında; ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalıştırılacak personel hakkında güvenlik soruşturması yapmaya yetkilidirler.

Güvenlik soruşturmasını, Valilik adına Emniyet Müdürlüğü yapmaktadır ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nce, sadece arşiv araştırması gerçekleştirilmektedir. Güvenlik soruşturması, İl Emniyet Müdürlükleri tarafından yapılmaktadır.

1.3.2. MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI MÜSTEŞARLIĞI

Güvenlik soruşturması yapmaya yetkili bir diğer makam olan Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı; kendi bünyesinde ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nde çalışacak personel hakkında işlem yapmaktadır. Ayrıca, bakanlıklar ve kamu kurum ve kuruluşlarının gizlilik dereceli birimlerinin bağlı olduğu müsteşar, genel müdür, vali, büyükelçi ve bunların yardımcıları gibi üst kademe yöneticileri hakkında güvenlik soruşturması yapmaktan sorumludur (Sezer, 2003, s.165).

Bu bağlamda Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği Madde 9 şu şekildedir;

“Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kadro ve kuruluşlarında yer alacak personelin güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması, Türk Silahlı Kuvvetleri'nce bu Yönetmeliğe uygun olarak hazırlanacak yönerge uyarınca yapılır”.

Türk Silahlı Kuvvetleri, askeri öğrenciler hakkında yapılacak güvenlik soruşturmasını “Silahlı Kuvvetler İstihbarata Karşı Koyma, Koruyucu Güvenlik ile İşbirliği Yönergesi’ nde de şu şekilde düzenlenmiştir;

“Güvenlik soruşturması; öğrencinin kendisi ile birlikte anne, baba ve kardeşlerini kapsar”.

Yönerge uyarınca, öğrencinin ve ailesinden herhangi birinin zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, sahtecilik, inancı kötüye kullanmak, cinsi sapıklık, kaçakçılık, yalan beyan, yalan yemin, dolandırıcılık, hırsızlık suçlarından hüküm giymiş halleri önemli kabul edilmektedir.

Radikal Gazetesi’ nin 20.06.2002 tarihli haberinde ise;

“1998 – 1999 Eğitim – Öğretim Dönemi'nde; sınavları kazanarak jandarma olmak üzere eğitime başlayan, ancak 8 aylık sürecin sonunda eğitimini bitirmesine 2 ay kala 14 Mayıs 1999'da güvenlik soruşturmasının olumsuz sonuçlandığı

gerekçesiyle okulundan ilişiği kesilen genç jandarma uzman çavuş adayı, konu ile ilgili olarak dava açmıştır.

Atılma gerekçesinin kendisine bildirilmediğini belirten davacı, ancak 1988’de ölen ağabeyinin adli sicil kaydı nedeniyle bu işlemin yapılmış olabileceğini tahmin ettiğini bildirmiştir. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, davacı lehine karar vermiştir.

Gereke, akrabalarının adli sicilinin öğrencilerinin güvenlik soruşturmasına etkili olamayacağı değildir. Davacının ağabeyinin, 1984 ve 1987 yıllarında iki kez hırsızlık ve bir kez de tombalacılık suçlarından hüküm giydiği, ancak 30 Ağustos 1988’de öldüğü anımsatılan Karar’da, Adli Sicil Kanunu uyarınca, ölen kişinin adli sicil kayıtlarının adli sicilden çıkarılması gerektiği bildirilmektedir”. (Radikal Gazetesi, 20.06.2002).

Ceza Hukuku’nun en temel ilkelerinden birisi, ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesidir. Başkalarının işledikleri suçtan dolayı kişiyi sorumlu tutmak, bu ilkeye apaçık aykırıdır.

Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından yapılan bir başka uygulama ise, çok daha vahim olarak değerlendirilmektedir. Askeri okullara giren öğrencilerin evlerini, bazı askeri yetkililer ziyaret etmektedirler. Eve gelen yetkililer, bir yandan öğrencinin ailesi ile sohbet ederken bir yandan da evi incelemektedirler. Evdeki tablolar, görünürdeki kitaplar, gazeteler; yetkililerin yazacakları raporda etkili olmaktadır. Evine gelen yetkilileri, içeri sokmayan bir askeri öğrencinin babası, oğlu hakkındaki raporun olumsuz olmasına neden olmuştur. Anayasanın 20. Maddesi, özel hayatın gizliliğini ve korunmasını düzenlemektedir. Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahip olduğuna göre ve aile hayatının gizliliğine dokunulamayacağına göre, uygulamanın, bu şartları taşımadığını söyleyebilir. (Kara, 2005, s.7).

1.4. GÜVENLİK SORUŞTURMASI UYGULAMASI

Hakkında güvenlik soruşturması yapılması istenen kişiler için, Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü’nden temin edilen adli sicil kaydı ile güvenlik soruşturması formu, nüfus kayıtlarında yapılan değişiklikler belirtilerek

ve eksiksiz tamamlanarak ilgili yerlere gönderilir. Bu ilgili yerler; kişinin nüfusa kayıtlı olduğu İl Valiliği, ikamet ettiği İl Valiliği, Emniyet Genel Müdürlüğü ve ilgisine göre Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı'dır. Belgelerin bir örneği de, güvenlik soruşturması talebinde bulunan kurum ve kuruluşun dosyasında saklanır. Güvenlik soruşturması talebi en geç iki ay içinde cevaplandırılır ve sonuçlar ilgili makama bildirilir. (Kara, 2005, s.7).

Yapılan güvenlik soruşturması sonucunda elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi ve bu değerlendirilmeye göre kişilerin belirtilen yerlerde çalıştırılıp çalıştırılmayacağı konusunun incelenmesi için 'Değerlendirme Komisyonu' oluşturulur. Bu Komisyon, nihai kararı verecek amire yapmış olduğu incelemeyi sunar. Değerlendirme Komisyonu; bakanlıklarda müsteşar ve müsteşar yardımcısının, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında en üst amirin, üniversitelerde rektörün ve illerde valinin başkanlığında toplanır. Komisyonda, başkanın yanı sıra personel birim amiri, hukuk müşaviri ve varsa güvenlik işlerinden sorumlu birim amiri de yer almaktadır. (Kara,2005 s.8).

2. BÖLÜM

GÜVENLİK SORUŞTURMASININ YASAL DAYANAĞI SORUNU VE İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. GÜVENLİK SORUŞTURMASININ YASAL DAYANAĞI SORUNU

1994 yılına kadar güvenlik soruşturması yasal dayanağa sahip olamamıştır. Bunun tek istisnası, 2495 Sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun'dur. 1994 yılında çıkarılan Güvenlik Soruşturması Kanunu ise, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışacak personeli kapsamaktadır. Bu iki yasa dışındaki uygulama ise hala yasadır.

2.1.1. MEVZUAT

Osmanlı İmparatorluğu'nda Abdülhamit'in "Yıldız Jurnalleri" ile doruğa ulaşan soruşturma geleneği, Cumhuriyet Dönemi'nde de mevzuata yansımadan sürdürülmüştür. Demokrat Parti İktidarında "güvenlik tahkikatı" denilen uygulamalar, bu konuyla hiç ilgisi olmayan ve sadece Resmi Gazetede yayımlanmayan "Sabotajlara Karşı Korunma ve Sabotajları Önleme" adını taşıyan, 30 Nisan 1953 Tarih ve 4/658 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi'ne dayandırılmıştır. (Dinç, 1987, s.28).

"Güvenlik soruşturması" kavramı / ifadesi mevzuata ilk kez, "Güvenlik Soruşturması" başlıklı ve Resmi Gazetede yayımlanmayan 30 Nisan 1964 Tarih ve 4/685 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi'yle girmiştir. Bu Kararname'nin ilginç bir özelliği; diliyle, içeriğiyle sözcük ve tanımlarıyla çeviri kokmasıdır. Bu Yönerge ile 1990 Tarihli Yönetmelik arasında büyük benzerlikler vardır.

1986 yılına kadar, birbirini tamamlayan ve yaratılan mevzuat karmaşasını düzeltmeye çalışan yirmiye yakın Genelge, Yönerge vb. çıkarılsa da, konu ilk kez, 4 Mart 1986 tarihinde bir Yönetmelikle düzenlenmiştir. Resmi Gazete' de yayımlanmayan bu Yönetmelik, güvenlik soruşturmasına ilişkin iptal davalarında mahkemelere bile gönderilmemiştir. Bu Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği, Resmi

Gazete’ de yayımlanmadığından, bunu uygulayacak makamların dışındaki ilgililerin bilgisine ulaştırılmadığı ve bu nedenle de hukuki geçerliğe sahip bir idari düzenleyici işlem niteliği kazanmadığı gerekçesiyle iptal edilmiştir. Karar yayımlanmamıştır. (Akıllıoğlu, 1989, s.137).

Bunun üzerine, 08.03.1990 Tarihi’nde yeni bir “Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği” çıkarılmış, bu kez Resmi Gazetede yayımlanan bu Yönetmeliğin en ciddi eksikliği ise, dayanak olarak herhangi bir yasanın gösterilmemiş olmasıdır. Yani, bu yönetmelik yetki ögesi bakımından sakattır.

16.10.2003 tarihli Resmi Gazete’ de yayımlanan Silahlı Kuvvetler Astsubay Meslek Yüksek Okulları Yönetmeliği’nin 44/c.5 Maddesi’ne göre de; astsubay olmak için, sınavlardan başarıyla geçilse bile, yapılacak arşiv araştırması ve resmî güvenlik soruşturması sonucunda şüpheli ya da sakıncalı hâllerinin bulunmaması şartına bağlanmıştır.

Silahlı Kuvvetler İstihbarata Karşı Koyma, Koruyucu Güvenlik ve İşbirliği Yönergesinin 3. Bölüm, 1. Kısım 9/d-2 maddesinde ise; *“Öğrencinin kendisi, annesi, babası veya kardeşlerinden herhangi birisi hakkında, devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak, bu tür faaliyetlerde bulunan yerli veya yabancı dernek, grup, kulüp, teşkilat ve benzeri teşekküllerden herhangi birine üye olmak veya bunlarla sıkı işbirliği içinde bulunmak, desteklemek veya bunların sempaticanı olmak gibi faaliyetleri nedeniyle MIT Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Mahalli Emniyet Müdürlükleri ve İl Jandarma Alay Komutanlıklarından herhangi biri tarafından bilgi verilmişse”* denilerek sayılan sakıncalı hallerin askeri öğrenci olmaya engel teşkil edeceği belirtilmiştir.

Güvenlik soruşturması öngören bir diğer düzenleme de, 12 Eylül Dönemi’nde benimsenip bugün de uygulanan, Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Daimi Kadrolarına İlk Defa İşçi Olarak Alınacaklar Hakkındaki Sınav Yönetmeliği’dir. Yönetmeliğin

11. Maddesi'nin F bendinde; “kuruluşunca hakkında güvenlik soruşturması yapılmış olmak” koşulu bulunmaktadır. (Karahanoğulları, 1998, s.169)

1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun değişik 23. Maddesi'nde; “Sıkıyönetim komutanlarının; bölgelerinde genel güvenlik asayiş ve kamu düzeni açısından çalışmaları sakıncalı görülen veya hizmetleri yararlı olmayan kamu personelinin statülerine göre sıkıyönetim bölgesi dışına atanma veya sıkıyönetim bölgesi dışına atanmak üzere görevden uzaklaştırılma istemleri ilgili kurum ve organlarca derhal yerine getirilir” hükmü yer almaktadır.

Olağanüstü Hal Bölgesi Valisi'nin ve Sıkıyönetim Komutanı'nın “sakıncalılık” takdiri, diğer kaynaklardan beslenebileceği gibi, güvenlik soruşturması da bu konuda önemli bir araçtır. 1402 Sayılı Yasa'nın verdiği yetki, 12 Eylül Dönemi'nde o kadar yaygın kullanılmıştır ki, görevden alınan ya da başka yerlere atanan personelin bıraktığı boşlukla, kamu hizmetinin yürütülmesinde önemli aksaklıklar yaratmıştır. Mevzu hukukta var olan düzenleme bu şekildedir, ancak uygulamanın mevzu hukuku aşan genişlikte olduğu unutulmamalıdır. (Dinç, 1987, s.61).

2.1.2. YASAL DAYANAK TARTIŞMASI VE 26.10.1994 TARİHLİ GÜVENLİK SORUŞTURMASI KANUNU

1987 yılı bütçe görüşmelerinin açılışında, SHP'nin güvenlik soruşturmasına yönelik eleştirilerini yanıtlayan Başbakan Turgut Özal şöyle diyordu ; (10 Aralık 1986, Cumhuriyet Gazetesi).

“Güvenlik soruşturmaları için yasal dayanak gerekip gerekmediğini bilmiyorum. Gerekip gerekmediğini söyleyemem”.

Türk Hukuku'nda; yürütme organının herhangi bir düzenleyici işlem yapabilmesi, kural olarak düzenlenecek alanın, bir yasayla önceden düzenleme alanına sokulmuş olmasına bağlıdır. Bu genel kuralın yanı sıra, kamu görevlileri özelinde de ilkel düzenleme yetkisi yasama organına aittir; “Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve

yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir” (1982 Anayasası – Madde 128/2).

Temel hak ve özgürlükler, ancak yasayla sınırlanabilir. Güvenlik soruşturması uygulamasıyla, bireyin kimi anayasal haklarını kullanması, “güvenilir olma: sakıncalı olmama” koşuluna bağlanmaktadır. Yasa’yla sınırlanma koşulu getiren Anayasa’nın 13.Maddesi karşısında, güvenlik soruşturması konusunda yönetimin yapabileceği düzenleyici işlem, ancak temel kuralları getiren bir yasanın varlığına bağlı olacaktır.

Özetle; Türk Hukuku’nda güvenlik soruşturmasının hukuki bir varlık kazanabilmesi yasal düzenleme koşuluna bağlıdır. Yürütmenin bu konuda düzenleme yapabilmesi, ancak bundan sonra mümkün olabilecektir. Aslında bu durumda bile, güvenlik soruşturmasının anayasallığı tartışılır. Güvenlik soruşturmasının yapılması gerektiğini savunan hükümetlerden hiçbirinin, konuyu yasalaştırma çabasına girmemesinin bir nedeni de budur denilebilir.

DYP – SHP Koalisyon Hükümeti’nin “Demokratikleşme Paketi” nde yer alan güvenlik soruşturmasının kapsamının daraltılması şeklinde yansıtılan tasarı, 26.10.1994 Tarihi’nde “Güvenlik Soruşturması, Bazı Nedenlerle Görevlerine Son Verilen Kamu Personeli ile Kamu Görevlilerine Alınmayanların Haklarının Geri Verilmesine ve 1402 Numaralı Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” adıyla yasalaşmıştır.

Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan ve çalışacak personele ilişkin olan Kanun, iki esas ve yedi geçici maddeden oluşmakta ve yalnızca 1. Maddesi’yle güvenlik soruşturmasını düzenlemektedir;

“Madde 1 –Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması; kamu kurum ve kuruluşlarında yetkili olmayan kişilerin, bilgi sahibi olmaları halinde devlet güvenliğinin, ulusal varlığın ve bütünlüğünün, iç ve dış menfaatlerin zarar görebileceği veya tehlikeye düşebileceği bilgi ve belgenin bulunduğu gizlilik dereceli birimler ile askeri, emniyet ve istihbarat teşkilatlarında çalışacak kamu personeli ve ceza infaz kurumları ve tutuk evlerinde çalışacak personel hakkında yapılır.

Devletin güvenliğini, ulusun varlığını ve bütünlüğünü iç ve dış menfaatlerinin zarar görebileceği veya tehlikeye düşebileceği bilgi ve belgeler ile gizlilik dereceli kamu personel ile meslek gruplarının tespiti, birim ve kısımlarının tanımının yapılması, güvenlik soruşturmasının ve arşiv araştırmasının usul ve esasları ile bunları yapacak merciler ve üst kademe yöneticilerinin kimler olduğu Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulacak yönetmelikle düzenlenir”.

Bu Hüküm, maddi ölçütün kanun tanımı bir yana, kanunun biçimsel ölçülün “bir alanın ilk defa düzenlenmesi” tanımına da uymamaktadır. Konuya ilişkin “esaslar” hiç düzenlenmemiş ve güvenlik soruşturmasının tanımı yapılmamıştır. Güvenlik soruşturmasının kapsamı, soyut ve belirsiz kavramlarla belirlenmiş; güvenlik soruşturmasının yapılış yöntemi, soruşturma yapmaya yetkili makam ve daha önemlisi soruşturma sonucu ilgili hakkında ne gibi bir işlem yapılacağı belirlenmemiştir.

Tüm bu konular, Bakanlar Kurulu’nun çıkaracağı Yönetmeliğe, yani yönetimin takdirine bırakılmıştır. Kanun’la, güvenlik soruşturmasının ismini zikretmiş olmak da, “düzenleme” yapmak olarak değerlendirilememektedir. Bu haliyle söz konusu Kanun, ‘Yasama Yetkisinin Devredilmezliği İlkesi’ nin tipik bir ihlalini oluşturmaktadır. Kanun’un geçici 7. Maddesi’ne göre de; öngörülen Yönetmelik yürürlüğe girinceye kadar, 08.03.1986 Tarihli Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği’nin, bu Kanun’a aykırı olmayan hükümleri uygulanmaya devam olunacaktır. Bu durumda da, yeni Kanun’dan sonra güvenlik soruşturması uygulanmasında değişiklik olup olmayacağı idarenin takdirine kalmaktadır.

Kanun’un 2. Maddesi’yle; 1402 Sayılı Kanun’un 2. Maddesi’nin 8. Fıkrası değiştirilerek, sıkıyönetim komutanının, kamu personelinin görevlerine son verme yetkisi, “*bölgesi dışına atamayı veya bölgesi dışına atanmak üzere görevinden uzaklaştırmayı*” istemekle sınırlandırılmıştır. Bu kişilerin bir daha kamu hizmetlerinde çalışamayacakları hükmü kaldırılmış, ayrıca eklenen 9. fıkra ile mahalli idarelerden uzaklaştırılan kişilerin, sıkıyönetim bölgesi dışındaki mahalli idarelerde görev ve iş bulmaları durumunda, uzaklaştırma kararının derhal kaldırılacağı ve bunların öncelikle atanacağı hükme bağlanmıştır.

Görölmektedir ki; Kanun'un geçici maddeleriyle, geçmiş olumsuz uygulamaların etkilerinin giderilmesi amaçlanmıştır. Geçici 1. Madde ile 12 Eylül 1980'den sonra kamu kurum ve kuruluşlarında açılan kamu görevliliği ve işçilik sınavını kazanıp da, güvenlik soruşturması nedeniyle göreve başlayamayanlar ya da işe alınmayanlar için, bundan sonra açılacak sınavlara girmede yaş sınırı koşulu kaldırılmıştır.

Geçici 2. Madde, 12 Eylül'den sonra 1402 Sayılı Kanun'a dayanılarak sıkıyönetim komutanlarının istemleri üzerine görevlerine son verilenlere (1402'liklere), ilk kez kamu görevine girdikleri tarihte bu görev için ilgili mevzuatta ya da toplu iş sözleşmelerinde öngörölen nitelikleri yitirmemiş olmaları ve bu yasanın yürürlük tarihinden itibaren altı ay içerisinde müracaatları halinde, yaş koşulu aranmaksızın ve emeklilik yaş haddinin aşılmamış bulunması koşuluyla, görevlerine son verildiği tarihteki aylık derecesine eşit derecenin aynı kademesinden, ayrıldıkları tarihteki eski görevlerine veya eşdeğer bir göreve iade edilme imkânı tanınmaktadır.

Geçici 3. Madde ise; Türk Ceza Kanunu'nun, kaldırılan 140., 141., 142. ve 163.Maddeleri'nden, mahkumiyetleri dolayısıyla işlerine son verilen kamu görevlilerinin ve işçilerin, yukarıdaki koşullarla işlerine iadesi imkânını sağlamaktadır. Ayrıca, bu maddelerdeki fiiller nedeniyle alınmış olan disiplin cezaları da, bütün sonuçlarıyla kaldırılmaktadır.

Bu üç geçici madde ile sağlanan olanaklar, geçmişe yönelik özlük hakları tanımamaktadır. Geçici madde hükümleri, Türk Silahlı Kuvvetleri'nde görevli asker ve sivil personel ile emniyet hizmetleri sınıfında bulunan personel hakkında uygulanamayacaktır.

Geçici 4. Madde'ye göre de; bu Kanun yürürlüğe girdikten sonra, güvenlik soruşturması kapsamı dışında kalacakların dosyasına konulmuş olan ve mahkemelerce verilen cezalara ilişkin adli sicil dışındaki kayıt ve fişler ilgilinin başvurusu aranmaksızın dosyadan çıkartılacaktır.

2.2. GÜVENLİK SORUŞTURMASINA İLİŞKİN YARGI KARARLARI

“İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır” (1982 Anayasası – Madde 125/1).

Bu bağlamda güvenlik soruşturması uygulaması da, pek çok yargı kararına konu olmuştur. Bunlardan bazılarını aşağıda yer verilecektir.

2.2.1. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI

Güvenlik soruşturmasının yasal dayanağını oluşturan 4045 Sayılı Kanun’un geçici maddelerinden biri ile ilgili, iki tane Anayasa Mahkemesi Kararı bulunmaktadır. Her iki Karar’da da vurgulanan, Anayasa’da öngörülen eşitlik ilkesinin korunmasıdır.(Kara, 2005, s.10)

4045 sayılı yasanın geçici 1. Maddesi’nde, haklarında yapılan güvenlik soruşturması sonucunda sakıncalı olduğunun bildirilmesi nedeniyle göreve başlayamayanlar ve işe alınmayanlar ile alındıktan sonra görevlerine ve işine son verilenlerin, ilgili mevzuatlarında ya da toplu iş sözleşmelerinde öngörülen nitelikleri kaybetmemeleri koşuluyla, yaşlarına bakılmaksızın açılacak sınavlara katılarak başarılı olmaları halinde, yeniden göreve ve işe alınmalarının öngörülmesine karşın; geçici 2. Maddesi’nde, sıkıyönetim komutanlıklarının istemleri üzerine görev ve işine son verilen; geçici 3.Maddesi’nde de, Türk Ceza Kanunu’nun yürürlükten kaldırılan 140., 141., 142. ve 163. Maddeleri kapsamına giren fiillerden yargılanarak hüküm giymeleri nedeniyle görevlerine son verilen, memurlar ve diğer kamu görevlileri ile işçiler için sınava girerek başarılı olma koşulu aranmaksızın görevlerine ve işlerine alınmalarına olanak sağlanmıştır.

Değişik mercilerin farklı nedenlere dayanan kararlarıyla sakıncalı görülerek görev ve işlerine son verilenler bu sakıncalı durumun kaldırılmasıyla, aynı hukuksal konuma getirilmiş olmaktadır. Anayasanın 13. maddesindeki nedenler bulunmadan, aynı durumda olan bu kişilerin görev ve işe alınmalarında farklı koşullara bağlı tutulmalarını öngören itiraz konusu kuralın Anayasanın 10.

maddesindeki 'Eşitlik' ilkesine aykırı olması nedeniyle iptali gerekir. (AM., E.1997/29, K.1998/19, k.t. 21.5.1998, **RG**, 15.4.2000, sy. 24021).

Söz konusu 4045 sayılı kanunun, eşitliğe aykırı bulunan geçici 1. maddesi, bu karar ile sadece işçiler yönünden iptal edilmiştir. Bunun nedeni ise, 2949 sayılı "Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun" un 28. maddesine göre; Bir mahkemenin Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmesi için elinde yöntemince açılmış ve mahkemenin görevine giren bir davanın bulunması ve iptali istenen kuralların da o davada uygulanacak olması gerekmektedir. Söz konusu Anayasaya aykırılık iddiası, Danıştay 12. Dairesi'nde görülen bir dava sırasında gündeme gelmiştir. Güvenlik görevlisi olarak çalışırken yapılan güvenlik soruşturması sonucunda hizmet hakkı feshedilen davacının sınavsız göreve başlatılmamasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açtığı davanın temyiz aşamasında, Anayasa Mahkemesi'ne başvurulduğu için; geçici madde sadece işçiler yönünden iptal edilmiştir. (Kara, 2005, s.11).

17.3.2004 tarihli Anayasa Mahkemesi kararı ise iptali, kamu görevlileri açısından gerçekleştirmiştir;

*" Anayasa Mahkemesi'nin 21.5.1998 gün ve E: 1997/29, K: 1998/19 sayılı kararı ile, Geçici 1. maddenin birinci tümcesi, "kamu kurum ve kuruluşlarında açılan işçiliğe giriş sınavını kazanıp da haklarında yapılan güvenlik soruşturması sonucunda sakıncalı olduğunun bildirilmesi nedeniyle işe alındıktan sonra işine son verilenler yönünden" iptal edilmiştir. Bu iptal kararı sonucu, 4045 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girmesinden sonra işe veya göreve girmek isteyenlerden, önceki güvenlik soruşturmalarına bakılmaksızın, işçiler açısından sınava girme koşulu aranmamasına karşın kamu görevlileri açısından kamu kurum ve kuruluşlarınca açılacak sınavlara katılmaları ve sınavları kazanmaları koşulu aranması eşitlik ilkesine aykırıdır" (AM., E.2001/390, K.2004/35, k.t. 17.3.2004, **RG**, 30.4.2004, sy. 25448).*

Vergi kontrol memurluğu görevine dönme isteminin reddi üzerine dava açtığı Ankara 3. İdare Mahkemesi tarafından, Anayasa Mahkemesi'ne başvurulması ile daha önce işçiler yönünden iptal edilen kural, kamu görevlileri yönünden de iptal

edilmiştir. Bu iptalin yaratabileceği hukuksal boşluk nedeniyle gerekli düzenlemelerin yapılması amacıyla, bu iptal kararının Resmi Gazete’de yayımlandıktan 1 yıl sonra yürürlüğe girmesi kararlaştırılmıştır. Yani bu karar, 30 Nisan 2005 tarihinde yürürlükte olacaktır. (Kara, 2005, s.11).

2.2.2. DANIŞTAY KARARLARI

Güvenlik soruşturması uygulaması hakkında pek çok Danıştay Kararı bulunmaktadır. Bu Kararlarda yer alan ifadelerle göre de; *“Güvenlik soruşturmasının dayanak yapıldığı işlemler denetlenirken, güvenlik soruşturmasının yasallığı ve anayasallığı değerlendirilmemiş, güvenlik soruşturması işlemi değerlendirilmeden, işlemin sebep ögesinin dayandığı olguların ciddi olup olmadığı araştırılmaktadır”* (Karahanoğulları, 1998, s.179).

Aşağıda yer verilen Danıştay Kararı’nda, Anayasa’nın 70. Maddesi’nde yer alan, *“Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez”* hükmüne vurgu yapılmıştır. Devlet memurları için görevin gerektirdiği nitelikler, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 48. Maddesi’nde belirtilmiştir. Sınavı kazanan kişi hakkında, güvenlik soruşturması ile yapılan tutum ve davranış değerlendirmesi nesnel ölçütlere dayandırılmaz.

“Kamu görevine atama yapıp yapmamak konusunda idarenin sahip olduğu takdir yetkisi, sadece “boş olan kadroya atamak veya atamamak” konusuna ilişkin genel bir yetki olup, bu kadroya atanacak kişinin tutum ve davranışları üzerinde değerlendirme yapma yetkisini içermez. Başka bir ifade ile idare, boş olan bir kadroya atama yapmak için harekete geçtiği andan itibaren, bağlı yetki içine girer. Bu sürenin sonunda, artık yasada ve yönetmeliklerde belirlenen niteliklere sahip olup, yarışma ve yeterlik sınavını kazanmış olanlar arasından sırası ile atama yapmak zorundadır.

İdarenin, bu niteliklere sahip olanlar arasında “ilgilinin tutum ve davranışlarına” göre seçme hakkına sahip olduğunu kabul etmek, Anayasa ve Yasa ile belirlenen özelliklerin bir yana bırakılarak, atama işlemini yetkili makamın sübjektif değerlendirmesine bırakmak anlamını taşır ki, bunun sınırını belirleme

olanağı yoktur. Böylesine sübjektif değer yargılarına bağlı olarak kullanılacak takdir yetkisinin keyfiliğe dönüşmesi muhtemel olduğu gibi, böyle bir uygulama, Anayasa'da ifade edilen "Kanun Önünde Eşitlik İlkesi" nin ve "Kamu Hizmetine Girme Hakkı" nın ihlali niteliğini taşır". (D5.D., E.2001/5253, K.2003/796, k.t.13.3.2003, DD).

Danıştay'ın diğer bir Kararı ise, güvenlik soruşturması sonucunda anayasal hakkını kullanamamış ve bundan dolayı zarara uğramış kişi hakkındaki işlemin iptali ve bunun sonucu ile ilgilidir.

Dava; güvenlik soruşturmasının olumsuz olduğu nedeniyle davacının öğretmen olarak atanmamasına ilişkin işlemin, Ankara 6. İdare Mahkemesi'nin 09.12.1987 Tarih ve E: 1986/829, K: 1987/1229 Sayılı Kararı'yla iptal edilmesi üzerine, 18.03.1988 tarihinde öğretmen olarak atanan davacının, atanması gereken 12.09.1984 tarihinden göreve başlatıldığı 18.03.1988 tarihine kadar olan süreye ait, tüm aylık ve parasal haklarının yoksun kaldığı tarihten itibaren yasal faiziyle birlikte ödenmesi, özlük haklarının verilmesi istemiyle açılmıştır;

".....Anayasa'nın 125. Maddesi'nin son fıkrasında; "İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür" hükmü yer almış olup, bu hüküm gereğince ve davacının öğretmenliğe atanmamasına ilişkin davalı idare işleminin Ankara 6. İdare Mahkemesi'nin 09.12.1987 Tarih ve K: 1987/1229 Sayılı Kararı'yla, iptal edilmekle hukuka aykırılığı saptanmış olduğundan, davacının atanmamasına ilişkin işlem sebebiyle uğradığı zararların tazmini zorunlu bulunmaktadır.

Aynı durumda olan kişilerin, görev ve işe alınmalarında farklı koşullara bağlı tutulmalarını öngören itiraz konusu kuralın, Anayasa'nın 10. Maddesi'ndeki "Eşitlik İlkesi" ne aykırı olması nedeniyle iptali gerekir". (D5.D., E.1989/2001, K.1992/3148, k.t.19.11.1992, DD).

Bazı Danıştay kararları arasında, güvenlik soruşturması işleminin idari davaya konu olup olmayacağı konusunda farklılıklar bulunmaktadır. Bazı kararlarda, güvenlik soruşturmasının "önişlem" sayılabileceği ve bu nedenle idari davaya konu olmayacağı belirtilirken; bazı kararlarda ise, kişilerin anayasal haklarını

kullanmalarını engelleyen, dolayısıyla da sonuç doğuran bir işlem olduğu, bu yönüyle de idari davaya konu olabileceği kabul edilmiştir. (Kara, 2005, s.13).

İdare, tek yanlı olarak kişinin rızasına gerek duymadan hukuksal alanda sonuç doğuran işlemler yapmaktadır. Kişiler, haklarında yapılan güvenlik soruşturması sonucunda sakıncalı ilan edilerek göreve girememekte ya da devam edememektedir. Bu yönüyle, güvenlik soruşturmasının tek başına idari davaya konu olabileceğini kabul etmek, idarenin hukuk kurallarına bağlılığının sağlanmasında önem arz etmektedir ve idare üzerindeki yargısal denetim, Anayasal hakların korunmasının güvencesidir demek yanlış olmayacaktır.

2.3. MEVZUAT İLE UYGULAMA ARASINDAKİ ÇELİŞKİLER

03.11.1994 tarihli 4045 Sayılı Kanun ile sicil affı getirilmesi söz konusu olmuştur.

Geçici 4. Madde'ye göre; *“Bu Kanun’un yürürlüğe girdiği tarihten önce yapılmış bulunan güvenlik soruşturması sonucunda ilgililerin dosyasına konulmuş olan ve mahkemelerce verilen cezalara ilişkin adli sicil kayıtları dışındaki kayıt ve fişler ilgilinin başvurusu aranmaksızın dosyadan çıkartılır”*.

Ancak bu Kanun’un ardından, Emniyet Genel Müdürlüğü’nün İl Emniyet Müdürlükleri’ne gönderdiği bir genelge ile affa uğramış suçlara ilişkin fişlerin imha edilmemesi konusunda talimat verdiği öğrenilmiştir. Bu talimatın gerekçesi; *“4045 Sayılı Kanun’da belirtilen affa uğramış suçlara ilişkin fişlerin dosyadan çıkartılması konusundaki hüküm, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapan kurumları değil; güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması talep eden kurumları ilgilendirir”* şeklinde olmuştur (Kara, 2005, s.8).

“Emniyet’in, daha önce çıkarılan sicil aflarını da benzer gerekçelerle arşivlerine yansıtmadığı öğrenildi. Affa uğrayan kayıtları silmeyen Emniyet’in, bu kayıtları yaptığı güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmalarına da yansıttığı ortaya çıktı.

Emniyet'in, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının istemi doğrultusunda hazırladığı güvenlik soruşturmaları ve arşiv araştırmalarında yer verdiği bu kayıtların karşısına, “.....tarihli yasa ile silinmiştir” ifadesini koyduğu öğrenildi”. (Radikal Gazetesi, 18.4.2003).

Kanun ile sicil affı getirilmiş olsa da, uygulamadaki yansımalar farklı olabilmektedir. Bunun delili de güvenlik soruşturması ile ilgili istatistiki verilerdir. Ankara İl Emniyet Müdürlüğü'nün valilik adına yaptığı güvenlik soruşturması, 2004'ün Ocak ayından Kasım'a kadar geçen sürede 10.355 kişiyi kapsamaktadır. Ve görülmektedir ki, 4045 Sayılı Kanun'un getirdiği yeniliklerin, uygulamaya yansımaları tam olarak gerçekleşmemektedir. (Kara, 2005, s.8).

2.4. UYGULAMADAN KAYNAKLANAN SORUNLAR

Yön.m.13: “Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının her evresinde kesinlikle gizliliğe uyulur. Soruşturma ve araştırma evre ve sonucu bilmesi gerekenlerden başkasına açıklanmaz.”

Bu maddede belirtilen ‘bilmesi gerekenler’ in kim olduğu belirsizdir. Zaten tartışmalı olan, bazı temel hakların kullanımını engelleyebilen güvenlik soruşturması uygulamasının yönetmeliğinde, bunun gibi belirsiz açıklamalara yer verilmemelidir.

‘Bilmesi gerekenler’ denilen kişiler arasında, hakkında güvenlik soruşturması yapılan kişinin olup olmadığı belli değildir. Tahmin edilebileceği gibi, kişiler güvenlik soruşturmasının sonucunu sadece “olumlu” ya da “olumsuz” olarak öğrenebilmektedirler. Kamu hizmetine girme hakkını kullanmak isteyen bir kişi, hakkında yapılan güvenlik soruşturması sonucunda bu hakkını kullanamamaktadır. “Mülakat sınavındaki başarısızlığından dolayı” şeklinde bir gerekçe de söylenebilmektedir.

Çeşitli makamlara ve hatta mahkemelere gönderilen güvenlik raporları yurttaşların özel ve mesleki yaşamlarını derinden etkileyici sonuçlar doğurdıkları halde, yurttaşların bunlardan haberdar olmaları ve kendilerini savunabilmeleri kolay

değildir. Ancak istisnai olarak dışa sızdırılan yada dava dosyalarına konan raporlar hakkında bilgi sahibi olunabilir. Bu ‘gizlilik örtüsü’, güvenlik soruşturması ağının kişi hakları ve özgürlükleri üzerinde kurduğu baskıyı daha da koyulaştırır. (Tanör, 1991, s.36).

Kişi haklarının kısıtlanmasına neden olan istihbarat kayıtlarının, güvenlik soruşturmasına esas olan hususların denetime açık olması ve böylece haklarında soruşturma yapılan kişilere de yanlış bilgiler varsa düzeltme imkânı tanınması gerekir.

24 Ekim 2003 tarihinde bu konuda bir düzenleme yapılmış ve “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu” yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun uyarınca, kişilerin çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikteki istihbarata ilişkin bilgi ve belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı içine alınmıştır. Kamu görevine girişte yapılan güvenlik soruşturmasının, bu nitelikte olduğuna şüphe yoktur. Haklarında yapılan güvenlik soruşturmasının olumsuz olması halinde, kişiler bilgi edinme haklarını kullanarak gerekçeleri öğrenebilirler. Fakat gerçek hayatta bu pek mümkün olmamaktadır.

Daha da önemlisi, kişilerin farkında olmadan haklarında tutulan kayıtların hatalı olması durumunda, bundan nasıl haberdar olacakları ve dolayısıyla yanlışları nasıl düzeltereklerin belli olmamasıdır.

“Ankara’da Devrimci Gençlik örgütüne üye olmaktan hakkında 1990’da polis tarafından fiş kaydı tutulan, ancak yargılandığı davada beraat etmesine rağmen bu fiş kayıtları şu an yargılandığı mahkemeye aleyhine kanıt olarak gönderilen sosyolog Cemalettin Canlı’nın avukatı, uygulamanın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne de aykırı olduğunu savunarak, sorumlu emniyet amir ve memurları hakkında görevi kötüye kullanmaktan dava açılması istemiyle Ankara Başsavcılığı’na suç duyurusunda bulundu.” Ancak İçişleri Bakanlığı Kaçakçılık İstihbarat Hareket ve Bilgi Toplama Daire Başkanlığı’nın (KİHBİ) bu konu ile ilgili bir girişimi daha oldu.

“İçişleri Bakanlığı, kişi hak ve özgürlüklerini korumak ve mağduriyetleri önlemek amacıyla 31.12.1982 tarihi öncesi işlenmiş suçlarla ilgili hatalı kayıtlar ile T.C. kimlik numarası verilmemiş kayıtların iptaline karar verdi.

... KİHBİ kayıtlarının gerek arananların yakalanması amacıyla güvenlik kuvvetlerince gerekse ilgili yönetmelik gereği arşiv araştırmasında kullanılan kayıtlar olduğu vurgulanarak, bu kayıtların insanların haklarını doğrudan ilgilendirdiğinin altı çizildi.

Hatalı kayıtlar nedeniyle insanların gereksiz olarak gözaltına alınabildiği, yapılan arşiv kayıtları nedeniyle polis okullarına ve askeri okullara giremediği ve bu yüzden insanların çalışma hakkını kaybedebildiğine işaret edildi.

İçişleri Bakanlığı, hatalı kayıtların iptal işlemlerinin tamamlanması için 31.12.2004 tarihine kadar süre tanıdı.”

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması uygulamalarının güvenilirliklerinin sağlanmasına yönelik mekanizmalar geliştirilmeye çalışılmaktadır. Ancak kimi zaman Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yasa hükmünü farklı yorumladığı örnekteki gibi, bu mekanizmalar ile hedeflenen amaca tam olarak ulaşamamaktadır.

Söz konusu edilen bu sorunların bertaraf edilebilmesi için, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması uygulamalarının güvenilirliklerinin sağlanmasına yönelik mekanizmalar geliştirilmeye çalışılmaktadır, ancak yine de uygulamadan kaynaklanan sorunların devam ettiği söylenebilir.

Türk Kamu Personel Rejiminin en önemli ilkeleri; “yeterlilik” ve “siyasal tarafsızlık” olmasına rağmen, uygulamada, yönetimde siyasallaşma çeşitli yöntemler kullanılarak yaygın bir nitelik göstermektedir. Siyasal iktidarlar değiştiğinde müsteşarlar, genel müdürler, daire başkanları, valiler, emniyet müdürleri ve elçiler değişmekte; bu değişiklik bürokrasinin orta ve alt kademelerine kadar uzanmaktadır. Memurluk adeta hükümete ve onu oluşturan siyasi parti veya partilere bağlı bir kurum haline dönüşmektedir.

Siyasal atamaların yoğunluğu, kamu personelinin yükselebilmek için, uzmanlık, bilgi ve becerisini artırmaktan çok, iktidarla veya ona aday bir partiyle ilişki kurması sonucunu doğurmaktadır. Bu durum da neticesinde, ülkemizde

güvenlik soruşturması kurumunun, uygulamada farklı temelleri esas alarak işletilmesi şeklinde değerlendirilebilmektedir.

Bu bağlamda Abdullah Yılmaz ve Raci Kılavuz'a (2002) göre; *“Türk Kamu Yönetimi'nin bütün kurumları siyasallaşmış olma sorunuyla karşı karşıyadır. Çünkü siyasal iktidarlar, yönetimin siyasallaşmasını kolaylaştırmak için, yeni kadrolar ve makamlar oluşturma yoluna gitmektedirler. Devlet memurluğunun bir güvencesi ve gereği olarak, personeli görevden atma olanağı olmadığı için, görevden alınacak olan kamu yöneticilerinin özlük haklarına uygun çok sayıda üst düzey kadrolar, bu amaçla kullanılmaktadır. Çoğu zaman merkez valiliği, uzmanlık, müşavirlik, müfettişlik gibi kadrolar istenmeyen personelin “beklemede tutuldukları” ya da “kızağa çekildikleri” yerler olarak karşımıza çıkmaktadır”*.

2.5. GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

İnsan hakları, Türk Hukuk Sistemi'nde; Devlet'in tanımak, saymak veya dayanmak zorunda olduğu (Anayasamız – Madde 2), doğumla kazanılan, insanın vazgeçilmez, devredilmez temel hakları olarak algılanmaktadır.

Devlet, vatandaşlarını kamu hizmetlerine alırken kişilerin bu kamu hizmetlerinde bulunmasını “sakıncalı-sakıncasız” şeklinde ayırabilmek için güvenlik soruşturması yapmaktadır. Devlet, böylesine insanların çalışma özgürlüklerini etkileyen idari bir işlemi gerçekleştirirken insan haklarını yıpratıcı bir şekilde yapmamalıdır. Sadece kamu hizmetlerine girmek değil devletin bazı idari işlemlerde de yapmış olduğu güvenlik soruşturması işlemlerinde de buna dikkat etmesi lazımdır ki bu, insan hakları bakımından ciddi ihlallere neden olmasın. Örneğin; pasaport kanununa göre *“...memleketten ayrılma sırasında genel güvenlik bakımından mahzur bulunduğu İçişleri Bakanlığınca tespit edilenlere, pasaport veya seyahat vesikası verilmez”* demektir. Bu da göstermektedir ki güvenlik soruşturması sadece kamu hizmetlerine girişte değil insanların seyahat özgürlüğü gibi diğer özgürlüklerini de kullanırken maruz kaldıkları bir uygulamadır. Devlet temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasında güvenlik soruşturması anahtarını kullanarak bu kapıyı kapatacaksa bunu insan haklarını keyfi bir şekilde ihlal etmeden yapmalıdır. İdare, pasaport

kanununda olduğu gibi genel güvenlik bakımından takdir yetkisini kullanırken keyfiliğe kaçmamalıdır.

Öte yandan Türk Kamu Yönetimi'nde kamu hizmetlerine personel istihdam edilirken vatandaşlar arasındaki eşitliği sağlayabilmek, daha çok yapılacak işe ehil olan kişinin getirilmesi için liyakat sistemi benimsenmiştir. Kamu hizmetlerine girişte ayrıca işe girmeyi hak edenle hak etmeyeni ayırt edebilmek için böyle bir kurum tercih edilmiştir ve bu kurumun kayırmacılığın önüne geçmesi düşünülmektedir. Türk Kamu Yönetimi'nde kayırmacılığın olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Liyakat sistemi 657 sayılı DMK' da Madde 3 "*Liyakat; devlet kamu hizmetlerine girmeyi, sınıflar içinde ilerleme ve yükselmeyi, görevin sona erdirilmesini liyakat sistemine dayandırmak ve bu sistemin eşit imkânlarla uygulanmasında Devlet memurlarını güvenliğe sahip kılmaktır*" şeklinde tanımlanmıştır.

Maddenin lafzından da anlaşıldığı gibi, devlet kamu hizmetlerine girişte o işe daha layık olan en uygun kişinin seçileceğini ön görülmektedir. Devlet'in kamu hizmetlerine vatandaşlar eşit olarak girme hakkına sahiptir fakat vatandaşlar arasında da işe alınırken kimin alınacağına karar vermek için liyakate göre karar vermek gerekmektedir. Devlet'e göre bütün vatandaşları eşittir ve "eşit yurttaşlık" kavramı Devlet tarafından benimsenmiştir. Devlet eşit yurttaşlık kavramını ihlal etmeden kamu hizmetlerinde personel istihdam ederken kamu hizmetlerinin daha verimli bir şekilde verilmesini sağlayabilmek adına, iş için en uygun personeli seçmek istemektedir. Örneğin; bir işin gereği ileri derecede bilgisayar programcısı olmaksızın, devlet kamu hizmetini daha verimli sağlayabilmek için bu işe en uygun kişiyi seçecektir. Bunu yaparken devlet iş için başvuruları belli kriterlere göre seçebilir, belli sınavlardan geçirebilir, kişileri eşit, tarafsız, bilginin ölçüldüğü sınavlara tabi tutabilir, mülakat gibi işlemler yapabilir. Ayrıca günümüzün çeşitlenen kamu hizmetlerinde vatandaşlara daha iyi hizmet verebilmek için "uzmanlaşma" kaçınılmaz bir hal almıştır. Bir kişinin birçok işle ilgilenmektense sadece bir işte uzmanlaşp herkesin üzerine düşen görevi yerine getirmesi kamu hizmetlerinde verimliliği sağlayacaktır. Devlet'in vasıfsız bir personeli almaktansa konusunda uzman personeli alması kadar doğal bir şey yoktur. Bu durum daha çok özel sektörde işlemektedir ve devletin de bu şekilde davranması kamu hizmetlerinin gereğidir.

Uzmanlaşma, sınav, mülakat gibi kriterlerin yanında devlet, istihdam edilecek kamu personeli içinde kamu hizmetine girişinde sakınca vardır ya da yoktur şeklinde bir tespit yapabilmek için güvenlik soruşturması yapabilmektedir. Devletin işlerinin yürütülmesinde istihdam edilen kamu personelinin güvenilir olması doğrudur fakat yapılan bu güvenlik soruşturması sırf insanın özel hayatındaki işlerden dolayı kişinin kamu hizmetlerine girmesine engel olmamalıdır. İnsanlar özel hayatlarından dolayı memleketin kamu hizmetlerine girme hakkından yoksun bırakılmamalı ki ciddi insan hakları ihlallerine sebep olunmasın.

Teknoloji çağında olduğumuz şu asırlarda internet ve bilişim sistemlerinin de güvenlik soruşturmasında kullanılma ihtimali vardır. Bunların yanında internet ve bilişim de insan hakları ihlallerine neden olabilmektedir. İnternet teknolojileri bir yandan bu temel hak ve özgürlüklerin daha iyi ve daha yoğun kullanılmasında etkin bir araç olabilirken, diğer yandan temel haklar ve özgürlükler açısından sakınca yaratabilmektedir. İnternet teknolojilerinde, özgürlük ve güvenlik kavramları hem iç içedir, hem de birbirlerinden çok ince bir çizgi ile ayrılabilir. Kimi devletler, bu ince sınırı güvenlik lehine özgürlük aleyhine genişletmeyi tercih etmekte, temel hakları kısıtlayabilecek bir takım düzenlemelere gidebilmektedir. Ayrıca, insanların izlenebildiği ve takip edilebildiği, yaptığı her şeyin kaydedildiği ülkeler de bulunmaktadır. Ülkemizde de, insanların devletten daha iyi bir hizmet almasını sağlayacağı iddia edilen TC Kimlik Numarası ve elektronik kimlik kartı uygulamaları ise, insanların rahatça takip edilebileceği ve gerektiğinde her işleminin kayıt edilebilip kendisine karşı kullanılacağı şüphelerini açığa çıkarmaktadır.

İnternet teknolojisini, diğer teknolojilerden ayıran en büyük fark, bu teknolojinin sınır ve zaman tanımayan yapısıdır. Bu sebeple, internet teknolojileri devletlerin düzenlemeleriyle aşılabilecek basitlikte değildir. Ancak ve ancak uluslararası işbirlikleri ve anlaşmalarla çözümlenebilecek bir konudur.

Kuşkusuz, sadece güvenlik nedeniyle temel hakların kullanımı engellenmemektedir. İşin bir de kişiler arasındaki boyutu vardır. Çıkarları doğrultusunda, teknolojinin açıklarını bulmaya çalışanlar olduğu gibi teknolojiyi kötü amaçlı kullanmak isteyenler de bulunmaktadır. Bize özel olan kişisel verilerimizi, özel hayatımızın ayrıntılarını izlemek ve kaydetmek isteyenler olduğu

gibi, ticari sırları ele geçirmek isteyen, internet teknolojileri platformlarında sergilediğimiz davranışlarımızı ve oluşturduğumuz profilleri pazarlayarak haksız ticari çıkar sağlamak isteyenler de olmaktadır. Dünyada ve ülkemizde, internet teknolojilerine özel yeni birçok suç tipi tanımlanmış ve kanunlarda yerlerini almışlardır. Kanunlar, temel haklarımızı korumak için bir güvence olduğu gibi, bazen interneti ve internet teknolojilerini bilmeyen uygulamacılar yüzünden temel hakların sınırlandırılmasında ne yazık ki iyi birer alet olmuşlardır. İşte bu sebeple, temel hakların korunması için alınan hukuki önlemler yeterince etkili olmaktan uzak kalmaktadır. Kaldı ki, insanların özel verilerini ve özel hayatını koruma altına almak isteyen, kişisel verinin tasnifini yapan ve hangi kişisel veriye kimin ne kadar ulaşma yetkisini olduğunu saptayan Kişisel Verilerin Korunması Hakkında Kanun Tasarısı, 2008 yılından beri Başbakanlık'ta beklemektedir. Her ne kadar 22.04.2008 tarihinde Başbakanlık' tan resmi yazıyla TBMM' ne gerekçeli olarak gönderilmiş, araya seçimlerin girmesiyle yasalaşamayınca TBMM İçtüzüğü'nün 77.maddesi uyarınca hükümsüz sayılmıştır.

<http://www.ihb.gov.tr/dosyagoster.ashx?id=319> (03. Mayıs. 2013)

Sonuç olarak, internet teknolojisini kullanan bireylerin bu teknolojinin nimetlerinden yararlanırken hiçbir zaman yalnız olmadıklarını ve birilerinin onları gözetlediğini veya kayıt altına aldığını hiçbir zaman akıllarından çıkarmamaları gerekir. Bu teknoloji yüzünden insanlar belli kriterlere göre kategorize edilip belli hak ve özgürlüklerden yoksun bırakılabilmektedir.

Bu ihlalleri önleyebilmek içinde devletin güvenlik soruşturması yapabilen kurumlarındaki çalışanlara büyük bir sorumluluk düşmektedir.

Devlet; belirtilen bu temel görevini yerine getirirken, en başta kendi kurum ve kuruluşlarının ve kendisinin istihdam ettiği kişilerin insan haklarına saygılı olmasını sağlamak zorundadır. İnsan haklarına saygılı olması sağlanacak kurumların başında da, mutlaka Devlet'in güvenlik işleyişlerini yerine getiren birimler gelmektedir. Bu bakış açısıyla söz konusu edilen bu birimler, insan haklarının teminatı olmak zorundadır. Bu, hukuk devleti olmanın zorunlu bir sonucudur. Ancak, insan hakları ihlalleri, çoğu kez özellikle bu birimlerden gelebilmektedir. Çünkü bu birimler, aynı

zamanda birbirinin karşıtı olarak değerlendirilebilecek olan iki temel değeri, yani kişiyi ve toplumu birlikte korumak zorundadır. (Hafizoğulları, 2007, s.581).

Bugün ferdin hürriyet alanını hukuken tanınmış olması, modern devletin bir niteliğini oluşturmaktadır. Çünkü ferdin hürriyet alanı, devletin uymaya zorunlu olduğu hukukî bir statü olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak kuvvetlerin katı ayrıma ve yurttaşlara kamu hakkı tanınmasına dayanan “yargı faaliyeti – polis faaliyeti” ayrımı tartışmasız kabul edilmekle birlikte, olayın karmaşıklığından ötürü uygulamada uyumsuzluklar eksik olmamaktadır. Bu konuda savcının, polisin de âmiri olduğunun düşünülmesi yeterli olabilmektedir.

Demokratik bir hukuk düzeninde Devlet’in görevi; kamu düzeni ve güvenliğini sağlamak yanında, herkesin tanınan temel hak ve hürriyetlerden en iyi bir biçimde ve eksiksiz yararlanmasını temin etmektir. Devlet; bugün toplumun hizmetinde olduğu kadar, kişinin de hizmetinde olmak zorundadır. Bundan ötürü de Devlet’in faaliyetleri, artık insan haklarının bir engeli olarak değil, insan – toplum karşılığı içerisinde insan haklarının teminatı olarak algılamak gerekmektedir. (Hafizoğulları, 2007, s.569).

Bu süreçte insan haklarının temel savunucusu olan polisin görev ve yetkileri de, PSKV’ da aşağıdaki gibi ifade edilmektedir.

PVSK 1. Maddesi’nde, polis görevinin neden ibaret olduğunu gösterilmiştir. Kanun’un 1. maddesinin 1. fıkrasına göre;

- *“Polis’ in; “asayışı, amme, şahıs tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korumak;*
- *Halkın ırz, can ve malım muhafaza ve ammenin istirahatını temin etmek;*
- *Yardım isteyenlere, yardıma muhtaç olan çocuk, alil ve acizlere muavenette bulunmaktır”.*

Kanun bundan başka, 1. Maddesi’nin 2. fıkrasında; Kanun ve nizamnamelerin polise verdiği vazifeleri de polis görevi saymıştır.

Kanun; esas olarak, polis görevinin “önleme” olduğunu kabul etmiştir. Ancak, yeterli olmamakla birlikte, hükümda “gözetme ve yardım görevine” de yer verilmiş bulunmaktadır. Gerek önleme ve gerekse de gözetme ve yardım, kişi temel hak ve hürriyetlerinin kısıtlanmasını gerektirdiğinde, kısıtlama kuşkusuz kanuna ve kanunun gösterdiği usul ve esaslara dayanmalıdır. Bu, polis görev ve yetkisinin kanuniliği ilkesinin bir sonucudur.

T.C Anayasası’nda (m:40) ve polis hukukunda, temel hak ve hürriyetlerin kanuna, kanunun gösterdiği usul ve esaslara dayanmayan bir kısıtlaması, keyfi kısıtlama olarak değerlendirilmektedir. Nerede temel hak ve hürriyetlerin keyfi kısıtlanması varsa, orada insan hakları da ihlal edilmiş olmaktadır. Böyle olunca da; idarenin düzenleyici işlemiyle, kişi temel hak ve hürriyetinin kısıtlanmasına yol açabilecek bir polis görevi ve yetkisi konamayacaktır.

Ancak, kişinin temel hak ve hürriyetine dokunmayan ve sadece gözetme ve yardım sağlamaya matuf olan polis, görevinin kanunla konulmasına gerek bulunmamaktadır. Bu demektir ki; temel hak ve hürriyetinden yararlanmasında kişiye yardımcı olmak görev ve yetkisi, polise idarenin düzenleyici işlemleriyle verilebilir. Kanun’un, “nizamnamelerin polise verdiği vazifeler” hükmünden, sadece kişi temel hak ve hürriyetine dokunmayan polis görevi anlaşılmalıdır. Böyle olunca, insan haklarına saygılı olunmak isteniyorsa, kişi temel hak ve hürriyetlerine dokunan kamu düzeni, asayiş ve emniyetle ilgili tüm “nizamnameler”, en kısa zamanda hukuk düzeninden çıkarılmalıdırlar.

Bugün iç hukuk mevzuatı haline gelmiş olan İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi; kişi temel hak ve hürriyetlerinin, ancak kanunla kısıtlanabilmesine izin vermiştir. Bu da, açıkça, varılan bu sonucu doğrulamaktadır denilebilir.

PVSK 2. maddesi ; polisin “genel emniyet” ile ilgili görevini ikiye ayırmıştır. Bunlar; “kanunlara, tüzüklere, yönetmeliklere, hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden önce” kanuna uygun olarak bunların “önünü almak” ve “işlenmiş olan bir suç hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmak” olmaktadır. Yani PVSK, bu ifadeyle, polisi; ‘idarî ve adli polis’ olarak iki kısımda değerlendirmiştir.

Her iki görevi de vurgulayan özellik, kanuniliktir. Gerçekten de; PVSK, kamu düzeninin muhtemel ihlallerinin, ancak “bu kanun dairesinde” önlenebileceğini, işlenmiş olan suçların da, ancak CMUK hükümleri esas olmak üzere takip edilebileceğini hükme bağlamış bulunmaktadır. Bu demektir ki; polisin genel emniyeti sağlama faaliyeti, mutlaka kanuna dayanmalıdır. Polisin kanuna dayanmayan bir genel önleme faaliyeti, keyfiliktir. (Hafizoğulları, 2007, s.572).

Yılmaz ve Kılavuz bu durumu, insan haklarına aykırı bir durum olan “kayırmacılık” olarak nitelendirmektedir ve kamu bürokrasisinin önemli işlemsel sorunlarından birisi olarak değerlendirmektedirler. Bu temelde, bürokratik yapılarda çok değişik biçimleri söz konusu olan kayırmacılık olgusu, bürokrasiye memur alımında ilk defa 1828 yılında ABD’de başkanlık seçimini kazanan General Jackson tarafından uygulanan “Kayırma (ya da Yağma) Sistemi”nin uygulamada istismar edilmesiyle siyaset ve yönetim literatüründe yer almaya başlamıştır. (Yılmaz ve Kılavuz, 2002, s.25).

Kayırmacılık; kamu örgüt birimlerindeki ya da bu birimlerle toplumsal çevre arasındaki ilişkilerde aynı okulda okumuş olmak, aynı yöreden olmak, aynı siyasal partinin çizgisinde bulunmak gibi özgül ölçülerin yakın görünüme geçmesi, yönetim çalışmalarını düzenleyen evrensel ölçülerin ise geri plana atılması hali şeklinde tanımlanabilmektedir.

Bu bakış açısıyla yakınları kayırma da, güvenlik soruşturması gerekçesiyle – aslına çalışmadaki anlatımlarda da sıklıkla yer verildiği üzere yasal dayanaklardan yoksun olmasına rağmen – kamu görevlerine yapılan atamalarda, yeterlik esaslarının yerini akrabalık, hemşerilik, arkadaşlık vb. gibi şahsi unsurların temel alınmasını ifade etmektedir.

Akrabalar, dostlar, tanıdıklar kamu görevlisinin karşısına sadece bir vatandaş niteliği ile çıkmayabilirler. Bunlar, memur ile ailevi veya hissi nitelikteki sosyal ilişkilerinden faydalanarak kamu işlerinde kendilerine ayrıcalıklı işlem yapılmasını talep edebilirler. Kamu görevlisi, bu bağlılıklara ve akrabalık ilişkilerinin gerektirdiği yükümlülüklerle sadakati ölçüsünde, yakınlarına farklı bir işlem yapmaktadır.

Aynı şekilde “siyasal kayırmacılık” da; siyasal partilerin iktidara geldikten sonra kendilerini destekleyen seçmen gruplarına çeşitli biçimlerde ayrıcalıklı işlem yaparak, haksız yere çıkar sağlamaları şeklinde ifade edilmektedir. Bu bağlamda da bilinmektedir ki; siyasal partilerin iktidara geldikten sonra, seçim öncesinde ve seçim sırasında kendilerini destekleyen yandaşlarını ya da parti üyelerini kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam etmeleri günümüzde birçok ülkede yaygın olarak uygulanmaktadır ki bu durum özünde, insan haklarına aykırı uygulamaları beraberinde getirmekten başka bir anlam ifade etmemektedir denilebilir.

Demokratik ülkelerin tümünde, yürütme erki siyasal iktidara bağlıdır ve onun koyduğu genel kurallar içinde çalışılır. Ancak bunu yaparken de siyasal iktidara yol gösterir, fikrini söyler, yanlışları işaret eder. Türk Kamu Yönetimi, siyasal iktidarın adeta bir türevidir. Ona sıkı sıkıya bağlıdır, ona sadıktır, onun sözünden, çıkmaz, çıkamaz. Bürokrasimizin siyasal iktidara yanlışları gösterme, uyarma cesareti yoktur ve aslında bu konuda pek yeteneği de yoktur.

Askeri bürokrasi dışında devlet memurluğu, bunun hem eski hem yeni örnekleriyle doludur. Bu yanlışlık, Türk bürokrasisinin en temel ve belki de en ilginç özelliğidir. Çünkü bürokratik geleneğimizde, daha doğrusu son elli yıldan beri, belirli bir göreve gelmenin en önemli koşulu siyasal iktidara yakın olmak ve siyasal elite hizmet etmektedir.

2.5.1. HAKLARIN DÜZENLENMESİNDE 1982 ANAYASASI SİSTEMİ VE GÜVENLİK SORUŞTURMASININ ANAYASALLIĞI SORUNU

1982 Anayasası'nın 70 inci Maddesi'ne göre; “*Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez*” hükmüne amirdir. Yine Anayasa'nın 128 inci Maddesi'ne göre; “*genel idare esaslarına göre yürütülen asli ve sürekli nitelikteki kamu hizmetlerinin memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle yürütüleceği*” belirtildiğinden, memuriyete girişte de görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

Güvenlik soruşturmasının yasal düzenleme gerektirip gerektirmediği, yönetime ilişkin bir sorun olarak değerlendirilmektedir ve güvenlik soruşturması, iki nokta bağlamında Anayasal haklar içerisinde ele alınmaktadır;

- Kişinin kimi Anayasal haklarını kullanabilmesi, yönetim tarafından “sakıncalı” olarak değerlendirilmemesi koşuluna bağlanmaktadır ve bu nokta da, “yasaklayıcı önleme” çerçevesinde ele alınan birinci nokta olarak görülmektedir.
- İkinci nokta; “sakıncalılığın”, kişilerin Anayasal haklarını tamamıyla yasal sınırlar içerisinde olsa bile, sakıncalı olup kimi haklardan yararlandırmama tehdidi varsa, dokunulamaz, devredilemez, vazgeçilemez olması gereken hakkın “varlığı” şüpheli bir hal almaktadır. Kişilerin Anayasal haklarını kullanırken kamu otoritelerine hoş görünüp “sakıncalı” olmama endişesi de, bu bakış açısıyla yeni bir sınırlama nedeni oluşturmaktadır.

1982 Anayasası, temel hak ve hürriyetleri ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir. Tanınan Anayasal haklar ile Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmeleri ve özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi arasında paralellik kurulmaya çalışılmıştır. Ancak Anayasal düzenlemeler bakımından önemli olan, eksiksiz bir haklar kataloğu getirmekten ziyade, bu katalog ile uygulama arasındaki bağlantıyı güvenceli bir biçimde ve hakları esas alarak sağlayabilmektir. Anayasal sistemin başarısının ölçüsü, kurduğu geçiş mekanizmasının yetkinliğidir.

Soyut Anayasal haklardan somuta geçiş de, “sınırlama” sorununu doğurmaktadır. Vaat edilen ile gerçekleşen arasındaki alan sınırdır ve sınır alanının genişliğini belirleyen toplumsal koşullardır. Ancak bu koşulların büyük bir bölümü, “hukuk kuralları” olarak varlıklarını dayatmaktadırlar. Bu nedenle de, Anayasal düzenlemede sınırlama eksen olmaktadır.

Özetle; geçiş mekanizması, sınırlamanın hangi organ tarafından yapılacağı, ölçütünün neler olacağı ve bir sınırının bulunup bulunmayacağı sorularının yanıtını vermelidir. 1982 Anayasası'nın 13. Maddesi'ne göre; temel hak ve hürriyetler özlerine dokunulmadan Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak kanunla sınırlanabilir. Öğreti ve Anayasa Mahkemesi, kanunda düzenleme

alanının, yön ve esasının, alınacak tedbirlerin sınırlarının açıkça belirtilmesi koşuluyla yürütme organının sınırlama konusunda düzenleyici işlemler çıkarmak için yetkilendirilebileceğini kabul etmiştir. Ancak bu durumda da vurgu kanunadadır.

Güvenlik soruşturması aracılığıyla sakıncalı sayılan birçok kişi, çoğulculuğa aykırı biçimde sakıncalı sayılmayacak şekilde davranmaya ve yaşamaya zorlanmaktadır. Yansızlık, objektiflik, ideolojik tarafsızlık, hukuka bağlılık ve çoğulculuk gibi, demokratik devletin temel varsayımlarıyla çelişen ve onları ciddi surette yıpratıcı bir aracın; “kamu düzenini”, “milli güvenliği” ve “kamu yararını” koruyabilmesi pek mümkün değildir.

Sınırlama nedenleri, sınırlamanın sınırları gibi konular temelde hukuk tekniğinden çok toplumsal meşrulukla ilgili sorunlardır.

Hürriyet; genel bir ifadeyle, ancak toplum hayatının bozulmamasını sağlamak ve bir de kendisinden herkesin yararlanabilmesini mümkün kılmak amacıyla sınırlanabilmelidir. Bu amacı aşan ve ne toplum düzeni, ne de hürriyetin “kamulaştırılması” ile ilişkisi olmayan sınırlamalar gereksizdir, aşırıdır ve dolayısıyla meşru değildir.

Toplumsal güvenliği ve düzeni değil de, “tedirgin” bir devleti korumayı amaçlayan; hürriyetlerin kamulaştırılmasıyla ilgisi olmayıp, kişileri keyfi biçimde sakıncalı olarak değerlendirip, Anayasal haklarını sınırlandıran güvenlik soruşturmasının meşruiyete sahip olacağı düşünülemez. Sakıncalı duruma düşüp, kimi Anayasal haklarını kullanamama tehdidi yurttaşlar için, süreklilik arz eden bir tehdittir.

Güvenlik soruşturması, “dışlayıcı” bir uygulamadır. Anayasamızın 13. maddesinin ikinci fıkrasına göre; temel hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamalar, “*demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz*”. Anayasa Mahkemesi, 1961 Anayasası’ndaki “öze dokunmama” ölçütünü bu düzenleme kapsamında değerlendirmektedir.

Bir hak ya da hürriyetin özü, onun vazgeçilmez unsuru, dokunulduğu takdirde, söz konusu hürriyeti anlamsız kılacak olan asli çekirdeğidir. Öz kavramına ilişkin ölçütler, Anayasa Mahkemesi kararlarıyla geliştirilmiştir;

“Bir hakkın ya da hürriyetin kullanılmasını açıkça yasaklayıcı veya örtülü bir şekilde yapılamaz hale koyucu veya ciddi surette güçleştirici ve amacına ulaşmasını önleyici ve etkisini ortadan kaldıracı nitelikteki sınırlamalar, hakkın özüne dokunur”.

Tüm gereklere uyulmasına rağmen, kişinin bir hakkını kullanması yönetimin takdirine bırakılmışsa, özüne dokunulmuş olur. Güvenlik soruşturması bu amaca yönelik bir uygulamadır. Sakıncalılığın esas alınarak hak ve hürriyetlerin kullanımına engel olunması, yönetime oldukça keyfi bir takdir alanı açmaktadır.

Sakıncalılık, her türlü keyfi uygulamayı barındırabilecek belirsiz bir kavramdır. Bu tip belirsiz bir kavramın ölçüt olarak konması, yargı denetimini de etkisizleştirecektir. Güvenlik soruşturması aracılığıyla sakıncalılık değerlendirilme yapılması, hürriyetler sistemini yasaklayıcı önlemeye götürür. Yasaklayıcı önlemede, hakların kullanılması önceden bazı koşullara bağlanmıştır. Bir hakkın kullanılmasına izin verip vermeme, kamu otoritelerinin tam ve mutlak takdir yetkisi vardır, ret kararları gerekçesizdir ve etkili bir yargı denetimi yoktur.

Tamamen idarenin, “sübjektif takdirine kalmış sebeplerle bir izin isteğinin ‘gerekçesiz ve kesin olarak reddedilmesi’ durumunda, herhangi bir hürriyetin pratik olarak varlığından söz etmek mümkün olamaz. Yasaklayıcı önlemenin bulunduğu yerde hürriyet ortadan kalkar.

Hakların ve hürriyetlerin “meşru” nesnel koşullara bağlanması mümkündür. Fakat sakıncalılık bu koşullar içinde yer alamaz. Öngörülme ise, bütün nesnel koşulları yerine getiren bir kişinin hakkını kullanması öznel bir değerlendirilmeye, idarenin takdirine bırakılmışsa hakkın özüne dokunulmuş olur ve hak, hak olma niteliğini yitirir.

Ayrıca, bir kişi eğer öngörülme ise nesnel koşullara uyarak Anayasal hakkını kullanmaya kalktığında, “sakıncalı” olarak değerlendirilme tehdidiyle karşılaşılırsa,

o hakkın özüne dokunulmuş demektir. Kişilerin bilinçlerine bu tip bir şüphe yerleştirilmesi, hak ve hürriyetlerin kullanılmasını örtülü bir şekilde zorlaştırıcı hatta engelleyici sonuçlar doğurur.

Hürriyeti bağlayıcı cezalar ve buna bağlı olarak meydana gelen ehliyetsizliklerin, memur olma ve memuriyete devam edebilme açısından ciddi sınırlamalar meydana getirdiği görülmektedir. Bunlar, kısmen mevzuattaki dağınıklıktan kısmen de kanun koyucunun suça ve suçluya bakış açısından kaynaklanmaktadır. Daha önceden suç işlemiş birilerinin, tekrar suç işleyebileceği bu nedenle bazı görevler bakımından sakınca oluşturabilecekleri düşünülebilir.

Ancak bunların tamamen ya da süresiz olarak yasaklanması yerine geçici yani süreli yasaklara tabi tutularak bu süre içinde yeni suç ya da suçlara bulaşmayanların yasaklılıkları tamamen kaldırılarak bunların topluma dönüşü sağlanabilmelidir. Özünde bir Anayasal hak olan kamu hizmetine girme hakkının ceza mahkûmiyetine bağlanması doğru değildir. Zira işlediği suçun cezasını çekmiş ve ıslah olmuş olan eski hükümlünün artık bir daha atanma ya da seçilme yoluyla elde edilen görevlere ve özelde devlet memurluğuna atanamaması ciddi bir hak ihlali olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç itibariyle görülmektedir ki; güvenlik soruşturması kurumu, devletin ve onun ürettiği hukukun ortaya çıkardığı bir uygulamadır ve “Demokratik Devlet” anlayışı, böylesi bir sınıfsal ayrıma dayanan bir yapıyı ya da karakteri reddetmek durumundadır. Bu çerçevede bir takım temel ilkeler belirlenmiştir; demokratik devlet yansızdır. Demokratik devlet uzlaşmaya dayanır, kapsayıcıdır. Demokratik devlet, düşünce özgürlüğü gibi, olmazsa olmaz temel hakları varsayar.

Bunlar varsayımdır ve tam olarak gerçekleşmeleri imkânsızdır. Gerçekleşme dereceleriye, sınıfsal egemenliğin yerleşikliğine, istikrarına koşuttur. Sınıflar arası dengelerin hassas, sınıfsal egemenliğin kendinden emin olmadığı bir devlette ise, siyasal gerçeklikle demokratik ilkelerin örtüşme oranı oldukça düşük olacaktır. Güvenlik soruşturması da, bu oranı düşüren uygulamalar arasında yer almakta ve ivedi çözüm beklemektedir. Çünkü bilinmelidir ki; tedirgin bir Devletin, yurttaşlarını

“sakıncalı – sakıncasız” diye ayırıp, sakıncalı saydıklarını dışlaması demokratik ilkelerle açıklanabilmesi bir durum olmayacaktır.

2.5.2. TBMM İNSAN HAKLARI RAPORU DOĞRULTUSUNDA GÜVENLİK SORUŞTURMASI

TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Başkanlığı, “Güvenlik Soruşturmaları, İstisnalar Dışında Uygulamadan Kaldırılmalıdır” başlıklı ve 22.02.2010 Tarihli Raporu aşağıdaki gibidir;

“Kişi dokunulmazlığı, insanın yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme haklarını içerir (Anayasa – Madde 17). Yaşama hakkı ve ölüm cezası, kolluk aşırılıkları, işkence, güvenlik soruşturması gibi sorunlar kişi dokunulmazlığını ilgilendirir.

Bugün için güvenlik soruşturması; düşünce, kanaat, ifade ve çalışma özgürlükleri açısından, kişinin birçok hak ve özgürlükleri üzerinde bir baskı ve tehdit olarak görülmekte ve varlığını sürdürmektedir. Eşitlik, masumiyet karinesi, özel yaşamın gizliliği, kamu hizmetine girişte görevin gerektirdiği niteliklerden başkasının aranmaması ilkeleri de, güvenlik soruşturmasından etkilenmekte ve değer kaybına uğramaktadır. Ama hepsinin başında, kişinin onuru ve maddi – manevi varlığı bundan örselenmektedir. Bu bakımdan güvenlik soruşturması konusunu kişi dokunulmazlığı kavramıyla, öncelikle de bununla irtibatlandırmak gerekir.

Güvenlik soruşturması uygulamasının başlıca özelliklerini kısaca hatırlatmakta yarar vardır;

Güvenlik soruşturmasının konusu, suç oluşturmayan hususlardır. Suç konusu olan eylem ve davranışlar, zaten ceza yaptırımını davet eder. Buradaysa, suç olmayan eylem ve davranışlarından ötürü kişinin adeta cezalandırılması söz konusudur.

Güvenlik soruşturmasının, kişiler bakımından da alanı çok geniştir. Türkiye’deki uygulama, yalnız gizlilik dereceli görevlerde değil, kamu hizmetinin

bütün alanlarında geçerli olmuştur. Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği, bütün kamu personelinin atama ve yer değiştirmelerinde “Arşiv Araştırması” na başvurulmasını buyurmaktadır. Güvenlik soruşturmasına tabi personelin kapsamında da, ciddiye alınacak bir daraltım sağlanabilmiş değildir.

Hukuk açısından sarsıcı bir başka nokta da, güvenlik soruşturmasının Anayasal ve yasal dayanağının bulunmayışıdır. Konu şimdiye kadar; Bakanlar kurulu kararları, genelgeler ve yönetmelikler eliyle düzenlenmiştir. Dolayısıyla bu uygulama, hak ve özgürlüklerin yasayla sınırlanabilmesi ilkesinin (Anayasa – Madde 13) de ihlali niteliğindedir.

Böylece Anayasal hak ve özgürlük ya da ilke, hiçbir yasal dayanağı bulunmayan yürütme işlemleriyle sınırlanmış olmaktadır. Bir devlette, kamu hizmetinin bazı kesimlerinin özel dikkat gerektireceği açıktır. Bu kesimlere personel alımında güvenlik soruşturması, bir gereklilik olarak kabul edilebilir. Ancak bu uygulamanın makul sınırlar içinde tutulması şarttır. Bu da, her şeyden önce bir yasal düzenleme işidir. Bu yasal düzenlemeden (Kanun) sonra ve bu Kanun ışığında, güvenlik soruşturması, sınırlanmış çerçevesi içinde, yönetmelikle yeniden düzenlenmelidir.

Güvenlik soruşturmasının yasayla düzenlenmesinde, hangi hizmetlere personel alımında bu yola başvurulabileceği istisnai olarak ve sayılarak gösterilmelidir. Bunları saptamakta büyük zorluk çekileceği söylenemez. Herhalde askerlik, emniyet, istihbarat ve dışişleri hizmetleri gibi alanlar için böyle bir uygulamanın yasayla öngörülmesi, hizmetin gereklerine uygun düşer. Ceza infaz kurumlarıyla tutukevlerinde çalışacak personel için de aynı denetleme düşünülebilir.

Bu istisnai kalemler dışında kalan hizmetlere girişte ise, güvenlik soruşturmasına son verilmeli, kamuoyunda “fişleme” olarak adlandırılan kişi hak ve özgürlüklerine müdahalelerden birisi olan bu uygulama hayatımızdan çıkarılmalıdır”.

2.5.3. ULUSLARARASI DÜZENLEMELER ÇERÇEVESİNDE GÜVENLİK SORUŞTURMASI

AB Temel Haklar Şartı Madde 8 uyarınca; *“Herkes kendisi hakkındaki kişisel verilerin korunması hakkına sahiptir”. Ayrıca, “Bu tür veriler açıkça belirtilmiş amaçlarla dürüst biçimde ve ilgili olduğu kişinin rızası temelinde ya da yasalarca / hukuk tarafından öngörülen diğer meşru temellerle işlenmelidir. Herkes, kendisi hakkında toplanmış verilere ulaşım ve düzeltme hakkına sahiptir”.*

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi Madde 12 çerçevesinde de; *“Kimsenin özel yaşamına, ailesine konutuna ya da haberleşmesine keyfi olarak karışılmaz, şeref ve adına saldırılamaz. Herkesin bu gibi karışma ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır”.*

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 8 kapsamında; *“Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda, zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilir”.*

Anayasamızın 20 inci Maddesi’ne göre de; *“Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla belirlenir”.*

3. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmada; Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarıyla karşı karşıya kalan vatandaşlarımızın konu ile ilgili görüşlerinin belirlenebilmesi amacıyla, “Tarama Modeli” çerçevesinde “Betimsel Yöntem” kullanılmış ve veri toplama tekniği olarak, “Anket Tekniği” uygulanmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Alanda anket uygulaması sonucu elde edilen veri seti, SPSS 19.0 (Statistical Package for Social Sciences) Paket Programı’nda analiz edilmiştir. Analiz kapsamında; sıklık tabloları, güvenirlik ve geçerlilik analizi (Reliability Analysis), bağımsız örneklem t – testi, tek yönlü varyans analizi, LSD testinden faydalanılmıştır.

Verilerin analizinde 5’li Likert Ölçeği kullanılmış, ölçeğin değerlendirilmesinde dağılım ortalaması:

1 – 1.49’a kadar olanlar “Kesinlikle katılmıyorum”

1.50 – 2.49’a kadar olanlar “Katılmıyorum”

2.50 – 3.49’a kadar olanlar “Kararsızım”

3. 50 – 4.49’a kadar olanlar “Katılıyorum”

4.50 ve üzeri olanlar ise, “Kesinlikle katılıyorum” şeklinde yorumlanacaktır.

3.3. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini, güvenlik soruşturması uygulamaları dolayısıyla kamu haklarından yoksun bırakılan tüm Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise, 2011 Kasım ayı itibariyle kendisi ile görüşülmesini kabul eden ve güvenlik soruşturması kurumunun işletilmesi bakımından kamu haklarından yoksun bırakılmaya yönelik düşüncelerini paylaşan 283 Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı oluşturmaktadır.

3.4. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Çalışmanın amaçları doğrultusunda geliştirilip, bu araştırmadan elde edilen veriler esas alınarak test edilen hipotezler şunlardır;

- **H₁:** Kadın ve erkek katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı arasında bakımından anlamlı bir fark vardır.
- **H₂:** Farklı yaş gruplarındaki katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark vardır.
- **H₃:** Evli ve bekâr katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark vardır.
- **H₄:** Farklı tarihlerde uygulamalarla karşı karşıya kalan katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark vardır.
- **H₅:** Farklı kurumlara başvuruda bulunan katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark vardır.

- **H₆:** Katılımcıların, yasal hak arayışında bulunmalarına yönelik farklılıklar çerçevesinde, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açıları bakımından anlamlı bir fark vardır.
- **H₇:** Farklı şehirlerde bulunan katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark vardır.
- **H₈:** Farklı öğrenim düzeylerine sahip katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark vardır.

3.5. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmada bu doğrultuda “Veri Toplama Teknikleri” çerçevesinde; ana ve alt problemler bağlamında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarının betimlenmesine yönelik veriler elde edilebilmesi amacıyla, literatür taraması ve anket uygulaması yöntemleri kullanılacaktır.

Araştırma, elektronik ortamda anket tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Anket; göz atım araştırmalarının önemli aracı olup, cevaplayıcılardan bilgi toplamak için biçimlendirilmiş veri formlarıdır. Anket tekniğinin tercih edilmesinde, maliyet ve zaman kısıtlılığı, anketin deneklere elektronik ortamda kolayca ulaştırılıp, geri bildirim alınması veri değerlendirme aşamasında sağladığı kolaylıklar gibi sebepler etkili olmuştur.

Anket soruları, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına yönelik katılımcıların görüşlerinin / yaklaşımlarının belirlenebilmesi amacıyla, çalışmanın kuramsal / kavramsal kısmı baz alınarak araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

Türkiye’de Güvenlik Soruşturması Uygulamaları ve İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi: Devlet Memuru Alımında Güvenlik Soruşturması Anketi”, 8 Kişisel Bilgi Formu sorusundan ve Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına yönelik katılımcıların görüşlerinin belirlenebilmesine yönelik olarak hazırlanmış olan 28 adet anket sorusundan ibarettir.

3.6. VERİ ANALİZİ

3.6.1. GÜVENİRLİK ANALİZİ

Araştırmada yer alan anket sorularına ilişkin güvenilirlik analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.1. Güvenirlik ve Geçerlilik Analizleri

	MADDE SİL. ÖLÇEK ORT.	MAD. SİL. ÖLÇEK VAR.	MADDE TOP. KOR.	MAD. SİL. C. ALFA
Madde 1	77.7987	206.189	0.348	0.878
Madde 2	78.1611	205.487	0.346	0.878
Madde 3	78.0738	205.663	0.305	0.879
Madde 4	78.1477	198.965	0.540	0.873
Madde 5	78.8658	205.022	0.418	0.876
Madde 6	78.5772	201.651	0.570	0.873
Madde 7	78.2148	204.967	0.373	0.877
Madde 8	78.1946	200.631	0.554	0.873
Madde 9	78.5839	203.312	0.466	0.875
Madde 10	78.3758	202.777	0.407	0.876
Madde 11	78.2148	203.751	0.460	0.875
Madde 12	78.6309	203.099	0.504	0.874
Madde 13	78.4564	203.682	0.466	0.875
Madde 14	78.0067	204.493	0.377	0.877
Madde 15	78.8255	202.375	0.512	0.874
Madde 16	78.4698	208.643	0.212	0.882
Madde 17	78.0805	209.426	0.243	0.880
Madde 18	78.1745	208.726	0.266	0.880
Madde 19	78.4899	203.441	0.465	0.875
Madde 20	78.1409	200.338	0.540	0.873
Madde 21	78.3960	205.916	0.322	0.879
Madde 22	78.2752	199.620	0.569	0.872
Madde 23	78.2685	199.117	0.600	0.872
Madde 24	78.5436	197.885	0.633	0.871
Madde 25	78.7047	200.291	0.555	0.873
Madde 26	78.3960	200.268	0.548	0.873
Madde 27	79.3356	211.981	0.222	0.880

Madde 28	79.4765	211.981	0.222	0.880
-----------------	----------------	----------------	--------------	--------------

Tablo 3.2. Güvenirlik Katsayısı

CRONBACH'S ALFA	MADDE SAYISI
0,880	28

Yapılan güvenirlik analizi sonucunda, alfa değeri % 88 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu değere bakılarak, ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir. Ayrıca madde – toplam korelasyonları, 0,212 ile 0,633 arasında değişmektedir.

Bunun yanında güvenirliği kayda değer biçimde düşüren ve analiz dışı bırakılması gereken bir maddeye rastlanmamıştır.

3.6.2. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER

Tablo 3.3. Demografik Özellikler

Şehir	İstanbul		İzmir		Antalya		Ankara	
	n	%	n	%	n	%	n	%
	207	89.2	9	3.9	1	0.4	15	6.5

Öğrenim	İstanbul		İzmir		Antalya		Ankara	
	n	%	n	%	n	%	n	%
	9	3.8	10	4.3	167	71.4	48	20.5

Yaş	21-40		41-50		50 ve Üstü	
	N	%	n	%	n	%
	148	63.8	73	31.5	11	4.7

Uygulamanın Söz Konusu Olduğu Tarih Aralığı	1990-2000		1980-1990		2000-2011	
	N	%	n	%	n	%
	92	43.0	113	52.8	9	4.2

Başvuruda Bulunulan Kurum	Türk Silahlı Kuvvetleri		Özel Sektör		Emniyet Genel Müdürlüğü		Milli Eğitim Bakanlığı		Diğer	
	n	%	n	%	N	%	n	%	n	%
	143	63.6	6	2.7	32	14.2	41	18.2	3	1.3

Yasal Hak Arayışında Bulunma	İdare Mahkemesi'ne Başvuranlar		Yasal Hak Arayışında Bulunmayanlar		Böyle Bir Hakka Sahip Olduğunu Bilmeyenler		Diğer		Sonuç Elde Edenler	
	n	%	n	%	N	%	n	%	n	%
	164	70.7	56	24.1	6	2.6	5	2.2	1	0.4

Medeni Durum	Evli		Bekar	
	N	%	n	%
	137	60.1	91	39.9

Cinsiyet	Kadın		Erkek	
	N	%	n	%
	32	13.7	201	86.3

Araştırmada yer alan katılımcılar, demografik özellikleri bakımından incelendiğinde, aşağıda belirlemelerde bulunulabilmektedir;

- Katılımcıların % 13,7'si kadın, % 86,3'ü erkektir.
- Katılımcıların % 60,1'i evli, % 39,9'u bekârdır.

- Katılımcıların, % 70,7'lik çoğunluğu İdare Mahkemesi'ne başvurmak suretiyle yasal hak arayışında bulunduğu belirlenmiştir.
- Katılımcıların, % 63,6'lık çoğunluğun yetkili Türk Silahlı Kuvvetleri'ne başvuruda bulunduğu belirlenmiştir.
- Katılımcıların; % 43'ünün 1990 – 2000 yılları arasında güvenlik soruşturması uygulaması ile karşı karşıya kaldığı, % 52,8'inin 1980 – 1990 yılları arasında güvenlik soruşturması uygulaması ile karşı karşıya kaldığı, % 4,2'lik 2000 – 2011 yılları arasında güvenlik soruşturması uygulaması ile karşı karşıya kaldığı belirlenmiştir.
- Katılımcıların % 71,4'lük büyük bir kesimin lisans düzeyinde öğrenime sahip olduğu ve
- % 63,8'lik çoğunluğunun 21 – 40 yaş aralığında olduğu görülmektedir.

3.6.3. ANKET SORULARINA İLİŞKİN BETİMLEYİCİ İSTATİSTİKLER

Tablo 3.4. Betimleyici İstatistikler

YARGILAR	MİN	MAK	ORT.	SS	GÖRÜŞ
Devletin, kişiler hakkında bilgi toplama ve kullanma yetkisini elinde bulundurmasını doğru bulmuyorum.	1	5	3.587	1.096 7	Katılıyor
Devletin, güvenlik soruşturması yetkisini elinde bulundurmasını doğru bulmuyorum.	1	5	3.238	1.153 2	Katılıyor

Devletin, kamu hizmetine alımlarda güvenlik soruşturması uygulamasında bulunmasını doğru bulmuyorum.	1	5	3.223	1.265 5	Katılıyor
Devletin, güvenlik soruşturması uygulaması yapmasının hukuka aykırı olduğunu düşünüyorum.	1	5	3.206	1.158 5	Katılıyor
Devletin, güvenlik soruşturması uygulaması yapmasının zaman zaman uç uygulamalar olarak karşımıza çıktığını düşünüyorum.	1	5	2.543	1.037 9	Katılıyor
Devletin, güvenlik soruşturması uygulamasına kamuoyunun yeterince tepki göstermediğini düşünüyorum.	1	5	2.815	0.997 9	Katılıyor
Güvenlik soruşturması uygulamalarının, yönetimin taraflı davranmasına olanak sağladığını düşünüyorum.	1	5	3.136	1.139 5	Katılıyor
Güvenlik soruşturması uygulamalarının, ülkemizde yasal dayanaklardan yoksun olduğunu düşünüyorum.	1	5	3.194	1.098 3	Katılıyor
Güvenlik soruşturması uygulamasının, insan haklarına aykırı olduğunu düşünüyorum.	1	5	2.700	1.038 2	Katılıyor
Devletin güvenlik soruşturması uygulaması	1	5	2.960	1.218 6	Katılmıyor

dolayısıyla kamu hizmetine giremeyenlerin, idare mahkemelerine başvurarak sonuç alabildiklerini düşünüyorum.					
Güvenlik soruşturması uygulamasının, vatandaşların kamu haklarından yoksun bırakılmalarına neden olduğunu biliyorum.	1	5	3.151	1.054 0	Katılıyor
Güvenlik soruşturması uygulamalarında, tarafsız ve adil davranılmadığını düşünüyorum.	1	5	2.727	1.003 1	Katılıyor
Devletin, güvenlik soruşturması kapsamında fişleme uygulamaları yaptığını biliyorum.	1	5	2.907	1.066 5	Katılıyor
Devletin, güvenlik soruşturması kapsamında mahallinde araştırma yaptığını biliyorum.	1	5	3.304	1.168 7	Katılıyor
Devletin, güvenlik soruşturması kapsamında sabıka kaydı araştırması yaptığını biliyorum.	1	5	2.592	1.084 3	Katılıyor
Devletin güvenlik soruşturması uygulamasının, Anayasal haklara aykırı olduğunu düşünüyorum.	1	5	2.899	1.295 5	Katılıyor
Devletin güvenlik soruşturması uygulamasının,	1	5	3.281	1.098 8	Katılıyor

tamamen ortadan kaldırılması gerektiğini düşünüyorum.					
Devletin, güvenlik soruşturması kapsamında arşiv araştırması yaptığını biliyorum.	1	5	3.187	1.088 3	Katılıyor
Emniyet Genel Müdürlüğü'nün, güvenlik soruşturması yapmaya yetkili olduğunu biliyorum.	1	5	2.885	1.052 0	Katılıyor
Mahalli Mülki İdare Amirlikleri'nin, güvenlik soruşturması yapmaya yetkili olduğunu biliyorum.	1	5	3.284	1.137 4	Katılıyor
Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı'nın, güvenlik soruşturması yapmaya yetkili olduğunu biliyorum.	1	5	2.995	1.184 7	Katılıyor
Güvenlik soruşturması uygulamalarının, devlet memuru alımı dışında da yapıldığını biliyorum.	1	5	3.092	1.109 6	Katılıyor
Güvenlik soruşturması uygulamasının, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'ne aykırı olduğunu düşünüyorum.	1	5	3.125	1.076 6	Katılıyor
Güvenlik soruşturması uygulamasının, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırı olduğunu düşünüyorum.	1	5	2.810	1.082 9	Katılıyor

Güvenlik soruşturması uygulamasının, suiistimale müsait bir uygulama olduğunu düşünüyorum.	1	5	2.613	1.084 3	Katılıyor
Güvenlik soruşturması uygulamasının, bazı hallerde gerekli olduğunu düşünüyorum.	1	5	2.973	1.097 5	Katılıyor
Öncesinde suç işlemiş insanların, devlet memurluğuna alınmaması gerektiğini düşünüyorum.	1	5	2.070	0.949 5	Katılmıyor
Devlet memurlarının, sürekli olarak güvenlik soruşturması denetiminden geçirilmesi gerektiğini düşünüyorum.	1	5	1.925	0.919 0	Katılmıyor

Ölçeğe ilişkin betimleyici istatistikler tablosu incelendiğinde; katılımcıların yargılar içerisinde yüksek katılım yargının 3,58 yanıt ortalaması ile “Devletin kişiler hakkında bilgi toplama ve kullanma yetkisini elinde bulundurmasını doğru bulmuyorum” olarak şekillendiği görülürken, en düşük katılım düzeyine sahip yargı ise 1,92 yanıt ortalaması ile “Devlet memurlarının, sürekli olarak güvenlik soruşturması denetiminden geçirilmesi gerektiğini düşünüyorum” biçiminde şekillenmiştir.

Tablo 3.5. Anket Soruları Puan Ortalamaları

	Ort.	SS
Yargılar	2.9415	0.56154

Ankette yer alan yargılara ilişkin puan ortalaması incelendiğinde, katılımcıların anket formunda yer alan 28 adet maddeye verdikleri yanıtların genel olarak “Katılıyorum” seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir.

3.6.4. HİPOTEZ TESTLERİ

1) H₁ Hipotezinin Testi

- **H₁:** Kadın ve erkek katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark vardır.

Tablo 3.6. H₁ Hipotezi

Cinsiyet	N	Ortalama	SS	t	p
Erkek	201	2.8940	0.45360	-0,531	0,596
Kadın	32	2.9504	0.57270		

H₀ hipotezi kabul edilmiştir. Kadın ve erkek katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark yoktur ($p > 0,05$). Her iki katılımcı grubunun yanıtları genel olarak “Katılıyorum” seçeneğinde toplanmıştır.

2) H₂ Hipotezinin Testi

- **H₂:** Farklı yaş gruplarındaki katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark vardır.

Tablo 3.7.H₂ Hipotezi

Yaş	N	Ortalama	SS	F	p
21 – 40	148	2.9441	0.55137	0,009	0,991
41 – 50	73	2.9523	0.58345		
51ve Üstü	11	2.9315	0.55627		
Total	232	2.9461	0.55945		

H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Farklı yaş gruplarındaki katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark yoktur ($p > 0,05$). Tüm yaş gruplarının yanıtları genel olarak “Katılıyorum” seçeneğinde toplanmıştır.

3) H_3 Hipotezinin Testi

- **H_3 :** Evli ve bekâr katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark vardır.

Tablo 3.8. H_3 Hipotezi

Medeni Hal	N	Ortalama	SS	t	p
Evli	137	2.9503	0.55306	0,679	0,498
Bekâr	91	2.8986	0.57965		

H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Evli ve bekâr katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark yoktur ($p > 0,05$). Her iki katılımcı grubunun yanıtları genel olarak “Katılıyorum” seçeneğinde toplanmıştır.

4) H_4 Hipotezinin Testi

- **H_4 :** Farklı tarihlerde uygulamalarla karşı karşıya kalan katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark vardır.

Tablo 3.9. H_4 Hipotezi

Uygulamanın Söz Konusu Olduğu Tarih Aralığı	N	Ortalama	SS	F	p
1990 – 2000	92	2.9498	0.52695	0,493	0.612
1980 – 1990	113	2.9630	0.59537		

2000 – 2011	9	2.7670	0.66924		
Total	214	2.9491	0.56863		

H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Farklı tarihlerde uygulamalarla karşı karşıya kalan katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark yoktur ($p > 0,05$).

5) H_5 Hipotezinin Testi

- H_5 : Farklı kurumlara başvuruda bulunan katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark vardır.

Tablo 3.10. H_5 Hipotezi

Başvuruda Bulunulan Kurum	N	Ortalama	SS	F	p
Türk Silahlı Kuvvetleri	143	2.9286	0.55694	3,482	0.009
Özel Sektör	6	2.7024	0.51044		
Emniyet Genel Müdürlüğü	32	3.0573	0.55707		
Milli Eğitim Bakanlığı	41	3.0236	0.53642		
Diğer	3	1.9121	0.56559		
Total	225	2.9446	0.56445		

H_0 hipotezi reddedilmiştir. Farklı kurumlara başvuran katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark vardır ($p < 0,05$).

LSD Testi ile gruplar arasındaki farklılıklar aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

Tablo 3.11. LSD Testi – 1

Başvuruda Bulunulan Kurum (I)	(J) Başvuruda Bulunulan Kurum	Ortalama Fark (I – J)	Anlamlılık Düzeyi
Türk Silahlı Kuvvetleri	Özel Sektör	0.22625	0.327
	Emniyet Genel Müdürlüğü	-0.12862	0.235
	Milli Eğitim Bakanlığı	-0.09501	0.333
	Diğer	1.01654*	0.002
Özel Sektör	Türk Silahlı Kuvvetleri	-0.22625	0.327
	Emniyet Genel Müdürlüğü	-0.35487	0.150
	Milli Eğitim Bakanlığı	-0.32126	0.185
	Diğer	0.79029*	0.044
Emniyet Genel Müdürlüğü	Türk Silahlı Kuvvetleri	0.12862	0.235
	Özel Sektör	0.35487	0.150
	Milli Eğitim Bakanlığı	0.03361	0.797
	Diğer	1.14516*	0.001
Milli Eğitim Bakanlığı	Türk Silahlı Kuvvetleri	0.09501	0.333
	Özel Sektör	0.32126	0.185
	Emniyet Genel Müdürlüğü	-0.03361	0.797
	Diğer	1.11155*	0.001
Diğer	Türk Silahlı Kuvvetleri	-1.01654*	0.002
	Özel Sektör	-0.79029*	0.044
	Emniyet Genel Müdürlüğü	-1.14516*	0.001
	Milli Eğitim Bakanlığı	-1.11155*	0.001

LSD Testi sonucunda; “Diğer” kurumlara başvuruda bulduklarını belirten katılımcıların Türkiye’de güvenlik soruşturmasına karşı olmalarına yönelik düşünceleri, diğer katılımcılara göre anlamlı derecede daha düşük düzeyde belirlenmiştir.

6) H₆Hipotezinin Testi

- **H₆:** Katılımcıların, yasal hak arayışında bulunmalarına yönelik farklılıklar çerçevesinde, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açıları arasında bakımından anlamlı bir fark vardır.

Tablo 3.12.H₆Hipotezi

Yasal Hak Arayışında Bulunma	N	Ortalama	SS	F	p
İdare Mahkemesi’ne Başvuranlar	164	2.9152	0.54957	0,593	0.668
Yasal Hak Arayışında Bulunmayanlar	56	3.0134	0.58579		
Böyle Bir Hakka Sahip Olduğunu Bilmeyenler	6	2.9173	0.76339		
Diğer	5	2.9714	0.39074		
Sonuç Elde Edenler	1	2.3571	-.		
Total	232	2.9378	0.55975		

H₀ hipotezi kabul edilmiştir. Yasal hak arayışlarına göre farklılıklar çerçevesinde katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark yoktur ($p > 0,05$).

7) H₇Hipotezinin Testi

- **H₇:** Farklı şehirlerde bulunan katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark vardır.

Tablo 3.13. H₇Hipotezi

Şehir	N	Ortalama	SS	F	p
İstanbul	207	2.9840	0.54643	7,630	0.000
İzmir	9	2.8906	0.48035		
Antalya	1	3.8889	-.		
Ankara	15	2.3431	.46617		
Total	232	2.9429	.56240		

H₀ hipotezi reddedilmiştir. Farklı şehirlerde bulunan katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark vardır (p < 0,05).

8) H₈ Hipotezinin Testi

- **H₈:** Farklı öğrenim düzeylerine sahip katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark vardır.

Tablo 3.14.H₈Hipotezi

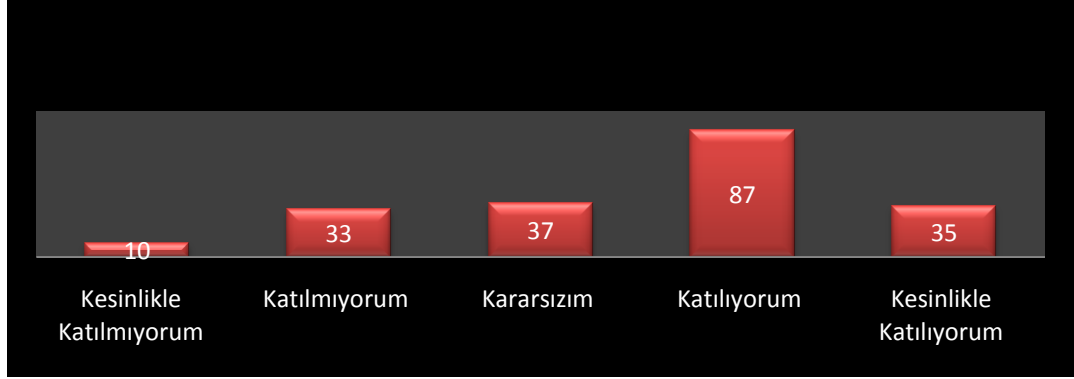
Öğrenim Düzeyi	N	Ortalama	SS	F	p
Lise	9	3.3181	0.63042	1,828	0.143
Ön Lisans	10	3.0339	0.46209		
Lisans	167	2.9450	0.55607		
Yüksek Lisans	48	2.8571	0.56406		
Total	234	2.9451	0.56007		

H₀ hipotezi kabul edilmiştir. Farklı öğrenim düzeylerine sahip katılımcılar arasında, Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına bakış açısı bakımından anlamlı bir fark yoktur (p > 0,05).

3.7. SORULARIN GRAFİK YARDIMIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ

1) Devletin, Kişiler Hakkında Bilgi Toplama Ve Kullanma Yetkisini Elinde Bulundurmasını Doğru Bulmuyorum

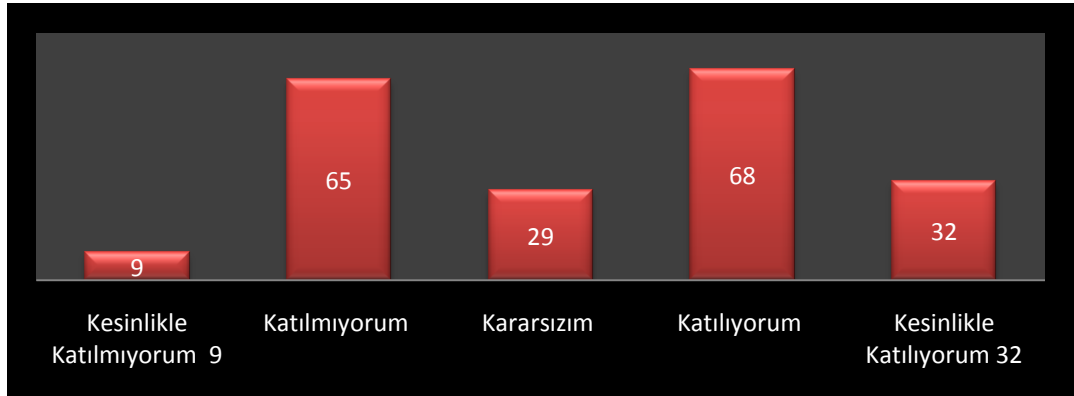
Tablo 3.15. 1. Soruya Yönelik Grafik

“Devletin, kişiler hakkında bilgi toplama ve kullanma yetkisini elinde bulundurmasını doğru bulmuyorum” yargısını değerlendiren 202 kişiden 87’si “Katılıyorum”, 35’i “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir. Toplamda 122 kişi, “Devletin, kişiler hakkında bilgi toplama ve kullanma yetkisini elinde bulundurmasını doğru bulmuyorum” yargısına katıldıklarını belirtmişlerdir.

2) Devletin, Güvenlik Soruşturması Yetkisini Elinde Bulundurmasını Doğru Bulmuyorum.

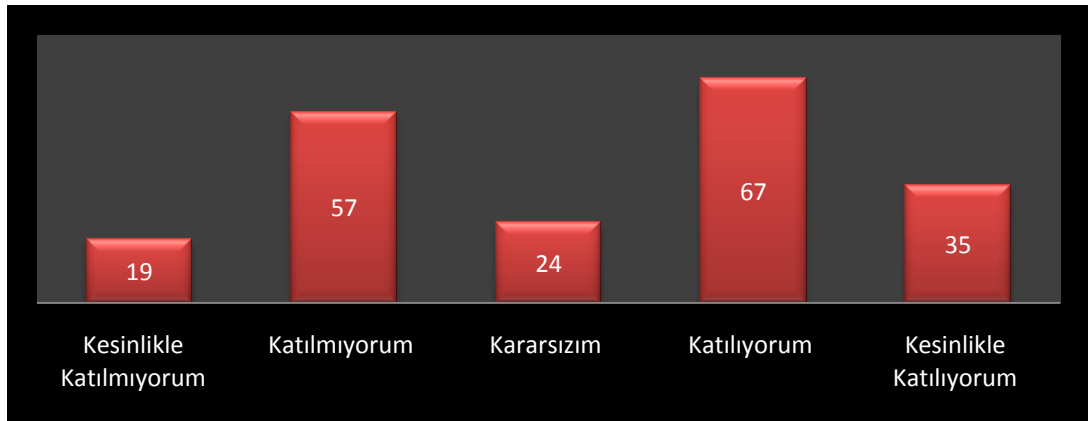
Tablo 3.16. 2. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya toplam 203 kişi cevap vermiştir. 29 kişi “Kararsız” olduğu yönünde görüş belirtmiştir. “Kesinlikle Katılmıyorum” ve “Katılmıyorum” cevabını veren 74 kişidir. “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını verenlerin toplamı da, 100 kişidir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun, “Devletin, güvenlik soruşturması yetkisini elinde bulundurmasını doğru bulmuyorum” yargısına katıldıkları gözlemlenmektedir.

3) Devletin, Kamu Hizmetine Alımlarda Güvenlik Soruşturması Uygulamasında Bulunmasını Doğru Bulmuyorum

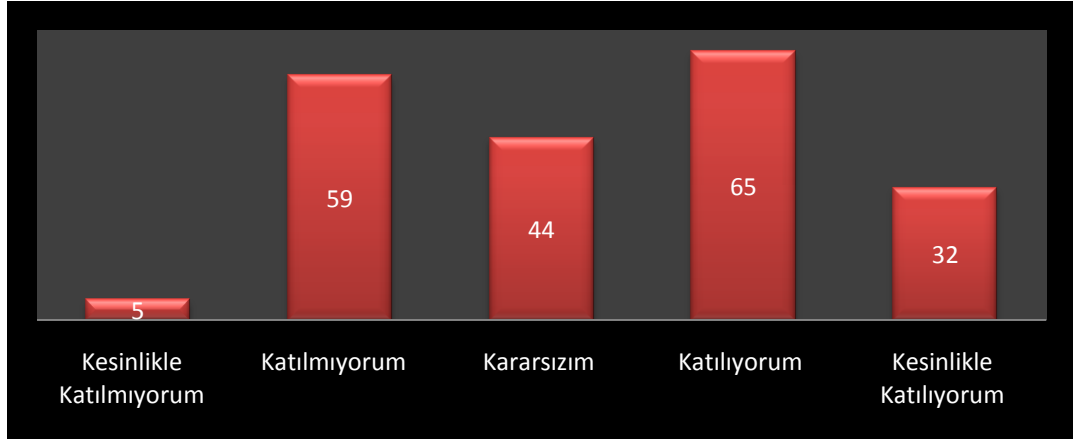
Tablo 3.17. 3. Soruya Yönelik Grafik

“Devletin, kamu hizmetine alımlarda güvenlik soruşturması uygulamasında bulunmasını doğru bulmuyorum” yargısını, toplam 202 kişi değerlendirmiştir. “Katılıyorum” diyenlerin sayısı 67, “Kesinlikle Katılıyorum” diyenlerin sayısı da 35’dir. Buna karşılık “Katılmıyorum” diyenlerin sayısı 57, “Kesinlikle Katılmıyorum” diyenlerin sayısı da 19’dur. Bu bağlamda anket katılımcılarının yarısına yakınının, Devletin kamu hizmetine alımlarda güvenlik soruşturması uygulamasına bulunmasını doğru bulmadıklarını belirttikleri görülmektedir.

4) Devletin, Güvenlik Soruşturması Uygulaması Yapmasının Hukuka Aykırı Olduğunu Düşünüyorum.

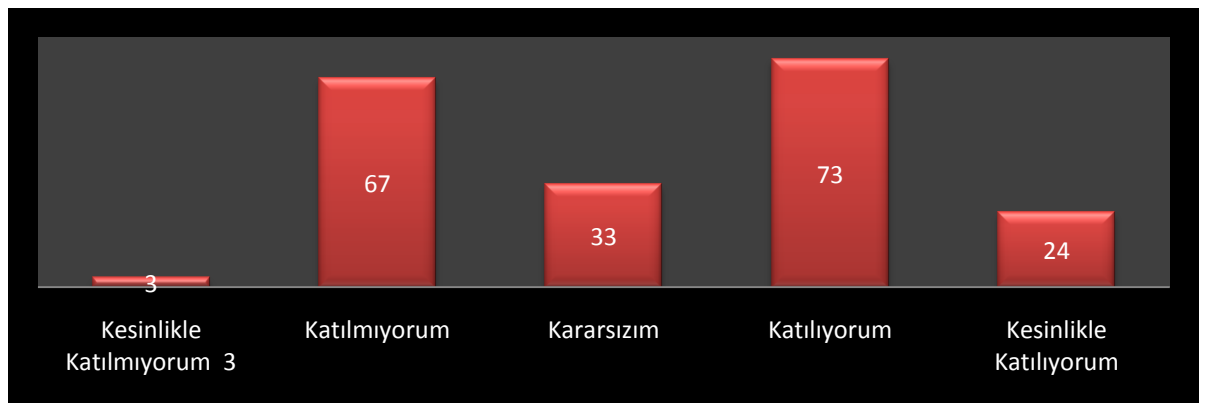
Tablo 3.18. 4. Soruya Yönelik Grafik

Bu yargıyı toplam 205 kişi değerlendirmiştir. “Devletin, güvenlik soruşturması uygulaması yapmasının hukuka aykırı olduğunu düşünüyorum” yargısına 65 kişi “Katılıyorum”, 32 kişide “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir. Bu soruya verilen cevaba göre, anket katılımcılarının Devletin güvenlik soruşturması uygulamalarını hukuka aykırı buldukları söylenebilir.

5) Devletin, Güvenlik Soruşturması Uygulaması Yapmasının Zaman Zaman Uç Uygulamalar Olarak Karşımıza Çıktığını Düşünüyorum.

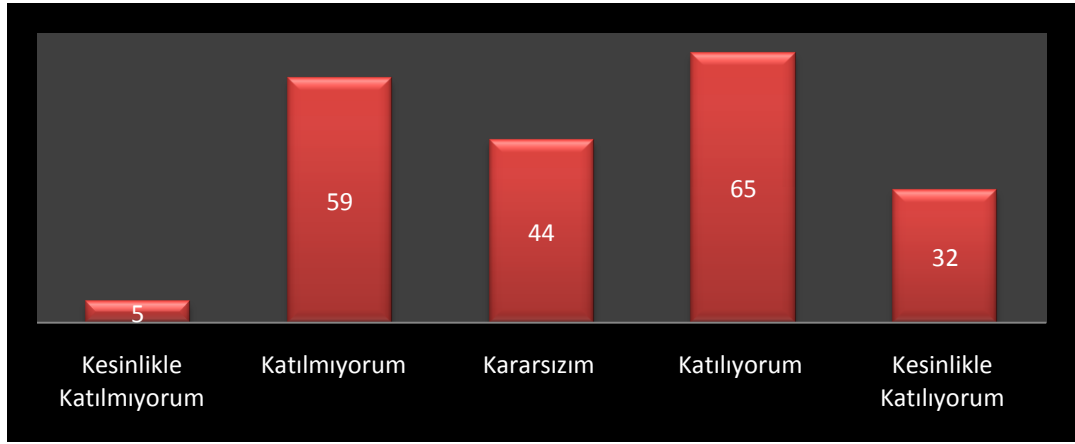
Tablo 3.19. 5. Soruya Yönelik Grafik

Bu yargıyı 200 kişi değerlendirmiştir. Katılımcılardan 73 kişi “Katılıyorum”, 24 kişi “Kesinlikle Katılıyorum”, 7 kişi “Katılmıyorum”, 3 kişi “Kesinlikle Katılmıyorum”, 33 kişi de “Kararsızım” cevabını vermiştir. Bu bağlamda, “Devletin, güvenlik soruşturması uygulaması yapmasının zaman zaman uç uygulamalar olarak karşımıza çıktığını düşünüyorum” yargısına katılanların sayısının daha fazla olduğu görülmektedir.

6) Devletin, Güvenlik Soruşturması Uygulamasına Kamuoyunun Yeterince Tepki Göstermediğini Düşünüyorum

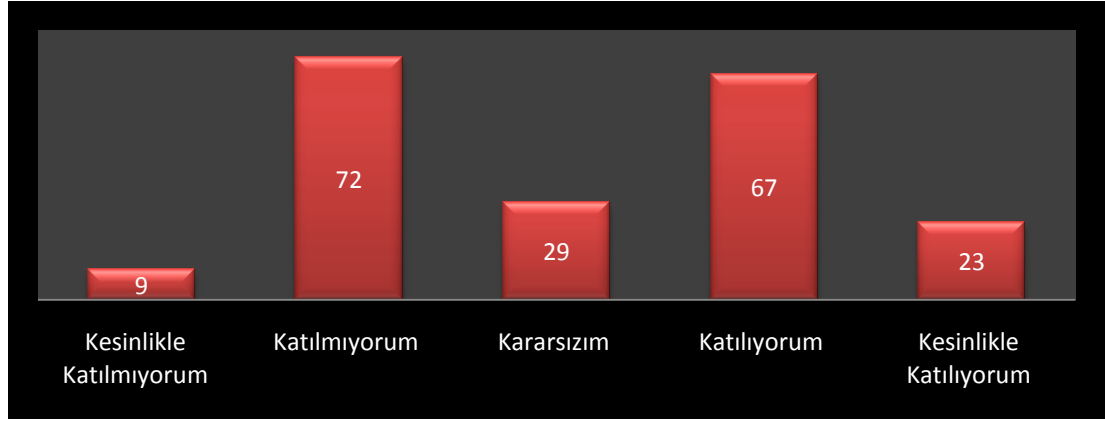
Tablo 3.20. 6. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 198 kişi cevap vermiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu bu soruya “Katılıyorum” cevabını vererek, “Devletin, güvenlik soruşturması uygulamasına kamuoyunun yeterince tepki göstermediğini düşünüyorum” yargısını desteklediklerini belirtmiştir.

7) Güvenlik Soruşturması Uygulamalarının, Yönetimin Tarafı Davranmasına Olanak Sağladığını Düşünüyorum

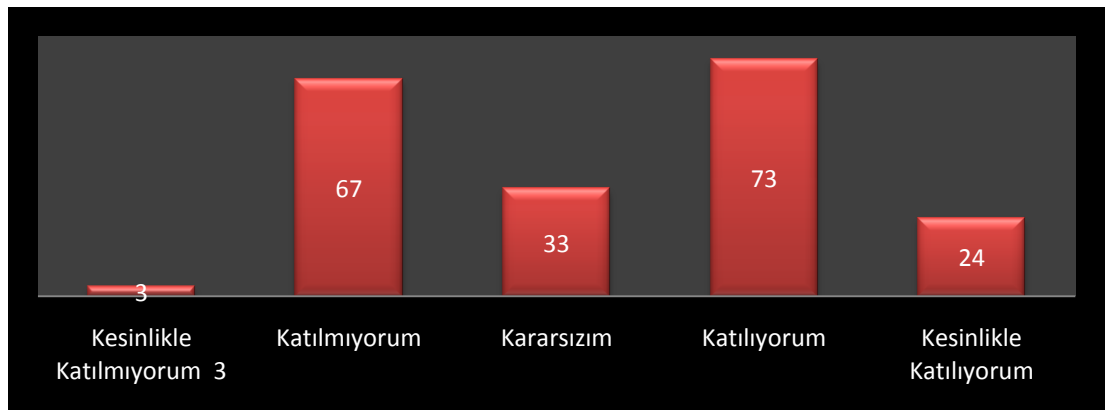
Tablo 3.21. 7. Soruya Yönelik Grafik

Bu yargıyı toplam 205 kişi değerlendirmiştir. “Güvenlik soruşturması uygulamalarının, yönetimin tarafı davranmasına olanak sağladığını düşünüyorum” yargısına 65 kişi “Katılıyorum”, 32 kişide “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir. Bu soruya verilen cevaba göre anket katılımcılarının, güvenlik soruşturması uygulamalarının, yönetimin tarafı davranmasına olanak sağladığını düşündükleri belirlenmiştir.

8) Güvenlik Soruşturması Uygulamalarının, Ülkemizde Yasal Dayanaklardan Yoksun Olduğunu Düşünüyorum

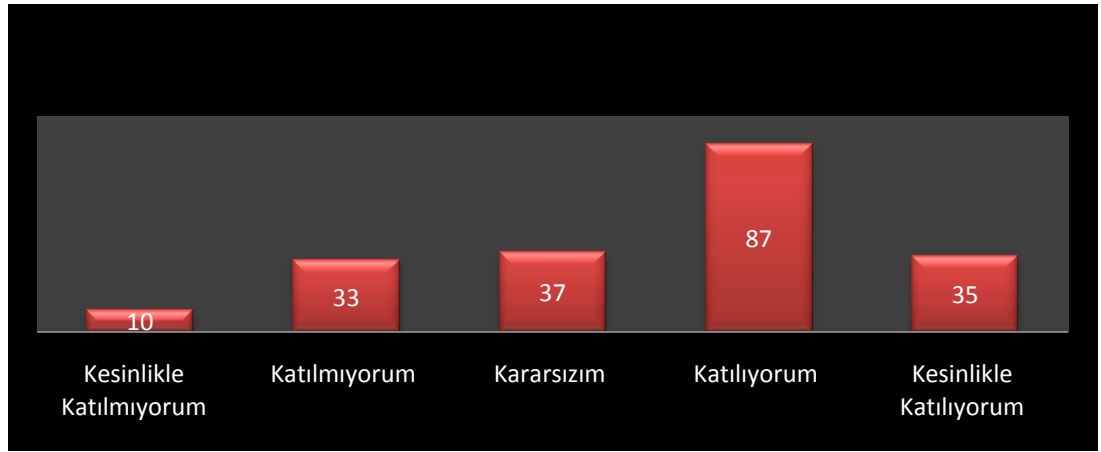
Tablo 3.22. 8. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 200 kişi cevap vermiştir. Katılımcılardan 73 kişi “Katılıyorum”, 24 kişi “Kesinlikle Katılıyorum”, 7 kişi “Katılmıyorum”, 3 kişi kesinlikle “Katılmıyorum”, 33 kişi de “Kararsızım” cevabını vermiştir.” “Güvenlik soruşturması uygulamalarının, ülkemizde yasal dayanaklardan yoksun olduğunu düşünüyorum” yargısına katılanların sayısının daha fazla olduğu görülmektedir.

9) Güvenlik Soruşturması Uygulamasının, İnsan Haklarına Aykırı Olduğunu Düşünüyorum

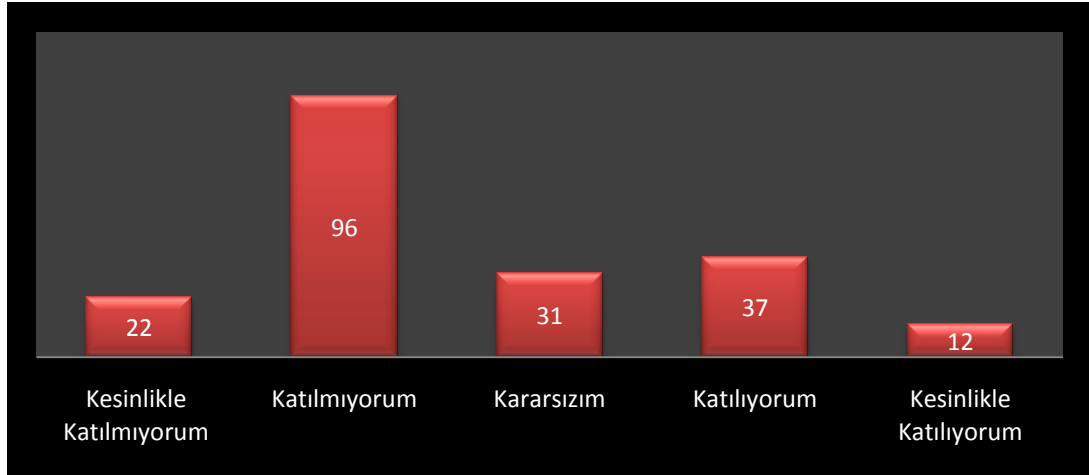
Tablo 3.23. 9. Soruya Yönelik Grafik

“Güvenlik soruşturması uygulamasının, insan haklarına aykırı olduğunu düşünüyorum” yargısını değerlendiren 202 kişiden 87’si “Katılıyorum”, 35’i “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir. Toplamda 122 kişi, “Güvenlik soruşturması uygulamasının, insan haklarına aykırı olduğunu düşünüyorum” yargısına katıldıklarını belirtmişlerdir.

10) Devletin Güvenlik Soruşturması Uygulaması Dolayısıyla Kamu Hizmetine Giremeyenlerin, İdare Mahkemelerine Başvurarak Sonuç Alabildiklerini Düşünüyorum

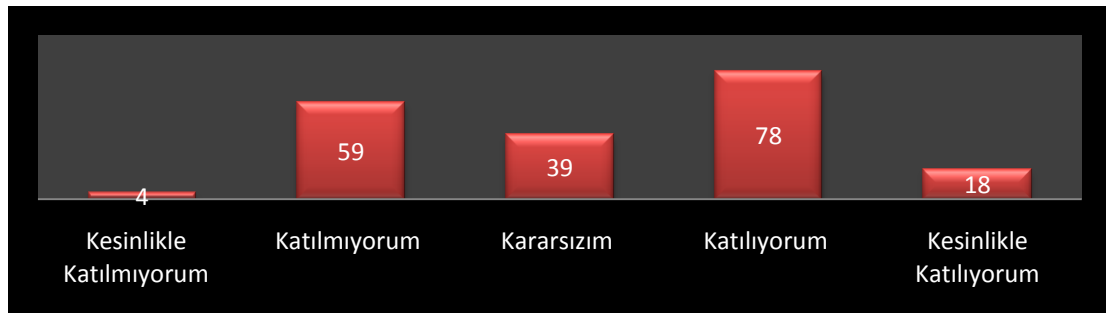
Tablo 3.24. 10. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 198 kişi cevap vermiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, “Devletin güvenlik soruşturması uygulaması dolayısıyla kamu hizmetine giremeyenlerin, idare mahkemelerine başvurarak sonuç alabildiklerini düşünüyorum” yargısına katılmadıklarını belirtmişlerdir.

11) Güvenlik Soruşturması Uygulamasının, Vatandaşların Kamu Haklarından Yoksun Bırakılmalarına Neden Olduğu-Nu Biliyorum

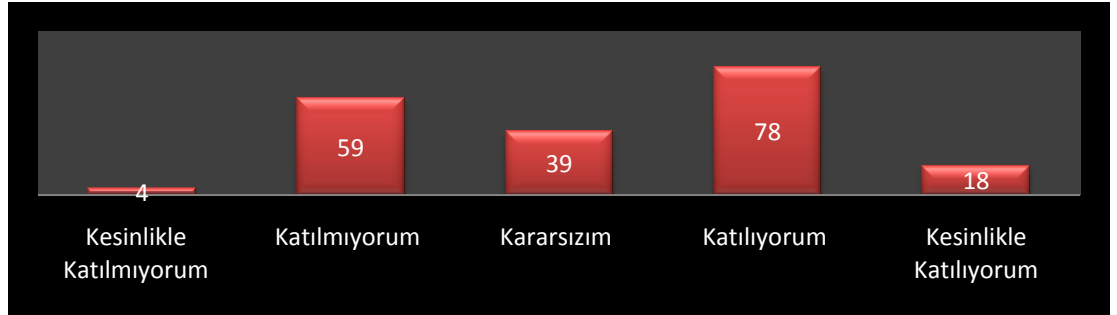
Tablo 3.25. 11. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 198 kişi cevap vermiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, “Güvenlik soruşturması uygulamasının, vatandaşların kamu haklarından yoksun bırakılmalarına neden olduğunu biliyorum” yargısına katıldıklarını belirtmişlerdir.

12) Güvenlik Soruşturması Uygulamalarında, Tarafsız Ve Adil Davranılmadığını Düşünüyorum

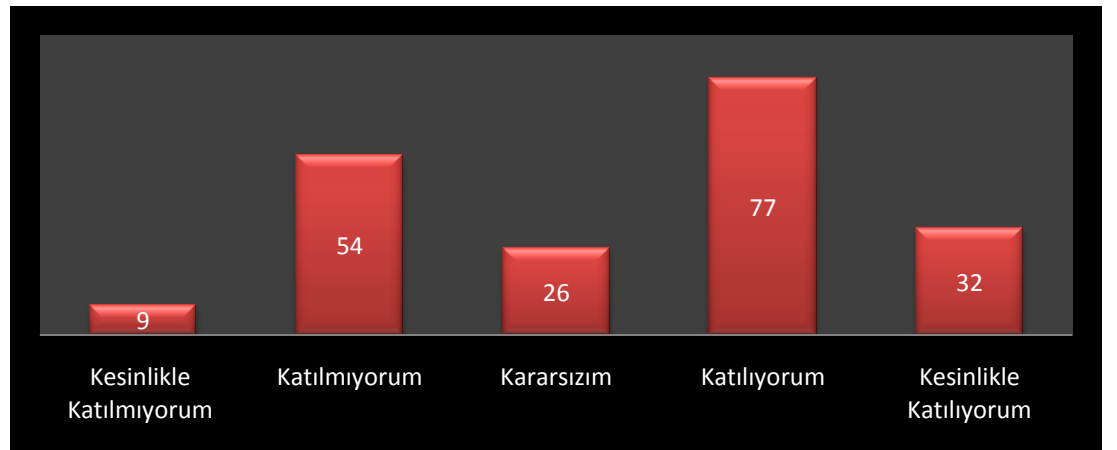
Tablo 3.26. 12. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 198 kişi cevap vermiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, “Güvenlik soruşturması uygulamalarında, tarafsız ve adil davranılmadığını düşünüyorum” yargısına katıldıklarını belirtmişlerdir.

13) Devletin, Güvenlik Soruşturması Kapsamında Fişleme Uygulamaları Yaptığını Biliyorum

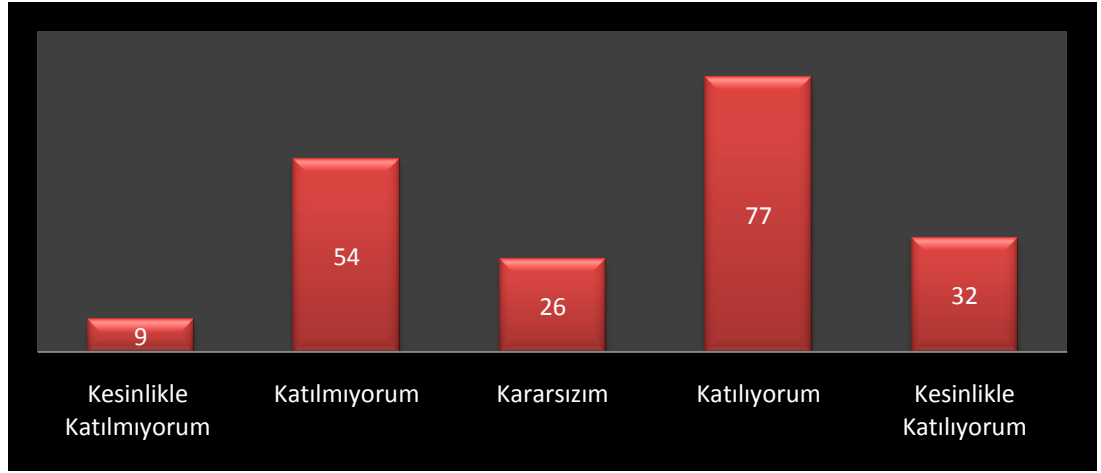
Tablo 3.27. 13. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 198 kişi cevap vermiştir. Katılımcılardan büyük çoğunluğu, “Devletin, güvenlik soruşturması kapsamında fişleme uygulamaları yaptığını biliyorum” yargısına katıldıklarını belirtmişlerdir.

14) Devletin, Güvenlik Soruşturması Kapsamında Mahallinde Araştırma Yaptığını Biliyorum

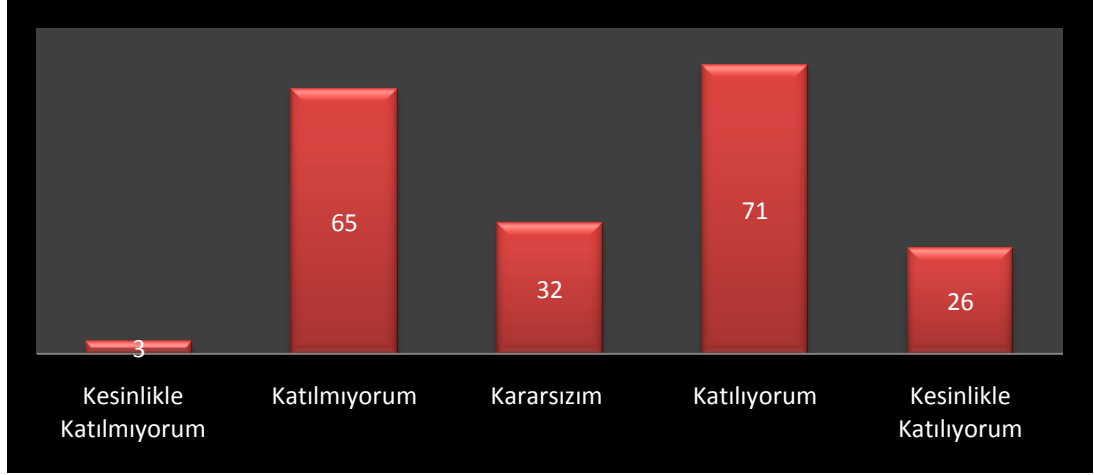
Tablo 3.28. 14. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 198 kişi cevap vermiştir. Katılımcılardan büyük çoğunluğu, “Devletin, güvenlik soruşturması kapsamında mahallinde araştırma yaptığını biliyorum” yargısına katıldıklarını belirtmişlerdir.

15) Devletin, Güvenlik Soruşturması Kapsamında Sabıka Kaydı Araştırması Yaptığını Biliyorum

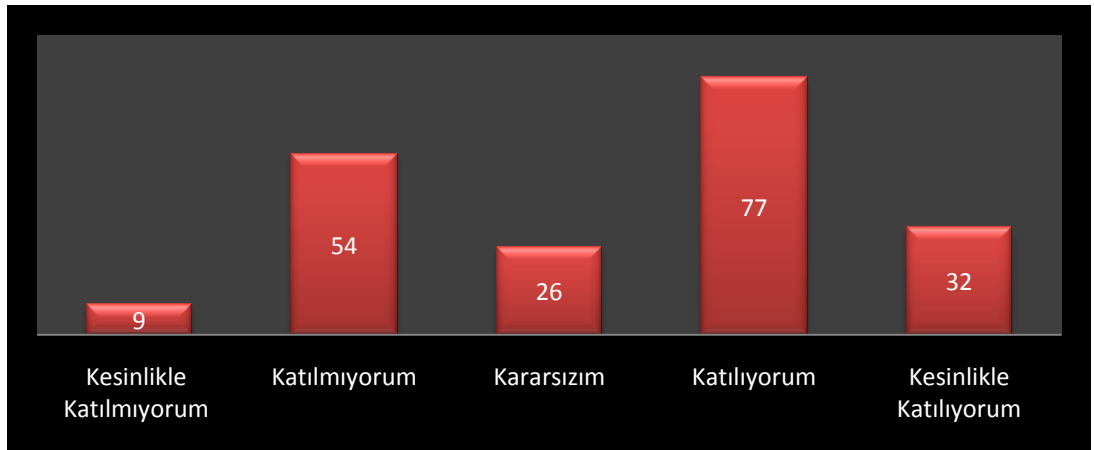
Tablo 3.29. 15. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 197 kişi cevap vermiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, “Devletin güvenlik soruşturması uygulamasının, Anayasal haklara aykırı olduğunu düşünüyorum” yargısına katıldıklarını belirtmişlerdir.

16) Devletin Güvenlik Soruşturması Uygulamasının, Anayasal Haklara Aykırı Olduğunu Düşünüyorum

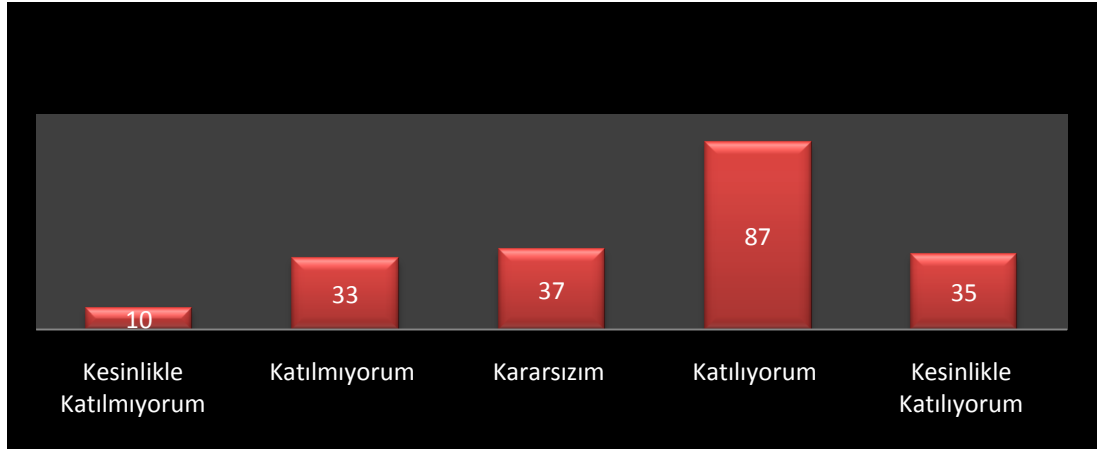
Tablo 3.30. 16. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 198 kişi cevap vermiştir. Katılımcılardan büyük çoğunluğu, “Devletin güvenlik soruşturması uygulamasının, Anayasal haklara aykırı olduğunu düşünüyorum” yargısına katıldıklarını belirtmişlerdir.

17) Devletin Güvenlik Soruşturması Uygulamasının, Tamamen Ortadan Kaldırılması Gerekliğini Düşünüyorum

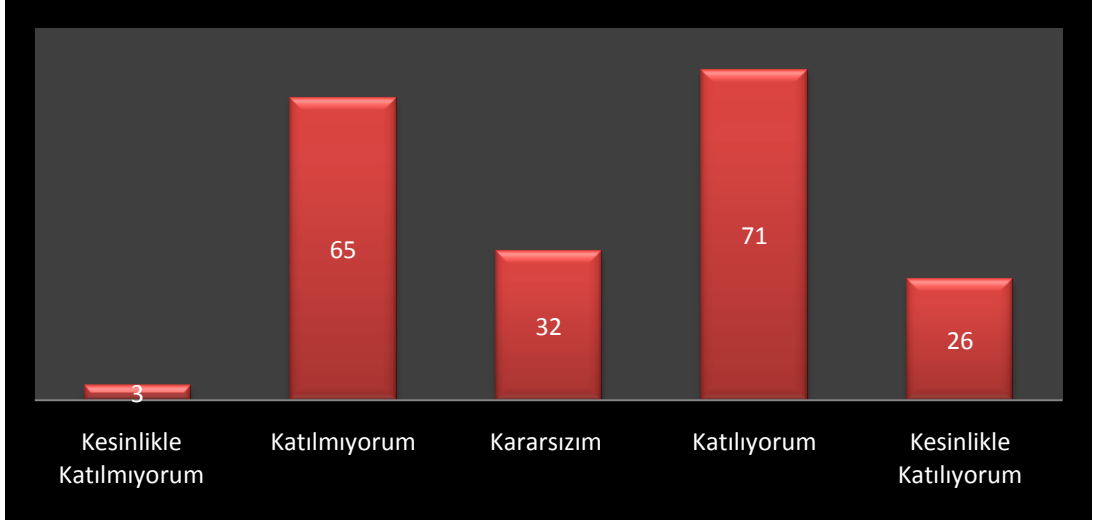
Tablo 3.31. 17. Soruya Yönelik Grafik

“Devletin güvenlik soruşturması uygulamasının, tamamen ortadan kaldırılması gerektiğini düşünüyorum” yargısını değerlendiren 202 kişiden 87’si “Katılıyorum”, 35’i “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir. Toplamda 122 kişi, “Devletin güvenlik soruşturması uygulamasının, tamamen ortadan kaldırılması gerektiğini düşünüyorum” yargısına katıldıklarını belirtmişlerdir.

18) Devletin, Güvenlik Soruşturması Kapsamında Arşiv Araştırması Yaptığını Biliyorum

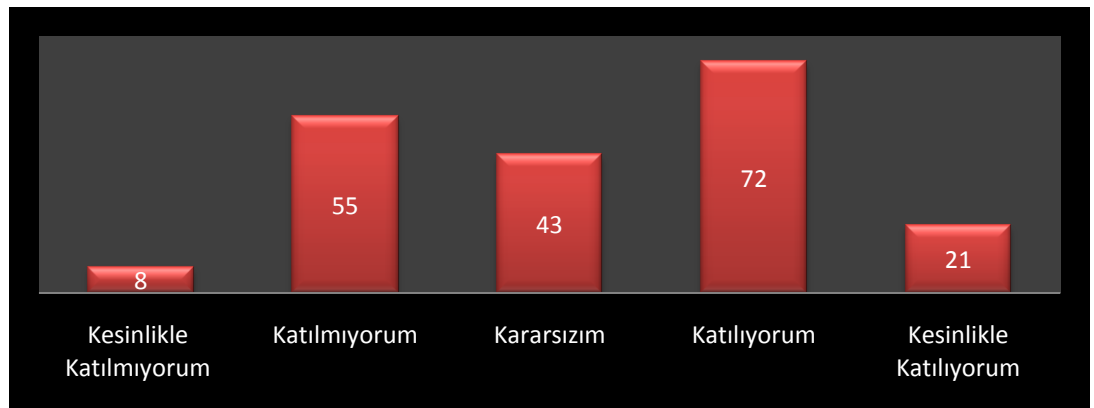
Tablo 3.32. 18. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 197 kişi cevap vermiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, “Devletin, güvenlik soruşturması kapsamında arşiv araştırması yaptığını biliyorum” yargısına katıldıklarını belirtmişlerdir.

19) Emniyet Genel Müdürlüğü’nün, Güvenlik Soruşturması Yapmaya Yetkili Olduğunu Biliyorum

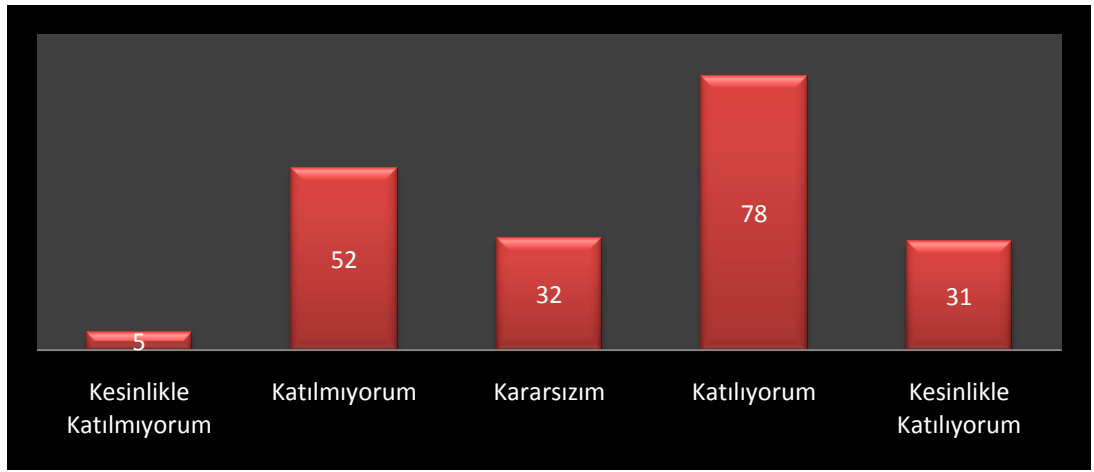
Tablo 3.33. 19. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 199 kişi cevap vermiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun, “Emniyet Genel Müdürlüğü’nün, güvenlik soruşturması yapmaya yetkili olduğunu biliyorum” yargısına katıldıklarını belirtmişlerdir.

20) Mahalli Mülki İdare Amirlikleri’nin, Güvenlik Soruşturması Yapmaya Yetkili Olduğunu Biliyorum

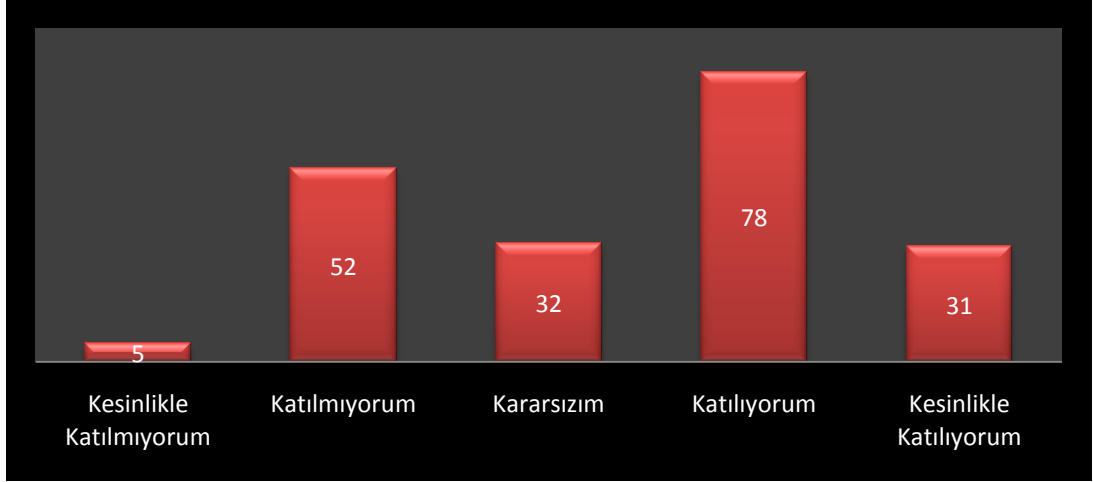
Tablo 3.34. 20. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 198 kişi cevap vermiştir. “Mahalli Mülki İdare Amirlikleri’nin, güvenlik soruşturması yapmaya yetkili olduğunu biliyorum” yargısına, büyük çoğunluğun katıldığı görülmektedir.

21) Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı'nın, Güvenlik Soruşturması Yapmaya Yetkili Olduğunu Biliyorum

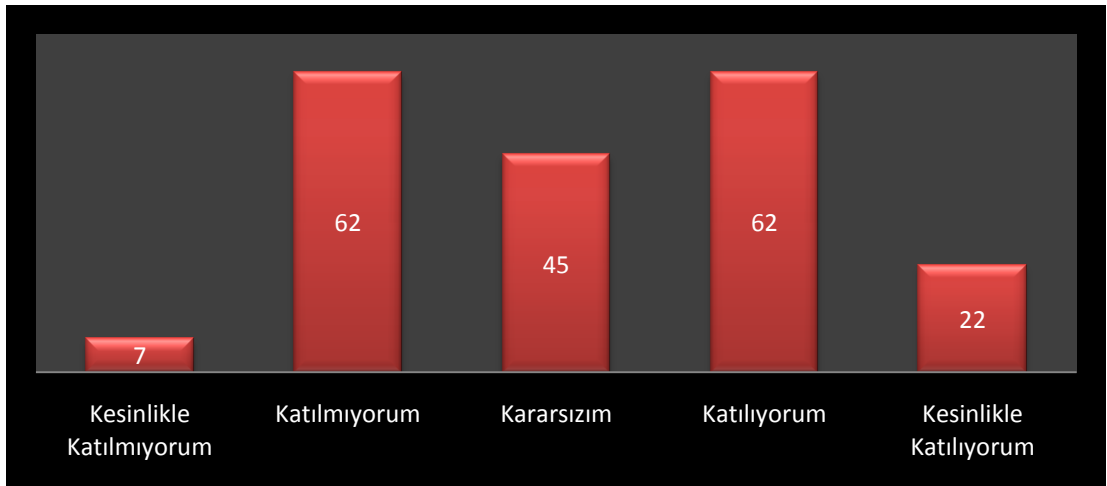
Tablo 3.35. 21. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 198 kişi cevap vermiştir. “Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı'nın, güvenlik soruşturması yapmaya yetkili olduğunu biliyorum” yargısına büyük çoğunluğun katıldığı görülmektedir.

22) Güvenlik Soruşturması Uygulamalarının, Devlet Memuru Alımı Dışında Da Yapıldığını Biliyorum

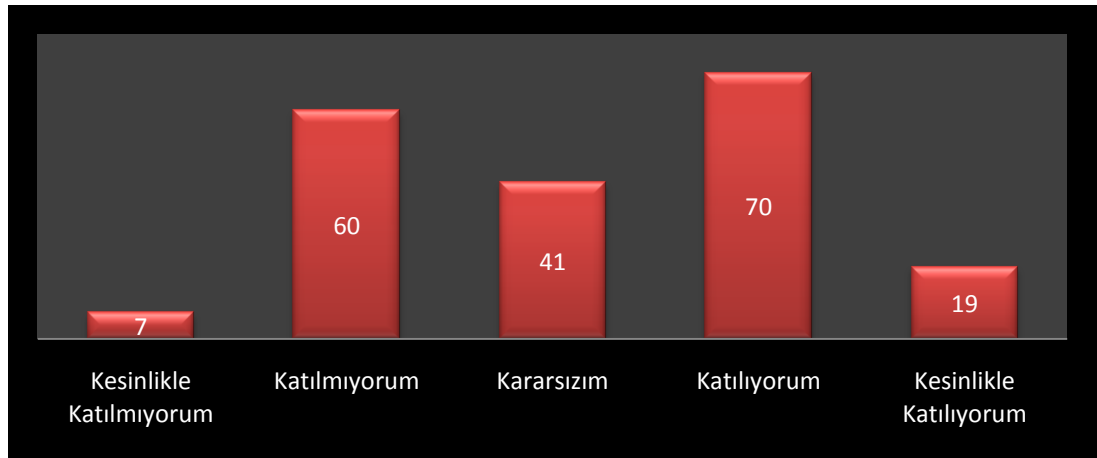
Tablo 3.36. 22. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 198 kişi cevap vermiştir. Bu doğrultuda, “Güvenlik soruşturması uygulamalarının, devlet memuru alımı dışında da yapıldığını biliyorum” yargısına katılanların fazla olduğu görülmektedir.

23) Güvenlik Soruşturması Uygulamasının, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ne Aykırı Olduğunu Düşünüyorum

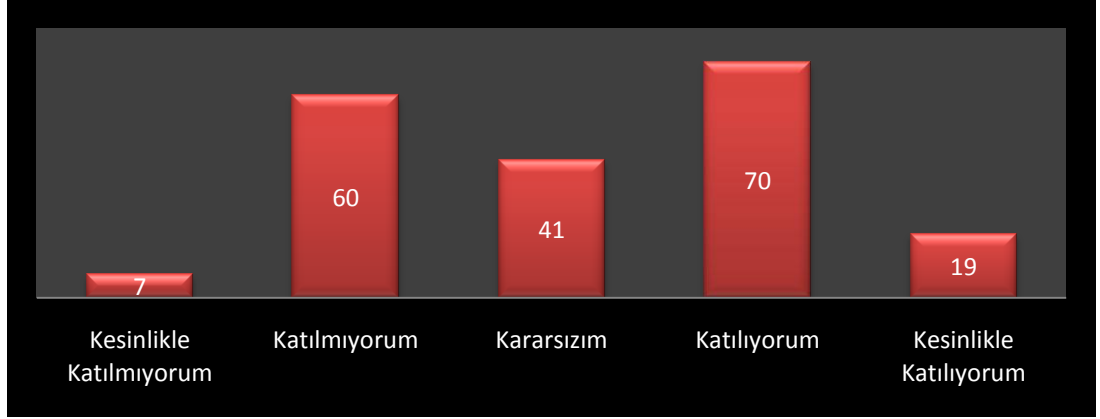
Tablo 3.37. 23. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 197 kişi cevap vermiştir. “Güvenlik soruşturması uygulamasının, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ne aykırı olduğunu düşünüyorum” sorusuna katılanların daha fazla olduğu görülmektedir.

24) Güvenlik Soruşturması Uygulamasının, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Aykırı Olduğunu Düşünüyorum

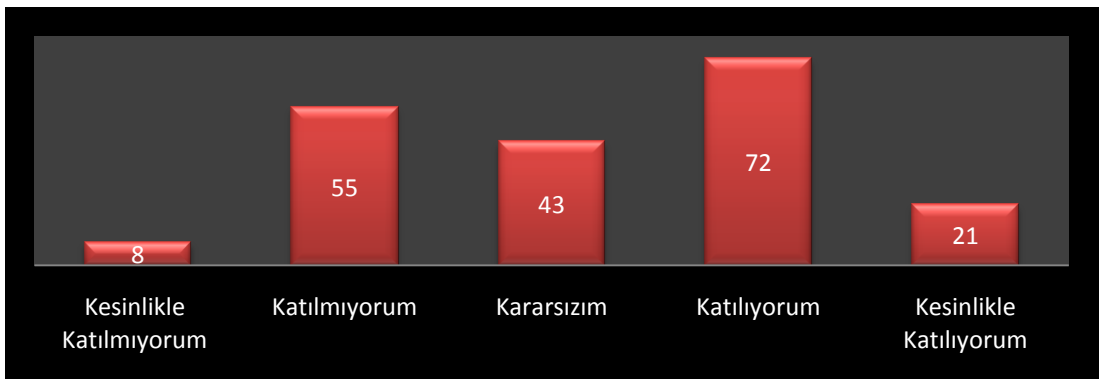
Tablo 3.38. 24. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 197 kişi cevap vermiştir. “Güvenlik soruşturması uygulamasının, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırı olduğunu düşünüyorum” yargısına katılanların daha fazla olduğu görülmektedir.

25) Güvenlik Soruşturması Uygulamasının, Suiistimale Müsait Bir Uygulama Olduğunu Düşünüyorum

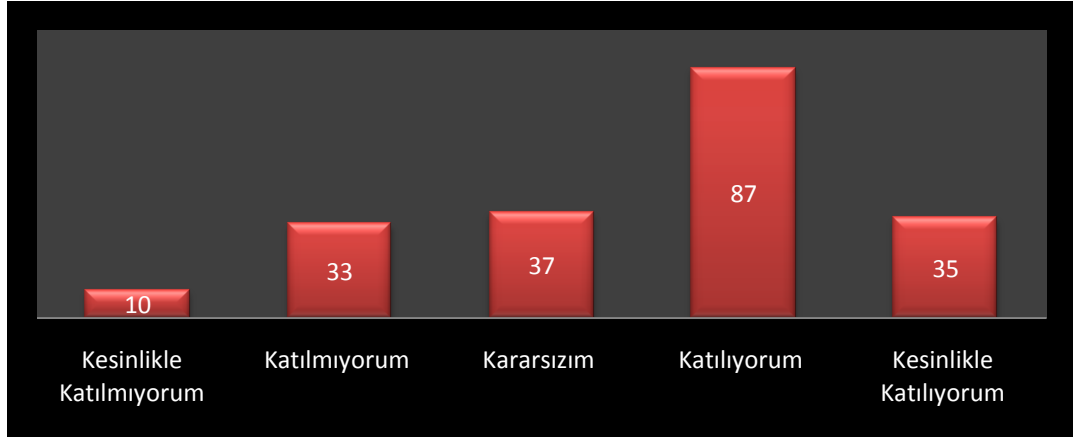
Tablo 3.39. 25. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 199 kişi cevap vermiştir. Katılımcın büyük çoğunluğunun, “Güvenlik soruşturması uygulamasının, suiistimale müsait bir uygulama olduğunu düşünüyorum” yargısına katıldıkları görülmektedir.

26) Güvenlik Soruşturması Uygulamasının, Bazı Hallerde Gerekli Olduğunu Düşünüyorum

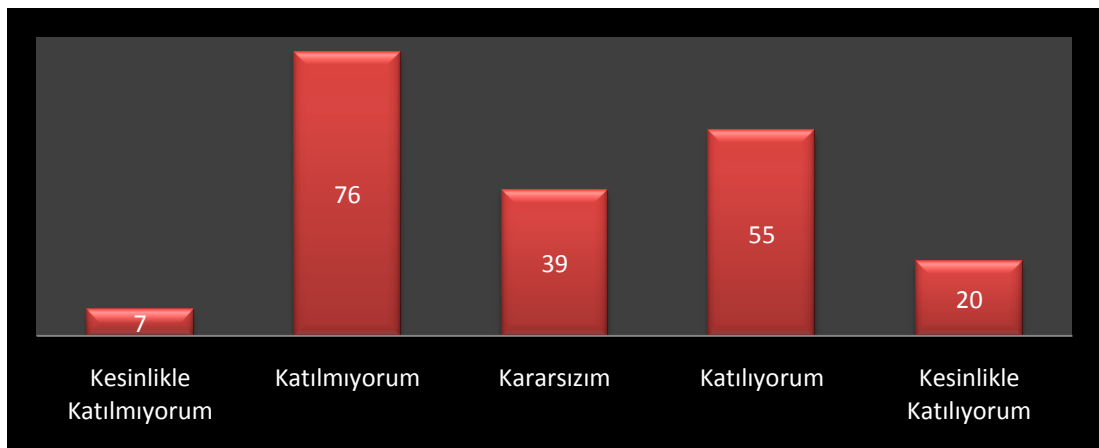
Tablo 3.40. 26. Soruya Yönelik Grafik

“Güvenlik soruşturması uygulamasının, bazı hallerde gerekli olduğunu düşünüyorum” yargısını değerlendiren 202 kişiden 87 kişi “Katılıyorum”, 35 kişi “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermiştir. Toplamda 122 kişi, “Güvenlik soruşturması uygulamasının, bazı hallerde gerekli olduğunu düşünüyorum” yargısına katıldıklarını belirtmişlerdir.

27) Öncesinde Suç İşlemiş İnsanların, Devlet Memurluğuna Alınmaması Gerektiğini Düşünüyorum

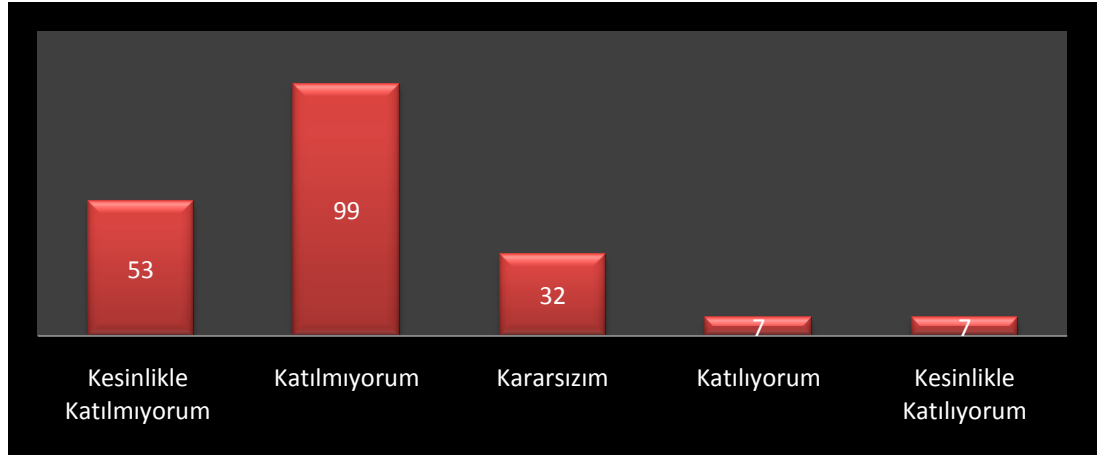
Tablo 3.41. 27. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 197 kişi cevap vermiştir. “Öncesinde suç işlemiş insanların, devlet memurluğuna alınmaması gerektiğini düşünüyorum” yargısına katılmayanların çoğunlukta olduğu görülmektedir.

28) Devlet Memurlarının, Sürekli Olarak Güvenlik Soruşturması Denetiminden Geçirilmesi Gerektiğini Düşünüyorum

Tablo 3.42. 28. Soruya Yönelik Grafik

Bu soruya 198 kişi cevap vermiştir. “Devlet memurlarının, sürekli olarak güvenlik soruşturması denetiminden geçirilmesi gerektiğini düşünüyorum” yargısına katılmayanların çoğunlukta olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Türk Kamu Personel Rejimi'nde memur olabilmek için,657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda belirtilmiş olan genel ve özel şartları taşımak gerektiği öngörülmektedir. Bu doğrultuda da memuriyete alınmada; kurumların kendi kanun ya da özel mevzuatında belirtilmiş olan özel şartlar yanında vatandaşlık, eğitim, yaş, askerlik ve sağlık koşulları gibi kamu haklarından yasaklı olmamak, belirli sürenin üstünde hapis cezası almamış olmak ve yine bazı suçlardan dolayı hükümlü olmamak şeklindeki genel şartları taşımak gerekmektedir. Bu şartları taşımayanların memur olması mümkün olmadığı gibi, memuriyet sırasında bu koşullardan herhangi birinin kaybedilmesi durumunda da memuriyete son verilebilmektedir.

Bu belirlemeler dışında da Devlet, vatandaşlarını “bazı temel haklarını kullanmalarında mahsuru vardır ya da yoktur” şeklinde de ayrıma tabi tutmaktadır. Bu bağlamda uzun yıllardan bu yana yasal dayanağı olmadığı için tartışılmaya devam edilen “güvenlik soruşturması uygulaması”, bugüne dek söz konusu olmayan birtakım yasal dayanaklara kavuşturulmuş olduğu halde, tartışılmaya ve pek çok davanın konusu olmaya devam etmektedir.

Bu davalar ya da sorunlar, bazen idarenin tuttuğu hatalı kayıtlardan, bazen de keyfiyete varan uygulamalardan kaynaklanabilmektedir. Ancak, idarenin hatalı tutumu göz ardı edilerek de olsa, güvenlik soruşturması uygulamasının, doktrine göre kabul edilebilir bir uygulama olduğu söylenememektedir.

Konuya uluslar arası boyutundan bir yaklaşım sergileyecek olursak insan hakları alanında, uluslar arası ilk düzenleme olması itibariyle ayrı bir öneme sahip olan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne göre “Herkes, ülkesinin kamu hizmetlerine eşit olarak girme hakkına sahiptir” (m:21/2). Görüldüğü üzere, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi konuyu kişisel ve siyasal hak bağlamında ele almış, yine herkes sözcüğünü kullanarak insanların vatandaşı olduğu ülkede eşit bir biçimde bu hakka sahip olduğunu düzenlemiştir. (Sezer, 2003, s.164).

Kişilerin kamu hizmetine girme hakkı konusunda üzerinde durulması gereken uluslar arası sözleşmelerden bir diğeri Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklara

İlişkin Uluslar arası Sözleşme'dir. (16 Aralık 1966). Bu sözleşmeye taraf olan devletlerin her yurttaşına genel eşitlik şartları içinde, ülkesinin kamu hizmetlerine girme hakkı tanınması gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler Her Çeşit Irk Ayrımcılığının Kaldırılmasına İlişkin Uluslar arası Sözleşme'nin(21 Aralık 1965) 5. maddesinde taraf devletlerin ırk ayrımcılığını her biçimiyle yasaklamayı ve kaldırmayı, herkes için yasa önünde eşitlik sağlamayı ve siyasal haklar, özellikle genel ve eşit oy temeli üzerinde seçimlere katılma, seçme ve seçilme hakkı ve her türlü düzeydeki kamu yönetiminde ve hükümette görev alma, eşit koşullarda kamu hizmetine girme hakkını güvence altına almayı taahhüt ettikleri düzenlenmiştir.

Konuyu ulusal mevzuatımızda incelediğimizde ise normlar hiyerarşisinin en tepesinde bulunan 1982 Anayasası'nın 70. maddesine göre "Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez". Anayasanın bu lafzından da anlaşılacağı üzere personel istihdamı liyakate dayalı bir sistem üzerinden yürütülmelidir.

Anayasa ve yasalarımıza bakacak olursak, liyakat ilkesinin kimi eksiklikleriyle birlikte benimsenmiş olduğu görülmekle birlikte bu durum uygulamaya tam olarak yansıtılabilmiş değildir. Kamunun personel istihdamı tam olarak ne liyakat ilkesine dayanır ne de tamamen kayırmacılık vardır. Eskiden olmakla birlikte ülkemizde halen bu tabir çok kullanılmakla birlikte kayırmacılığı anlatmak için "Ankara'da dayısı olmak" tabiri kullanılmaktadır. Şu anda sistemimiz liyakat ve kayırmacılığın arasında bir konumdadır.

Gerçekten mevzuatımızda liyakat sistemine ilişkin açık düzenlemelerin olmasına rağmen uygulamada personel sisteminin tam olarak liyakat ilkesine uymadığı konusunda ortak bir kanaatin var olduğu görülmektedir. Her ne kadar Türk hukuk sisteminde memurluğa giriş ve yükselmede kariyer, sınıflandırma ve liyakat ilkeleri benimsenerek tarafsız bir memuriyet sistemi oluşturulmaya çalışılmışsa da, uygulamada siyasal iktidar değişikliklerinde durumun hiç de bu şekilde olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda, Türk kamu yönetiminde görülen yozlaşmanın

yansıması olarak kamu personeli alımlarında da ciddi şekilde kayırmacılığın yapıldığı diğer bir ifade ile eşitlik, serbestlik ve görevin gerektirdiği niteliklerden başka nitelik aranmaması ilkelerinin ihlal edildiği görülmektedir.

Liyakat ilkesinin uygulanmasında görülen sapmaların düzeltilmesine yardımcı olabilecek önerileri şöyle sıralamak mümkündür;

- Memurluğa giriş sınavlarının yapılmasında halen uygulanan kurumsal sistem, subjektif değerlendirme ve kayırmacılığa daha açıktır. Bunun yerine merkezi bir sınav sistemi uygulaması yerinde olacaktır.
- Yazılı sınavlarda atanılacak kadronun niteliğine göre sadece işle ilgili soruların sorulması işe en uygun kişinin seçilmesine yardımcı olacaktır. Böylece adama göre iş değil de işe göre adam seçilmesi objektif esaslara göre yapılacaktır.
- Hali hazırda memuriyete girişte aranan “genel öğretim şartı” yerine “atanılacak kadronun gerektirdiği eğitim programını bitirme şartı” getirilmelidir.
- Yükselme ve terfilerde terfi edilecek kadroya gerektirdiği bilgi beceriye sahip olmayanın atanmaması için eğitim şartı aranmalıdır.

Güvenlik soruşturması, elbette ki makul sınırlar içerisinde kaldığı sürece kabul edilebilir bir uygulama olarak değerlendirilebilmektedir. Bu bakış açısıyla, kişi hakkında yapılan güvenlik soruşturmasının kapsamı, bu soruşturmada güdülen amaç ile uyumlu olduğu sürece kabul edilebilir görülmektedir. Örneğin; eğitim kurumunda bir görevliyi işe alırken, sır saklama yeteneğinden önce psikolojik durumuna bakılması mutlaka ki yerinde olacaktır.

Ancak neticesinde, haklarında güvenlik soruşturması yapılan kişilere “şüpheli” muamelesi yapılmaması ve uygulamayı, sadece işini en iyi şekilde yapabilecek kişiyi seçmenin bir yolu olarak görülmenin yerinde olacağı bilinmelidir.

Oysa uygulamanın, insanları taraflı ve adil olmayan birtakım ölçütlere göre insanların kategorize edilmesine yönelik kullanılmasına ilişkin diğer boyutu oldukça düşündürücüdür. Belirtildiği üzere ve çalışmada da sıklıkla yer verildiği gibi, kamu

hizmeti verecek insanların belirli özellikleri taşıması beklenir, fakat bu özelliklerin araştırılma yönteminde aşırılığa kaçılmaması en doğrusu olacaktır. Örneğin; insanların ikamet ettikleri yerlerde haklarında soruşturma yapılması ya da evlerine kadar gelinip kontrol edilmesi, tedirgin edici uygulamalar olmak yanında, aynı zamanda Anayasa'ya ve insan haklarına da aykırı uygulamalar olarak nitelendirilmektedir. Zaten bu nedenledir ki devlet memuru alımlarında ya da haricinde Devlet'in güvenlik soruşturması uygulamalarında bulunması, tamamı ile yasal dayanaklara sahip olmayan bir uygulama olarak değerlendirilmektedir.

Bu nokta itibariyle bilinmektedir ki; Anayasa ile vatandaşlara birçok temel hakların tanınmış olması söz konusudur. Bu haklardan birisi de çalışma hakkıdır. Ancak kişilere sadece çalışma hakkı verilmiş olması yeterli değildir / olmamalıdır. Hakların hayata geçirilmesi için de, birtakım önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemler; destekleyici nitelikteki ekonomik önlemler olabileceği gibi, idarenin önüne nesnel sınırlamalar getiren bazı uygulamalar şeklinde de olabilir. Bu sınırlar, yasalarla oluşturulmaya çalışılan demokratik ortamın uygulamaya da yansımaları sağlamaya yönelik olmalıdır.

Oysa insanlara Devlet'in gerçekleştirdiği güvenlik uygulamaları doğrultusunda, birtakım nesnel ölçütlerin ya da değerlendirmelerin dışında ve tamamen taraflı bakış açıları ile “sakıncalı” damgasının vurulması, insanların mesleki yaşamlarını ve haysiyetlerini zedelemektedir. Devlet; gizli ya da hatalı raporlara dayanarak ve belirtildiği gibi hiçbir nesnelliği olmayan uygulamalar ile vatandaşlarını damgalamaktan “sakınmalıdır” ki, demokratikleşme veya insan hakları söylemleri yerini bulabilsin.

Türkiye'de insan haklarının geliştirilmesi ve korunması için herkese bir takım görevler düşmekte ise de, en önemli sorumluluğu kuşkusuz siyasi irade taşımaktadır. Son yıllarda ülkemizde insan haklarının tanınma ve korunma düzeyi, Avrupa Birliği ile ilişkiler bağlamında sürekli ele alınmakta ve tartışılmaktadır. Özellikle Kopenhag Siyasi Kriterleri'nde somutlaşan talepler, Türkiye'nin üyelik için yapması gereken düzenlemelerin insan hakları alanındaki çerçevesini çizmektedir.

Konu ile ilgili uygulamalar söz konusu olduğunda da görülmektedir ki; bugün ülkemizde yaşanan en temel insan hakları sorunları siyasidir ve bu sorunlar, devletin örgütlenme biçimi doğrultusunda, toplumu dönüştürme ve homojenleştirme çabasından kaynaklanmaktadır.

Ülkemizde insan haklarının güvence altına alınmış olduğu bir hukuk devletine ulaşmak için öncelikle mevcut devlet aygıtının; toplumun devlet için değil, devletin toplum için var olduğunu düşünen, despotizme zemin hazırlayan iç düşman paranoyasını reddeden ve barış içinde bir arada yaşamının temel şartının herkesin haklarını korumaktan geçtiğini öngören bir zihniyet değişimi eşlik etmelidir.

Çalışmada yer verilen anket uygulamasına katılan ve güvenlik soruşturması uygulaması dolayısıyla devlet memurluğuna atanamayan ya da böylesi bir engelle takılan vatandaşlarımızın değerlendirmelerinden ve araştırmadan elde edilen bulgular ışığında da görülmektedir ki; demokratik bir yönetim anlayışının en önemli koşullarından / koşutlarından olan “açıklık” ve “saydamlık” ilkeleri, Türkiye’de hala tam olarak yerleştirilebilmiş değildir.

Araştırma kapsamında kendilerine ulaşılan ve Ülkemizdeki güvenlik soruşturması uygulamaları dolayısıyla, kamu hakları ellerinden alınmış ya da engellenmiş olan 283 vatandaşımız; büyük bir çoğunlukla, konuya yönelik olarak hazırlanmış olan ve güvenlik uygulamalarının yasal dayanağı sorununa yönelik belirlemeleri içeren yargıları, güvenlik soruşturması uygulamasına karşı oldukları ve Devlet eliyle böylesi uygulamalarda bulunulmasını hukuki yapıyla taban tabana zıt olarak değerlendirmek çerçevesinde ele almışlar ve konuya yönelik görüşlerini belirtmişlerdir.

Bu kapsamda katılımcıların, yine büyük bir çoğunlukla, özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri’nde (TSK) görev almak adına başvuruda bulunmalarına rağmen, bir anlamda güvenlik soruşturması engeline takılmak nedeniyle göreve başlatılmadıklarını belirtmişlerdir. Haricinde Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM), Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), özel sektör ve diğer bazı kurum ve kuruluşlara da başvuruda bulduklarını belirten katılımcılar da, yine güvenlik soruşturmasından geçmedikleri için göreve başlayamadıklarını belirtmişlerdi

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, konu ile ilgili yasal haklarını aramak adına İdare Mahkemeleri'ne başvurduklarını belirtmişler, ancak bu süreçten bir netice alamadıkları için, insan haklarına aykırı olan böylesi bir uygulamaya maruz kalmışlardır. Bununla birlikte katılımcılardan bir kısmı da, böylesi bir yasal hak arayışına sahip olduklarını bilmediklerini belirtmişlerdir. Bu durum da, vatandaşlarımızın haklarını bilmek noktasında eksiklikler içerisinde olduklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bu uygulama çerçevesinde kamu haklarından yoksun bırakılan katılımcılar, özellikle 1980 – 1990 dönemi içerisinde uygulama ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Haricinde 2001 – 2011 dönemi itibariyle, az da olsa güvenlik soruşturması uygulaması dolayısıyla memuriyete başlayamayan katılımcıların varlığı, günümüzde de hala bu uygulamaların var olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bu çerçevede, Ülkemizde özellikle 1980'li yıllar itibariyle söz konusu edilen “milli devlet anlayışı” ve buna paralel yürütüldüğü iddia edilen güvenlik soruşturmaları, fişlemeler, kişilerle ilgili bilgilerin idari mahkemelerden bile saklanması ile ilgili uygulamalar, idarenin kapalılığı ve tek yanlı uygulamaları olarak, zamanla terk edilmiş olmasına rağmen, son yıllarda yeniden uygulanmaya başlanmış ve birçok vatandaşımızın mağdur olmasına ya da mağduriyetlerinin devam ettirilmesine yönelik olarak kullanılır hale gelmiştir.

KAYNAKLAR

- Akıllıoğlu, T. (1988). “*Karar İncelemesi*” Anayasa İdare Dergisi, 21(3), 171.
- Akıllıoğlu, T. (1989). “*Karar Notu*” Amme İdaresi Dergisi, 22(3), 137.
- Çiçek, İ. (2007). Açıklamalı Adli Sicil Kanunu. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınevi.
- Dinç, G. (1987). Güvensizlik Üçgeni: 1402’likler, Fişleme ve Güvenlik Soruşturması. İstanbul: Say Yayınları.
- Duran, L. (1986). Anayasa Mahkemesi’ ne Göre Türkiye’nin Hukuk Düzeni – II.
- Gözübüyük, Abdullah Pulat, Türk Ceza Kanunu Açıklaması, Ankara 1976, s.379
- Güran, S. (1989). “*Anayasa Mahkemesi’nin 1982 Anayasası Dönemi’nde Personel Hukukuna Bakışı*”. Anayasa Yargısı Dergisi, Ankara, 39 – 66.
- Hafızoğulları, Z. (2007). “*Ceza Normu: Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni*” Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Kara, F. (2005). Güvenlik Soruşturması, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Türk İdaresinin Güncel Sorunları Yayınlanmamış Seminer Çalışması.
- Karaarslan, M. (2009). “*Suç ve Cezaların Memuriyete Etkisi*” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi”. 58(1), 95 – 139.
- Karahanogđulları, O. (1998). “*Güvenlik Soruşturması*” Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, 53(1-4), 159 – 185.

Kaya, C. (2005). “Yabancı İle Evlenmenin Kamu Görevine Etkisi: Geçmişten Günümüze Bir Gezinti” Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Dergisi, (25), 29 – 42.

Onar, S.S., İdare Hukukunun Umumi Esasları, C. II. ismail Akgün Matbaa ve Kitapçılık Müessesesi, İstanbul 1966.

Özdoğan, Ali. (2004). Gizli Dinlemenin Hukuki Prensipleri

Pınar, İ. (2000). Açıklamalı – İctihatlı Memur Suçlarında Soruşturma Usulü Ankara: Seçkin Yayınevi.

Sezer, Y. (2003). “Kamu Hizmetlerine Girme Hakkı” Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 11(3-4) 163-165.

Şekercioğlu, M. (1974). “Sabıka Kaydı ve Hukuka Aykırılık” Cumhuriyet Gazetesi, 30.10.1974.

Tanör, B. (1991). Türkiye’de İnsan Hakları Sorunu, İstanbul: BDS Yayınları

Yılmaz, A. & Kılavuz, R. (2002). “Türk Kamu Bürokrasisinin İşlemsel Sorunları Üzerine Notlar” Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 3(2), 17 – 32.

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Anayasa Mahkemesi Kararları (2002). *Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi*, 22, 362.

Anayasa Mahkemesi E.1997/29, k.1998/19, k.t.21.5.1998, RG,15.4.2000 sy,24021

Anayasa Mahkemesi E.2001/390, K.2004/35, k.t.17.3.2004, RG,30.4.2004 sy.25448

Cumhuriyet Gazetesi, 10 Aralık 1986.

Danıştay 10. Ceza Dairesi, E.1990/4530, K.199.2/3596.

Danıştay 5. Ceza Dairesi, E.1989/2001, K.1992/3148, k.t. 10.11.1992, DD

Danıştay 5. Ceza Dairesi, E.2001/5253, K.2003/796, k.t.13.3.2003, DD

Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliği.

“Güvenlik Soruşturmaları, İstisnalar Dışında Uygulamadan Kaldırılmalıdır”, *TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Başkanlığı 22.02.2010 Tarihli Raporu.*

Radikal Gazetesi, 20.06.2002.

Radikal Gazetesi, 18.4.2003

Silahlı Kuvvetler Astsubay Hazırlama Yönetmeliği.

Silahlı Kuvvetler Astsubay Meslek Yüksek Okulları Yönetmeliği.

Silahlı Kuvvetler İstihbarata Karşı Koyma, Koruyucu Güvenlik ve İşbirliği Yönergesi

<http://www.ihb.gov.tr/dosyagoster.ashx?id=319>

<http://trg.docdat.com/docs/546/index-1238.html#105286>

<http://www.kararara.com/danistay/dnsty13/dnstyk12602.html>

1982 T.C Anayasası.

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu

765 sayılı Türk Ceza Kanunu

1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu

1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanunu

1776 sayılı Kuvvetli Tayın Kanunu

2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu

2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun

4045 sayılı Güvenlik Soruşturması, Bazı Nedenlerle Görevlerine Son Verilen Kamu Personeli İle Kamu Görevine Alınmayanların Haklarının Geri Verilmesine Ve 1402 Numaralı Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

5682 sayılı Pasaport Kanunu

13.04.1990 Tarih ve 20491 Sayılı Resmi Gazete.

03.11.1994 Tarih ve 22100 Sayılı Resmi Gazete.

12.04.2000 Tarih ve 24018 Sayılı Resmi Gazete.

EKLER

EK – 1:

ANKET FORMU

Bu araştırma, sizin Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamalarına yönelik görüşlerinizi ve düşüncelerinizi belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Lütfen her maddede belirtilen yargılara ne derece katıldığınızı, seçeneklerden yalnızca birini seçerek belirtiniz. Eğer yargıyı tamamen desteklediğinizi düşünmekteyseniz “Tamamen Katılıyorum”, eğer söz konusu yargıyı kesinlikle desteklemediğinizi düşünmekteyseniz “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneğini işaretleyiniz. Eğer görüşlerinizin bu iki seçenek arasında yer aldığını düşünmekteyseniz, bu durumda bu iki seçenek arasında kalan başka bir seçeneği işaretleyiniz.

Ankette doğru ya da yanlış cevapların yer alması söz konusu değildir. Çalışma sonuçları, sadece akademik çalışma için kullanılacak ve araştırma için sizden ad, soyad, adres ya da telefon bilgileri istenmeyecektir.

Araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederiz.

Ercan Orhan AYDIN

Telefon:

Adres:

A. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1) Cinsiyetiniz:

Kadın () Erkek ()

2) Yaşınız:

21-40 Arası () 41-50 Arası () 51 ve Üstü ()

3) Medeni Durumunuz:

Evli () Bekâr ()

4) Öğrenim Durumunuz:

Lise() Ön Lisans() Lisans () Yüksek Lisans ()

5) Bulduğunuz Şehir:

Ankara() İstanbul() İzmir () Antalya ()

6) Güvenlik Soruşturması Uygulamasının Söz Konusu Edildiği Zaman Aralığı:

1980 - 1990() 1991 - 2000() 2001 - 2011()

7) Başvuruda Bulunulan Kurum:

Türk Silahlı Kuvvetleri() Özel Sektör()
Emniyet Genel Müdürlüğü() Milli Eğitim Bakanlığı()
Diğer (Lütfen Belirtiniz):

8) Yasal Hak Arayışında Bulunma Durumu:

İdare Mahkemesi'ne başvurdum ()
Böyle Bir Hakka Sahip Olduğumu Bilmiyordum ()
Yasal Hak Arayışında Bulunmadım ()
Yasal Hak Arayışında Bulundum,
Ancak Herhangi Bir Sonuç Elde Edemedim ()
Diğer (Lütfen Belirtiniz) :

B.TÜRKİYE’DE GÜVENLİK SORUŞTURMASI UYGULAMALARI VE İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: DEVLET MEMURU ALIMINDA GÜVENLİK SORUŞTURMASI ANKETİ

YARGILAR	Kesinlikl e Katıl- mıyorum	Katıl- mıyorum	Karar- sızım	Katılı- yorum	Tamame n Katılı- yorum
Devletin, kişiler hakkında bilgi toplama ve kullanma yetkisini elinde bulundurmasını doğru bulmuyorum.					
Devletin, güvenlik soruşturması yetkisini elinde bulundurmasını doğru bulmuyorum.					
Devletin, kamu hizmetine alımlarda güvenlik soruşturması uygulamasında bulunmasını doğru bulmuyorum.					
Devletin, güvenlik soruşturması uygulaması yapmasının hukuka aykırı olduğunu düşünüyorum.					
Devletin, güvenlik soruşturması uygulaması yapmasının zaman zaman uç uygulamalar olarak karşımıza çıktığını düşünüyorum.					
Devletin, güvenlik soruşturması uygulamasına kamuoyunun yeterince tepki göstermediğini düşünüyorum.					

Güvenlik soruşturması uygulamalarının, yönetimin tarafı davranmasına olanak sağladığını düşünüyorum.					
Güvenlik soruşturması uygulamalarının, ülkemizde yasal dayanaklardan yoksun olduğunu düşünüyorum.					
Güvenlik soruşturması uygulamasının, insan haklarına aykırı olduğunu düşünüyorum.					
Devletin güvenlik soruşturması uygulaması dolayısıyla kamu hizmetine giremeyenlerin, idare mahkemelerine başvurarak sonuç alabildiklerini düşünüyorum.					
Güvenlik soruşturması uygulamasının, vatandaşların kamu haklarından yoksun bırakılmalarına neden olduğunu biliyorum.					
Güvenlik soruşturması uygulamalarında, tarafsız ve adil davranılmadığını düşünüyorum.					
Devletin, güvenlik soruşturması kapsamında fişleme uygulamaları yaptığını biliyorum.					

Devletin, güvenlik soruşturması kapsamında mahallinde araştırma yaptığını biliyorum.					
Devletin, güvenlik soruşturması kapsamında sabıka kaydı araştırması yaptığını biliyorum.					
Devletin güvenlik soruşturması uygulamasının, Anayasal haklara aykırı olduğunu düşünüyorum.					
Devletin güvenlik soruşturması uygulamasının, tamamen ortadan kaldırılması gerektiğini düşünüyorum.					
Devletin, güvenlik soruşturması kapsamında arşiv araştırması yaptığını biliyorum.					
Emniyet Genel Müdürlüğü'nün, güvenlik soruşturması yapmaya yetkili olduğunu biliyorum.					
Mahalli Mülki İdare Amirlikleri'nin, güvenlik soruşturması yapmaya yetkili olduğunu biliyorum.					
Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı'nın, güvenlik soruşturması yapmaya yetkili olduğunu biliyorum.					

Güvenlik soruşturması uygulamalarının, devlet memuru alımı dışında da yapıldığını biliyorum.					
Güvenlik soruşturması uygulamasının, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne aykırı olduğunu düşünüyorum.					
Güvenlik soruşturması uygulamasının, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırı olduğunu düşünüyorum.					
Güvenlik soruşturması uygulamasının, suiistimale müsait bir uygulama olduğunu düşünüyorum.					
Güvenlik soruşturması uygulamasının, bazı hallerde gerekli olduğunu düşünüyorum.					
Öncesinde suç işlemiş insanların, devlet memurluğuna alınmaması gerektiğini düşünüyorum.					
Devlet memurlarının, sürekli olarak güvenlik soruşturması denetiminden geçirilmesi gerektiğini düşünüyorum.					

EK – 2:

GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASI YÖNETMELİĞİ

Bakanlar Kurulu Karar Tarihi – No: 14.02.2000 – 2000/284

Dayandığı Kanun Tarihi - No: 26.10.1994 – 4045

Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi – No: 12.04.2000 – 24018

BİRİNCİ BÖLÜM: GENEL HÜKÜMLER

AMAÇ

Madde 1 – Bu Yönetmeliğin amacı; yetkili olmayan kişilerin bilgi sahibi olmaları halinde Devletin güvenliğinin, iç ve dış menfaatlerinin, ulusal varlığın ve bütünlüğün zarar görebileceği veya tehlikeye düşebileceği bilgi ve belgelerin bulunduğu bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarının gizlilik dereceli birim ve kısımlarını belirlemek, Türk Silahlı Kuvvetlerinde, emniyet ve istihbarat teşkilatlarında, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalışacak personel hakkında yapılacak güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını düzenlemektir.

KAPSAM

Madde 2– Bu Yönetmelik; yetkili olmayan kişilerin bilgi sahibi olmaları halinde Devletin güvenliğinin, iç ve dış menfaatlerinin, ulusal varlığın ve bütünlüğün zarar görebileceği veya tehlikeye düşebileceği bilgi ve belgeleri, bunların toplanmasını ve işlemini yürüten bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarının ilgili birim ve kısımlarının belirlenmesini, Türk Silahlı Kuvvetlerinde, emniyet ve istihbarat teşkilatlarında, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalışacak personeli, ayrıca bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarının yurtdışı teşkilatlarında sürekli görevlendirilecek bütün personel için yapılacak güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının esas ve usullerini, bunu yapacak mercileri, hakkında güvenlik

soruşturması ve arşiv araştırması yapılacak gizlilik dereceli yerlerde çalışan kamu personeli ile meslek grupları ve üst kademe yöneticilerini kapsar.

DAYANAK

Madde 3 – Bu Yönetmelik 26.10.1994 tarihli ve 4045 sayılı Kanununun 1 inci maddesine dayanılarak çıkarılmıştır.

TANIMLAR

Madde 4 – Bu Yönetmelikte geçen;

a) Gizlilik dereceli bilgi ve belgeler: Bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarında yetkili olmayan kişilerin bilgi sahibi olmaları halinde Devletin güvenliğini, iç ve dış menfaatlerini, ulusal varlığını ve bütünlüğünü zarara uğratabilecek veya tehlikeye düşürebilecek mesaj, doküman, rapor, araç, gereç, tesis ve yerler hakkında kayıt edilmiş veya edilmemiş bilgi ve belgeleri,

b) Gizlilik dereceli birim ve kısım: Gizlilik dereceli bilgi ve belgelerin bulunduğu bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarındaki makam sıralamasını,

c) Gizlilik dereceli yer: Gizlilik dereceli mesaj, doküman, rapor, araç, gereç ve tesisler ile korunmaması halinde iç ve dış menfaatlerimizin zarar görebileceği materyallerin muhafaza edildiği, bulundurulduğu ve bunların korunması için güvenlik tedbirleri alınmış olan her türlü dolap, kasa, oda ve sınırlandırılmış bölgeyi,

d) Gizlilik dereceleri: Yetkisiz kimselere açıklanması sakıncalı görülen bilgilerin önem derecesine göre sıralanması ve adlandırılmasını,

e) Bilmesi gereken: Bir gizli evrakı veya dokümanı ancak görevinden dolayı öğrenen, onu inceleyen, uygulayan ve korumaktan sorumlu bulunanları,

f) Arşiv araştırması: Kişinin kolluk kuvvetleri tarafından halen aranıp aranmadığının, kolluk kuvvetleri ve istihbarat ünitelerinde ilişki ile adli sicil kaydının ve hakkında herhangi bir tahdit olup olmadığının mevcut kayıtlardan saptanmasını,

g) Güvenlik soruşturması: Kişinin kolluk kuvvetleri tarafından halen aranıp aranmadığının, kolluk kuvvetleri ve istihbarat ünitelerinde ilişki ile adli sicil kaydının ve hakkında herhangi bir tahdit olup olmadığının, yıkıcı ve bölücü faaliyetlerde bulunup bulunmadığının, ahlaki durumunun, yabancılar ile ilgisinin ve sır saklama yeteneğinin mevcut kayıtlardan ve yerinden araştırılmak suretiyle saptanması ve değerlendirilmesini,

h) Mesaj: Açık veya kapalı olarak her türlü haberleşme araçlarıyla gönderilmek üzere hazırlanmış bilgi veya haberleri,

i) Doküman: Mesaj dışında kalan her türlü yazılı, basılı veya teksir edilmiş kitap, dergi, broşür, etüt, mektup, program, emir, mumlu kağıt, kroki, plan, harita, film, fotoğraf, teyp ve video kaseti, manyetik bant, disket ve benzeri diğer belgelerle kayıt edilmiş veya kayıt edilmemiş her türlü bilgi ve belgeleri içeren materyalleri,

j) İstihbarat: Çeşitli kaynak ve araçlardan elde edilen haberlerin sınıflandırılması, kaydı, kıymetlendirilmesi ve yorumlanmasından çıkarılan sonucu,

k) Yıkıcı ve bölücü faaliyet: Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı, Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmeyi, temel hak ve hürriyetleri yok etmeyi hedefleyen faaliyetleri,

l) Üst kademe yöneticileri: Bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarının üst kademelerinde görev alan ve genel devlet politikası içerisinde, kuruma verilmiş olan kamu hizmetlerinin sevk ve idaresinde yetkiyi haiz olup, sorumluluk taşıyan, en üst düzeyde yönetsel politika konularında karar verme sorumluluğuna sahip olan, kuruluşun planlama, örgütlendirme, personel ve kadrolarını yönetme, denetim ve temsil gibi işlevlerini yapan en az genel müdür ve benzeri düzeyde kişileri, ifade eder.

GİZLİLİK DERECELERİNİN SINIFLANDIRILMASI

Madde 5– Gizlilik dereceleri aşağıda belirtildiği şekilde dört sınıfa ayrılır.

a) Çok gizli: Bilmesi gerekenlerin dışında diğer kişilerin bilmelerinin istenmediği ve izinsiz açıklandığı takdirde Devletin güvenliğine, ulusal varlık ve bütünlüğe, iç ve dış menfaatlerimize hayati bakımdan son derece büyük zararlar verecek, yabancı bir devlete faydalar sağlayacak ve güvenlik bakımından olağanüstü önemi haiz mesaj, rapor, doküman, araç, gereç, tesis ve yerler için kullanılır.

b) Gizli: Bilmesi gerekenlerin dışında diğer kişilerin bilmelerinin istenmediği ve izinsiz açıklandığı takdirde Devletin güvenliğine, ulusal varlık ve bütünlüğe, iç ve dış menfaatlerimize ciddi şekilde zarar verecek, yabancı bir devlete faydalar sağlayacak nitelikte olan mesaj, rapor, doküman, araç, gereç, tesis ve yerler için kullanılır.

c) Özel: İzinsiz açıklandığı takdirde, Devletin menfaat ve prestijini haleldar edecek veya yabancı bir devlete faydalar sağlayacak nitelikte olan mesaj, rapor, doküman, araç, gereç, tesis ve yerler için kullanılır.

d) Hizmete özel: Kapsadığı bilgi itibarıyla çok gizli, gizli veya özel gizlilik dereceleri ile korunması gerekmeyen fakat bilmesi gerekenlerden başkası tarafından bilinmesi istenmeyen mesaj, rapor, doküman, araç, gereç, tesis ve yerler için kullanılır.

GİZLİLİK DERECELİ BİRİM, KISIM VE GÖREVLER

Madde 6 – Bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları; varsa, gizlilik dereceli birim ve kısımlarıyla görevlerin neler olduğunu belirleyen gizlilik dereceli yönergelerini (...) yürürlüğe koyarlar ve güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını yapacak makamlara gönderirler.

**İKİNCİ BÖLÜM: GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV
ARAŞTIRMASINI YAPACAK MAKAMLAR VE UYGULANACAK
ESASLAR**

**GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASINI
YAPACAK MAKAMLAR**

Madde 7– Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması, Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve mahalli mülki idare amirlikleri tarafından yapılır.

İçişleri Bakanlığı Kaçakçılık İstihbarat Harekât ve Bilgi Toplama Dairesi Başkanlığı'ndaki bilgi kayıtları ile Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'ndeki adli sicil kaydı, talepleri üzerine, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını yapacak makamlar ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin ilgili birimlerine verilir.

**HAKKINDA GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV
ARAŞTIRMASI YAPILACAK PERSONEL**

Madde 8– Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması; gizlilik dereceli birim ve kısımlar ile askeri, emniyet, istihbarat teşkilatlarında ve ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalıştırılacak personel hakkında yapılır.

Emniyet Genel Müdürlüğü ve mahalli mülki idare amirlikleri, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını; bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşlarının gizlilik dereceli birim ve kısımları ile yurtdışı teşkilatında ve askeri, emniyet, istihbarat teşkilatlarında ve ceza infaz kurumu ve tutukevlerinde çalıştırılacak personel hakkında yapar.

Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı; Emniyet Genel Müdürlüğü ve mahalli mülki idare amirliklerinin görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla, güvenlik soruşturmasını Milli İstihbarat Teşkilatında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kadro ve kuruluşlarında çalışacak personel ile bakanlıklar ve kamu kurum ve kuruluşlarının gizlilik dereceli birim ve kısımlarının hiyerarşik olarak bağlı bulunduğu üst kademe yöneticilerinden müsteşar, genel müdür, vali, büyükelçi ve müstakil birim amirleri ile

bunların yardımcıları ve ayrıca yurtdışı teşkilatında sürekli görevlendirilecek bütün personel hakkında, arşiv araştırmasını ise sadece gizlilik dereceli birim ve kısımlarda görev alacaklar ile bunların bu fıkrada sayılanlar dışında kalan yöneticileri ve ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalışacak personel hakkında yapar.

Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı ile Emniyet Genel Müdürlüğünün birbirlerinin personeli hakkında yapacakları güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının esas ve usulleri ile bu Yönetmeliğin uygulanmasında kullanılacak bilgi ve belgelerin karşılıklı değişimi Başbakanın onayıyla yürürlüğe konulacak esaslar ile düzenlenir.

(Ek fıkra: 28.09.2000 – 2000/1391 S.Yön./1. md.) Ayrıca, müşterek kararname ile atanacak personelden hakkında güvenlik soruşturması yapılmamış olanlar için Başbakanlıkça arşiv araştırması yaptırılır.

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNCE YAPILACAK GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASI

Madde 9 – Türk Silahlı Kuvvetlerinin kadro ve kuruluşlarında yer alacak personelin güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması, Türk Silahlı Kuvvetlerince bu Yönetmeliğe uygun olarak hazırlanacak yönerge uyarınca yapılır.

GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASININ YENİLENMESİ

Madde 10– Gerekli görülen hallerde ilgili bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının yenilenmesini isteyebilirler.

GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASINDA ARAŞTIRILACAK HUSUSLAR

Madde 11– Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasında kişinin içinde bulunduğu ortam da dikkate alınarak;

a) Kimlik kontrolü, kimlik kayıtlarının doğruluk derecesi, uyrukluğu, geçmişte yabancı bir devletin uyrukluğuna girip girmediği,

b) Kolluk kuvvetleri tarafından halen aranıp aranmadığı, kolluk kuvvetlerinin ve istihbarat ünitelerinin arşivlerinde bilgiler bulunup bulunmadığı, adli sicil kaydının ve hakkında bir tahdidin olup olmadığı,

c) Yıkıcı faaliyetlerde bulunup bulunmadığı ve 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanuna ve Atatürk ilke ve inkılaplarına aykırı davranıp davranmadığı,

d) Şeref ve haysiyetini ihlal edecek ve görevine yansıtacak şekilde kumara, uyuşturucuya, içkiye, paraya ve aşırı bir şekilde menfaatine düşkün olup olmadığı, ahlak ve adaba aykırı davranıp davranmadığı,

e) Yabancılarla, özellikle hasım ve hasım olması muhtemel Devlet mensupları ve temsilcileriyle ilgi derecesinin iç yüzü ve nedeni,

f) Sır saklama yeteneğinin olup olmadığı, araştırılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASINDA İZLENECEK YÖNTEM

YÖNTEM

Madde 12– Bu Yönetmelik kapsamına giren bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarınca yaptırılacak güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasında aşağıdaki yöntem izlenir:

a) Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması formundaki sorular nüfus kayıtlarında yapılan tashih ve değişiklikler belirtilmek ve isimler açıkça yazılmak suretiyle cevaplandırılır ve nüfus cüzdanı örneği noksansız olarak doldurularak istek yazısı ekinde soruşturmayı yapan makama bildirilir.

b) Hakkında güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılması istenilen kişiler için kurum ve kuruluşunca Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nden sağlanan adli sicil kaydıyla ekteki formdan bir örneği kişinin nüfusa kayıtlı olduğu il valiliğine, bir örneği ikamet ettiği il valiliğine, bir örneği Emniyet Genel Müdürlüğü'ne, bir örneği de ilgisine göre Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Bir örneği de istekte bulunan kurum ve kuruluşun dosyasında saklanır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nce yaptırılacak arşiv araştırmalarında forma adli sicil kaydının eklenmesi zorunlu değildir.

c) Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılması isteminin ilgili makama ulaşmasından itibaren arşiv araştırması sonuçları en geç 30 gün, güvenlik soruşturması sonuçları en geç 60 gün içinde cevaplandırılır. Soruşturma ve araştırma sonucunu içeren bilgi ve belgeler ilgilinin güvenlik makamlarındaki dosyasında asgari “gizli” gizlilik derecesinde saklanır.

d) Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını isteyen makama, kişi hakkında karar vermeye yeterli bilgiler aktarılır.

e) Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının nasıl ve ne şekilde yapılacağı, soruşturma ve araştırma yapmaya yetkili makamların görev talimatları ile belirlenir.

f) Mahalli mülki idare amirliklerince yapılmış olan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasında olumsuz durumu saptananların evrakının bir örneği dosya açılmak üzere Emniyet Genel Müdürlüğüne gönderilir.

g) Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasında olumsuz durumu saptananlarla ilgili bilgiler Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğüne karşılıklı olarak birbirlerine aktarılır.

h) Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığınca yapılacak güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması istemleri, Türk Silahlı Kuvvetlerinin istemleri hariç, doğrudan Başbakanlığa iletilir.

GİZLİLİĞE UYMA

Madde 13 – Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının her evresinde kesinlikle gizliliğe uyulur. Soruşturma ve araştırma evre ve sonucu bilmesi gerekenlerden başkasına açıklanmaz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

SORUMLULUK

Madde 14 – İlgili bakanlık ile kamu kurum ve kuruluşlarının amirleri güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını bu Yönetmelik hükümlerine göre yaptırmaktan sorumludurlar.

DEĞERLENDİRME

Madde 15 – (Değişik Madde: 29.03.2001 - 2001/2090 S.Yön./2. md.)

Yaptırılan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonucunda elde edilen bilgilerin olumsuz olması halinde, kişinin gizlilik dereceli birim, kısım ve gizlilik dereceli yerler ile askeri, emniyet ve istihbarat teşkilatları, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalıştırılıp çalıştırılmamaları, yer değiştirerek bu görevlere devam edip etmemeleri gibi hususları incelemek ve sonucunu sorumlu amirin takdirine sunmak üzere; bakanlıklarda müsteşarın, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında en üst amirin, üniversitelerde rektörün, illerde valinin başkanlığında, personel birim amiri, hukuk müşaviri ve varsa güvenlik işlerinden sorumlu birim amirinden oluşan “Değerlendirme Komisyonu” kurulur. Başbakanlıkta kurulacak Değerlendirme Komisyonu Müsteşar veya görevlendireceği müsteşar yardımcısının başkanlığında, Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürü ile Personel ve Prensipler Genel Müdürünün katılımıyla oluşur. Türk Silahlı Kuvvetlerinde ise bu Komisyonun oluşumu kendi yönergeleri ile belirlenir. Değerlendirme Komisyonunun çalışma tutanakları ve kararları gizlidir.

YÜRÜRLÜKTEN KALDIRILAN HÜKÜMLER

Madde 16– 08.03.1990 tarihli ve 90/245 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.

GEÇİCİ MADDELER

Geçici Madde 1–(Değişik Madde: 29.03.2001 - 2001/2090 S. Yön./3. md.)

Bu Yönetmeliğin 6 ncı maddesinde öngörülen yönergeler 01.07.2001 tarihine kadar yürürlüğe konulur.

Geçici Madde 2– Bu Yönetmelik hükümleri uyarınca güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılacak olanlar dışında kalanlar hakkında, 26.10.1994 tarihli ve 4045 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce yapılmış bulunan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonucunda ilgililerin dosyasına konulmuş olan ve mahkemelerce verilen cezalara ilişkin adli sicil kayıtları dışındaki kayıt ve fişler ilgilinin başvurusu aranmaksızın dosyasından çıkartılır ve imha edilir.

Geçici Madde 3 – Bu Yönetmelik hükümlerine göre güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılacak olanlar hakkında daha önce yapılmış olan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonuçları geçerliliğini korur.

YÜRÜRLÜK

Madde 17– Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

YÜRÜTME

Madde 18– Bu Yönetmelik hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

EK – 3:

GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASI FORMU

Soyadı

Adı

FOTOĞRAF

1- İkametgâh Adresi

.....

2- Halen Oturma Adresi

.....

3- Öğrenim Durumu

En Son Bitirdiği Okulun Adı ve Yeri

Tarihten Tarihe

..... 19..... - 19....

4- Aileye Dair Bilgiler

Soyadı Adı Doğum yeri ve Tarihi Uyrakluğu Yaşayanların Adresi

.....

Babasının

Annesinin

Eşinin

Kardeşinin

(18 Yaşından Büyük olanlar)

5- En Son Çalıştığınız Yer

İşinin Çeşidi Tarihten Tarihe İşverenin Adresi Ayrılış Sebebi

.....

.....

**6- HAKKINIZDA VERİLMİŞ BULUNAN MAHKÛMİYET HÜKMÜ VEYA
HALEN DEVAM EDEN CEZA DAVASI BULUNUP BULUNMADIĞI**

VAR () YOK ()

YUKARIDAKİ BİLGİLERİN DOĞRU OLDUĞUNU BİLDİRİRİM:

İMZA VE TARİH

NÜFUS CÜZDAN SURETİ

Soyadı

Adı

Baba Adı.....

Ana Adı

Doğum Yeri.....

Doğum Tarihi

Medeni Hali.....

Uyruklığı

Dini

İl

İlçe.....

Mahalle

Köy.....:

Cilt No:

Sayfa No.....:

Kütük Sıra No.....:

Veriliş Sebebi.....:

Veriliş Tarihi.....:

Seri No.....:

Kayıtlı Olduğu.....:

Nüfus İdaresi.....:

Askerlik Hizmeti.....:

a) Başlama Tarihi.:

b) Terhis Tarihi.....:

Cezaları.....:

NÜFUS CÜZDANI SURETİNİ ONAYLAYANIN

SOYADI ADI GÖREVİ İMZA - MÜHÜR TARİH

.....

NOT: BU FORM KESİNLİKLE DAKTİLO İLE DOLDURULACAKTIR

ÖZGEÇMİŞ

1982’de Ordu’nun Akkuş ilçesinde doğdu. İlköğretimini Fatsa’da tamamladı. 1996 yılında Polis Koleji’nde okumaya hak kazanarak eğitim öğretim hayatına Ankara’da devam etti. Polis Koleji’nden sonra Polis Akademisi’ne geçerek buradan 2004 yılında mezun oldu. İstanbul Emniyet Müdürlüğü Pendik İlçesi Önleyici Hizmetler Şube Müdürlüğü’nde göreve başladı. 2006 yılında İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürlüğü’ne tayin oldu ve halen bu şubede çalışmaktadır. Orta derecede İngilizce, Arapça ve Almanca bilmektedir. Evli ve bir çocuk babasıdır.